

EKONOMICKÝ ÚSTAV SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

***Hospodársky vývoj Slovenska
v roku 2010
a výhľad do roku 2012***

Karol Morvay a kolektív

Bratislava 2011

Autorský kolektív:

Ing. Karol Frank, PhD. (8. kapitola)
Ing. Herta Gabrielová, CSc. (2. kapitola)
Ing. Veronika Hvozdíková, PhD. (4. kapitola)
Ing. Tomáš Jeck, PhD. (3. a 10. kapitola)
Ing. Karol Morvay, PhD. (9. kapitola)
Ing. Ivan Okáli, DrSc. (1. kapitola)
Ing. Ivana Šikulová, PhD. (5., 6. a 7. kapitola)

Oponenti:

Ing. Elena Fifeková, PhD.
host'. doc. Ing. Štefan Zajac, CSc.

Práca je súčasťou riešenia projektov VEGA č. 2/0212/09;
č. 2/0068/09; č. 2/0080/09; č. 2/0084/09

Jazyková úprava: PhDr. Katarína Rybanská

Technické spracovanie: Iveta Balážová, Oľga Blechová

© Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied
Bratislava 2011

Tlač: REPRO-PRINT Bratislava

ISBN 978-80-7144-184-7

OBSAH

Úvod	5
1. Celkový hospodársky vývoj	6
Výmena vládnej garnitúry a s ňou spojená zmena hospodárskej politiky	6
V súradniciach svetového hospodárstva	7
Charakteristika hlavných trendov v slovenskom hospodárstve	16
Zmeny v dopytovej stránke ekonomiky ako východisko jej oživenia	20
2. Vývoj produkcie	27
3. Vývoj kvalitatívnych faktorov ekonomického rozvoja	44
4. Trh práce	50
Vývoj zamestnanosti	51
Vývoj nezamestnanosti a štruktúrne zmeny na trhu práce	54
Problém dlhodobej nezamestnanosti a nezamestnanosť evidovaná na úradoch práce	58
Vývoj priemernej mzdy a produktivity práce	60
Vývoj na trhu práce v regiónoch Slovenska	63
5. Vonkajšie ekonomické vzťahy	68
Platobná bilancia	68
Zahraničný obchod	70
Zahraničný kapitál	73
6. Cenový a kurzový vývoj	76
7. Menová politika Európskej centrálnej banky, dohľad nad finančným trhom v Európskej únii a fungovanie eurozóny	82
Menová politika Európskej centrálnej banky	83
Nový systém dohľadu nad finančným trhom v Európskej únii	84
Reformy fungovania eurozóny	86

8. Vývoj verejných financií Slovenskej republiky	
v roku 2010	90
Štátny rozpočet	93
Deficit štátneho rozpočtu a dlh centrálnej vlády	96
Implementácia štrukturálnej pomoci Európskej únie v programovom období 2007 – 2013	99
9. Výhľad na roky 2011 a 2012	102
Konfrontácia predchádzajúcej prognózy so skutočným vývojom	103
Charakteristiky vývoja, ktoré boli odhadnuté správne	103
Charakteristiky vývoja, ktoré neboli správne predvídané	104
Vplyvy z externého ekonomického prostredia	105
Pôsobenie determinantov z domáceho prostredia	110
Očakávaný makroekonomický vývoj v SR	114
10. Vybrané hospodárskopolitické opatrenia	
v roku 2010	120
11. Literatúra	126
O autoroch	130

ÚVOD

Zhodnotenie vývoja ekonomiky v uplynulom období a predikcia jej vývoja je všade vo svete bežnou náplňou práce výskumných inštitúcií, finančných korporácií alebo analytických centier ústredných orgánov. Na pôde Ekonomického ústavu SAV už osemnásť rok každoročne vzniká publikácia o hospodárskom vývoji Slovenska v predchádzajúcom roku. Jej súčasťou je aj výhľad vývoja na najbližšie obdobie.

Publikácia o hospodárskom vývoji Slovenska však nie je iba výpoveďou o vývojových tendenciách v predchádzajúcom kalendárnom roku. Autori sa snažili vnímať aj dlhší časový rámec a zasadiť vývoj v poslednom roku do tohto rámca. Miestami sa možno stretnúť aj s konfrontáciami s ekonomickými javmi, ktoré sa odohrali vo svetovej ekonomike v rôznych obdobiach (takou je konfrontácia sprievodných javov poslednej ekonomickej recesie s tými, ktoré sa odohrali v minulosti).

Už tradične autori hodnotia ekonomický rast a rovnováhu ekonomiky, vývoj produkcie, vonkajších ekonomických vzťahov, parametrov trhu práce, cien a vybraných segmentov hospodárskej politiky. Aktuálne vydanie našej publikácie prináša oproti predchádzajúcim ročníkom niekoľko inovácií: separátne sa venuje faktorom rozvoja konkurencieschopnosti, posilňuje hodnotenie celoeurópskej dimenzie hospodárskej politiky a rozširuje doterajší jednoročný horizont výhľadu na dva roky. Rok 2010 bol rokom prekonania recesie, a zároveň rokom volebným. Takéto faktory zvyšujú „analytickú atraktivnosť“ hodnotenia ekonomického vývoja.

1. CELKOVÝ HOSPODÁRSKY VÝVOJ

Výmena vládnej garnitúry a s ňou spojená zmena hospodárskej politiky

Po voľbách do Národnej rady SR, ktoré sa konali v máji 2010, vystriedala vládu vedenú stranou SMER-sociálna demokracia stredo-pravá vláda zostavená koalíciou strán: Slovenská demokratická a kresťanská únia – DS, Strana slobody a solidarity, Kresťansko-demokratické hnutie a Most-Híd. Hospodárskopolitický program novej vlády sa sústreďuje na: po prvé, obnovu makroekonomickej stability a, po druhé, na zlepšenie podnikateľského prostredia. Obnova makroekonomickej stability sa zameriava na postupné znižovanie deficitu verejných financií a zastavovanie štátneho zadlžovania. Pri zlepšovaní podnikateľského prostredia sa má klásť dôraz na odstránenie bariér rastu zamestnanosti, najmä vytváraním pružnejšieho trhu práce, na výrazné posilnenie vymáhateľnosti práva v širšom rámci skvalitnenia súdnictva, na boj s korupciou a klientelizmom, ale aj na rast úrovne vzdelania zabezpečujúceho pracovné sily v potrebnej štruktúre a kvalifikácii. Oba hlavné smery programovanej hospodárskej politiky sa navzájom podporujú. Makroekonomická stabilita je súčasťou širšie chápaného podnikateľského prostredia a dobré podnikateľské prostredie je nevyhnutnou podmienkou dlhodobého udržiavania makroekonomickej stability. Uvažované nosné smery hospodárskej politiky sa v Programovom vyhlásení vlády SR chápu ako základné predpoklady prekonávania recesie a obnovy vysokého udržateľného hospodárskeho rastu prinášajúceho nové pracovné príležitosti.

V prvých krokoch uskutočňovania svojich hospodárskopolitických zámerov vypracovala vláda štátny rozpočet na rok 2011, ktorý má zabezpečiť postupné zlepšovanie stavu verejných

financií. Začala aj legislatívne i ďalšie iniciatívy v prospech zlepšovania podnikateľského prostredia. Spoločným menovateľom vykonávaných i pripravovaných hospodárskopolitických opatrení je deregulácia ekonomiky spojená s uvoľňovaním priestoru na podnikateľské aktivity a fungovanie trhových mechanizmov.

Na výsledkoch hospodárskeho vývoja Slovenska v roku 2010 sa zmeny hospodárskej politiky vlády mohli prejavovať len v minimálnej miere. Pri prognózovaní vývoja ekonomiky však s nimi už aj na najbližšie roky možno uvažovať.

V súradniciach svetového hospodárstva

Slovenské hospodárstvo je mnohými pevnými väzbami (účasťou v medzinárodnej deľbe práce, aktivitami zahraničných investorov v nefinančnom i finančnom sektore, akceptovaním vplyvu hospodárskej politiky EÚ a členstvom v eurozóne) vpletené do európskej, a najmä prostredníctvom nej aj do svetovej ekonomiky. Jeho vývoj sa preto nedá analyzovať a pochopiť bez vnímania základných trendov hospodárskej situácie za jeho hranicami.

Vývoj svetového a v rámci neho aj vývoj slovenského hospodárstva bol aj v roku 2010 ovplyvnený recesiou, do ktorej v roku 2008 prerástla finančná kríza rozširujúca sa z USA. Na pochopenie základného smerovania a obsahu hospodárskeho vývoja v roku 2010 je preto užitočné objasniť tieto otázky. Po prvé, aké sú doterajšie výsledky aktuálnej recesie. Po druhé, aká je jej sila v porovnaní s predchádzajúcimi povojnovými recesiami i s veľkou predvojnovou recesiou 30. rokov 20. storočia. Po tretie, aký je jej priebeh a miesto, ktoré v ňom zaujíma hospodársky vývoj v roku 2010. Na všetky uvedené otázky odpovedajú z rôznych hľadísk informácie uvedené v tabuľke 1 aj informácie znázornené v grafe 1.

Tabuľka 1 Vplyv recesií na vybrané rozvinuté ekonomiky¹

A. Pokles HDP oproti úrovni pred recesiou v %²

Obdobie Krajina	30. roky 20. stor.	1974 – 1975	1981 – 1983	1991 – 1993	2001 – 2003 ³	2008 – 2009
USA	-31	-0,9	-2,1	-0,3	. ⁴	-2,4
Japonsko	- ⁶	-1,2	. ⁴	. ⁴	. ⁴	-6,4
Nemecko	-23 ⁵	-1,3	-0,9	-0,8	-0,2	-5,0
Anglicko	-5	-2,2	-1,5	-1,4	. ⁴	-4,9

B. Pokles vývozu statkov a služieb oproti úrovni pred recesiou v %²

Obdobie Krajina	30. roky 20. stor.	1974 – 1975	1981 – 1983	1991 – 1993	2001 – 2003 ³	2008 – 2009
USA	- ⁶	-0,7	-9,5	. ⁴	-7,6	-9,7
Japonsko	- ⁶	-1,0	. ⁴	. ⁴	-6,9	-24,0
Nemecko	-69	-6,3	-0,8	-5,7	. ⁴	-14,2
Anglicko	-50	-3,0	-0,7	-0,2	. ⁴	-12,3

¹ *Pramene:* Statistical Annex of European Economy. Spring 2003; Statistical Annex of European Economy. Spring 2010; Eisler (1968); Mitchell (1980); Židek (2007).

V prípade, keď počas recesie nedošlo k poklesu HDP alebo vývozu, recesia sa prejavila vo výraznom spomalení rastu ich hodnôt.

² Kumulovane za roky, v ktorých sa prejavila recesia.

³ Roky 2001 – 2003 sa označujú za obdobie recesie preto, lebo v rámci nich sa počas dvoch po sebe nasledujúcich štvrtrokov v porovnaní s rovnakým obdobím predchádzajúceho roka HDP zmenšoval. V ročných zmenách HDP sa to však v niektorých prípadoch neprejavilo.

⁴ Pokles nenastal.

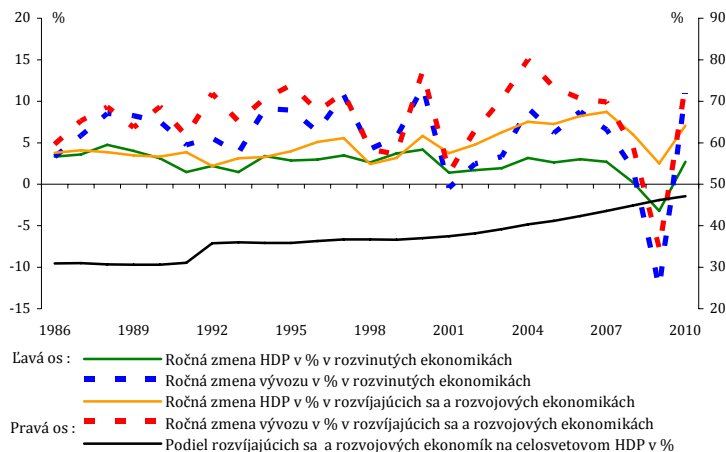
⁵ Čistý domáci produkt.

⁶ Nedostatok informácií.

Je zrejmé, že súčasná recesia postihla zisťované rozvinuté ekonomiky s oveľa väčšou silou než všetky jej povojnové predchodkyne. V porovnaní s ňou sa najmä recesia z prvých rokov tretieho milénia javí ako ľahké prechladnutie v pomere k ochoreniu vyžadujúcemu hospitalizáciu pacienta. Na druhej strane recesia, začínajúca sa v roku 2008, hĺbkou svojho dna i dĺžkou trvania zaostáva za recesiou, ktorá pustošila svetovú ekonomiku

v 30. rokoch. Sotva kedy budú prekonané hodnoty, ktoré v nej dosiahol pokles exportu v dôsledku uplatňovania protekcionizmu.

Graf 1
Vývoj HDP a vývozu v rozvinutých ekonomikách a v rozvíjajúcich sa a rozvojových ekonomikách¹

¹ Zostavené podľa údajov MMF (World Economic Outlook, Database, October 2010).

Graf 1 potvrdzuje silu pôsobenia ostatnej recesie. Okrem toho poukazuje na jej výrazne univerzálnu, celosvetovú povahu v tom zmysle, že zasiahla nielen rozvinuté, ale aj rozvíjajúce sa i rozvojové ekonomiky ako celok. Súčasne však odhaľuje nižší recesný pokles výkonnosti v uvažovanom segmente svetového hospodárstva spôsobený aj tým, že viaceré (a práve tie najvýznamnejšie) rozvíjajúce sa ekonomiky recesii odolali.¹ V nadväznosti na slabší pokles hospodárskej výkonnosti v rozvíjajúcich sa a rozvojových ekonomikách

¹ V dvoch najväčších rozvíjajúcich sa ekonomikách HDP aj počas recesie sa zväčšoval, v Číne v roku 2009 o 9,2 % a v roku 2010 o 10,3 %; v Indii v roku 2009 o 5,7 % a v roku 2010 o 9,7 % (WFO Updated, 2011).

počas recesie sa nárast ich podielu na celosvetovej tvorbe HDP práve v recesiách zrýchľuje. Rozsah tohto podielu, ktorý má podľa MMF už v roku 2013 prekročiť 50 % svetového HDP (meraného v PPP), prispieva k prekonávaniu recesie najmä v tých vyspelých krajinách, ktoré s rozvíjajúcimi sa krajinami intenzívne obchodujú. Je to teda jedna z príležitostí na stabilizáciu, ba aj zrýchlenie oživenia v Európe a tým aj na Slovensku.

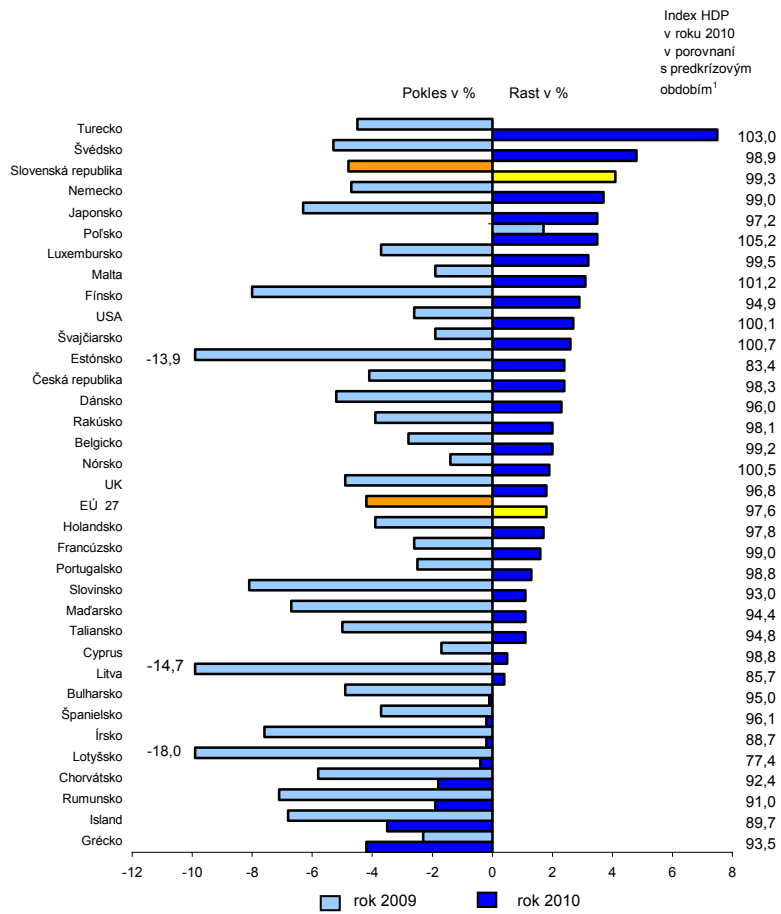
A po tretie, z grafu 1 je zrejmé, že v roku 2010 už pokles HDP a exportu vo svetovom meradle nepokračoval. Preto ak sa pozornosť ekonómov vo vzťahu k roku 2009 zameriavala na vysvetľovanie príčin a dôsledkov recesie, tak v roku 2010 sa ich vnímanie posúva na zisťovanie tempa a obsahu oživenia konjunktúrneho vývoja.

O postupe oživenia v Európe a v jej hlavných partnerských krajinách vypovedajú informácie znázornené v grafe 2.

Hospodárstvo EÚ 27 nazerané ako celok i ekonomiky prevažnej väčšiny – 21 jej členských štátov vstúpili z pohľadu celoročných údajov o vývoji súhrnnej ekonomickej aktivity (meranej tvorbou HDP) už v roku 2010 do fázy oživenia. Hospodársky pokles pokračoval v roku 2010 len v tých krajinách EÚ, ktoré boli výrazne postihnuté rôznymi prejavmi krízy v súkromných či verejných financiách (Grécko, Írsko, Španielsko), alebo znášali dôsledky nízkej konkurenčnej schopnosti (Bulharsko, Rumunsko, Lotyšsko).²

² K rovnanému rozdeleniu krajín EÚ na skupinu, ktorá aj v roku 2010 zotrúva v recesii, a na skupinu nachádzajúcu sa vo fáze oživenia, sa dospeje pri využití štandardného kritéria hospodárskej recesie, podľa ktorého sa v nej nachádzajú krajiny s dvomi po sebe nasledujúcimi štvrtročnými poklesmi HDP.

Graf 2
Zmeny HDP v rokoch 2009 a 2010 aj oproti predkrízovej úrovni²

¹ V Poľsku, kde HDP vzrástol aj v roku 2008 o 1,7 %; v Dánsku, Estónsku, Írsku, Taliansku, Lotyšsku, Švédsku, UK a Japonsku oproti roku 2007, v ostatných krajinách oproti roku 2008.

² Zostavené podľa údajov Eurostatu.

Údaje pripojené ku grafu 1 upozorňujú, že oživenie zaznamenané vo väčšine európskych krajín v roku 2010 vrátilo ich výkonnosť na predrecesnú úroveň len výnimočne – okrem Poľska, ktoré sa vyhlo recesii, iba vo Fínsku, Malte a v (nečlenovi EÚ) Nórsku. Vychádzajúc z uvedených údajov možno očakávať, že pri pokračovaní oživenia v intenzite roka 2010 môže výkonnosť celej EÚ i väčšiny jej členských štátov dosiahnuť už v roku 2012 jej úroveň zaznamenanú pred recesiou. Pravdepodobne ju nedosiahnu tie krajiny EÚ, v ktorých sa recesia spája s hlbokými makroekonomickými nerovnováhami. To je prípad niektorých okrajových krajín EÚ (Grécko, Írsko, Španielsko, Taliansko), ale aj časti nových členských štátov (Bulharsko, Rumunsko, Estónsko, Litva a Lotyšsko).

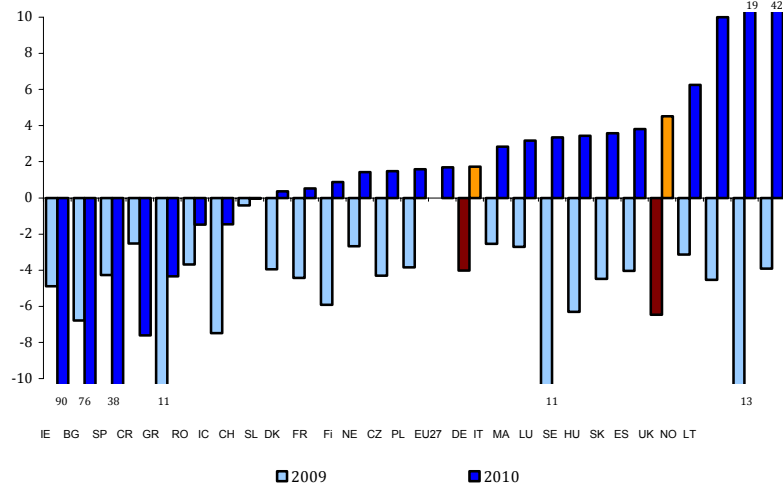
V medzinárodnom porovnaní vývoja HDP v roku 2010 obstojí Slovensko v európskom rámci dobre. Druhá priečka, ktorú zaujalo v tempe rastu HDP, a jeden z najlepších výsledkov pri odstraňovaní poklesu HDP spôsobeného recesiou sa prejavujú aj v riešení jeho konvergenčnej úlohy. Pomer HDP/obyv. v SR k priemernej úrovni EÚ 27 sa v roku 2010 zvýšil o 2 percentuálne body – zo 73 % v roku 2009 na aktuálnych 75 %. Je veľmi pravdepodobné, že Slovensko bude jednou z mála európskych krajín, v ktorej tvorba HDP prekročí úroveň dosiahnutú pred recesiou už v roku 2011.

Pri hodnotení hospodárskych kríz a recesií sa treba vyhnúť jednostranným pohľadom, ktoré v nich vidia len nástroj hospodárskeho úpadku. Deštruktívne pôsobí každá recesia spravidla na málo výkonné časti ekonomiky tak, že z nich vyraduje zastarané technológie a produkciu. Pokles tvorby HDP je v recesii spojený s ešte hlbším poklesom investičných aktivít (tvorby hrubého kapitálu). Narastajú tu teda hodnoty investičného akcelerátora so záporným znamienkom. Naopak, vo fáze oživenia sa tvorba produktívnejšieho kapitálu zrýchľuje tak, že prírastky tvorby hrubého

kapitálu (THK) sú násobkom prírastkov HDP. Názorne o tom vypovedá graf 3.

G r a f 3

Hodnoty investičného akcelerátora (pomeru ročných zmien tvorby hrubého kapitálu a HDP) **v európskych krajinách** (a aj v USA a Japonsku)¹

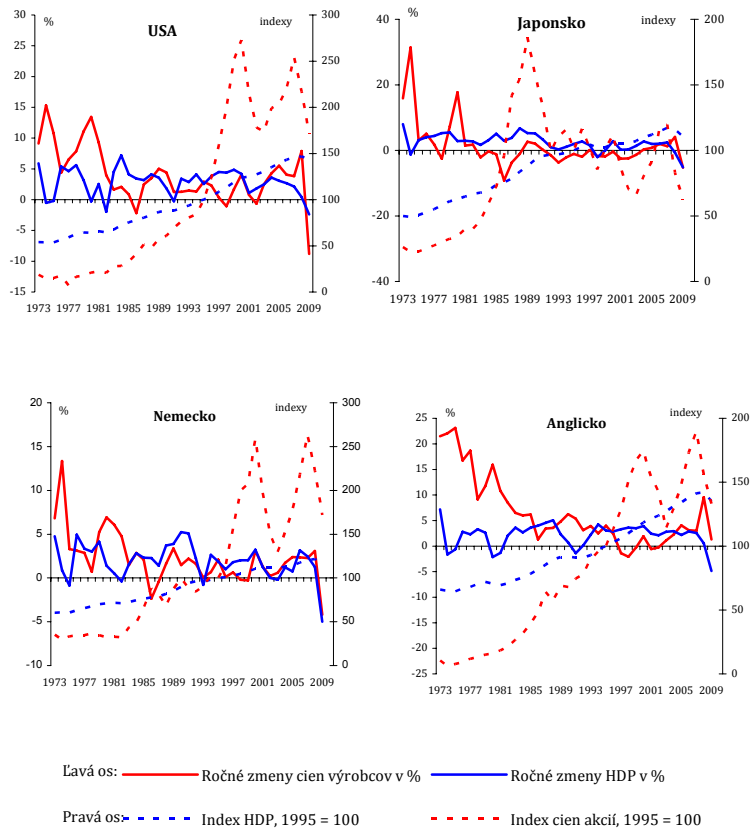
¹ Zostavené podľa vlastných prepočtov vychádzajúcich z informačnej bázy Eurostatu. V znázornení vývoja investičného akcelerátora je v grafe 3 vynechané Belgicko, Cyprus, Lotyšsko, Rakúsko a Portugalsko vzhľadom na to, že v roku 2010 bola jedna z hodnôt potrebná na výpočet akcelerátora (vo väčšine prípadov zmena HDP) kladná a druhá (prírastok tvorby hrubého kapitálu) záporná. Aj v uvedených krajinách sa však vývoj investičného akcelerátora uberať smerom k lepším hodnotám. Zistili by sme to pri časovo diferencovanejšom výpočte hodnôt akcelerátora, napríklad za jednotlivé štvrťroky 2010. Napríklad v Rakúsku bola hodnota investičného akcelerátora v roku 2010 v 1. štvrťroku záporná, no v 2. štvrťroku sa THK rovnala 2,4; v 3. štvrťroku 2,0 a vo 4. štvrťroku 2,8-násobku HDP.

Hodnoty investičných akcelerátorov sa vo väčšine zisťovaných krajín v roku 2010 radikálne zmenili – prešli z mínusovej do plusovej oblasti. Všade, kde sa to udialo – Slovensko v tomto ohľade je na jednej z najlepších pozícií – sa v oživení vytvárajú podmienky na priaznivé pokračovanie konjunktúrneho cyklu. Na druhej strane, v krajinách, v ktorých investičný akcelerátor zotrval

aj v roku 2010 v pásme záporných hodnôt, bude sa prechod do oživenia pravdepodobne oddaľovať.

Na pochopenie doterajšieho postupu i budúcich možností oživenia je užitočné pripomenúť príčiny recesie, ktorú oživenie prekonáva. V elementárnej podobe ich naznačuje graf 4.

G r a f 4
Vybrané parametre konjunktúrneho vývoja

¹ Zostavené podľa: údajová báza OECD; Statistical Annex of European Economy, Spring 2003, Autumn 2010; International Financial Statistics Yearbook 1995, 2003, 2010. IMF.

Graf 4 obsahuje duálne zobrazenie HDP. Jedným je jeho indexácia využitá na porovnanie vývoja reálnej ekonomiky s vývojom cien akcií charakterizujúcim vývoj finančnej stránky hospodárstva. Z komparácie uvedených indexov vyplýva, že vývoj reálnej ekonomiky (vyjadrený vývojom HDP) za vývojom aktivít na finančných trhoch počas celého zisťovaného obdobia výrazne zaostával.³ Rast HDP o 1 % bol v priemere za roky 1974 – 2007 správaný rastom ceny akcií v USA o 3,0 %, v Japonsku o 1,2 %, v Nemecku o 5,3 % a v Anglicku o 1,9 %.

Odpútanie vývoja transakcií na finančných trhoch od vývoja reálnej ekonomiky, ktoré v predkrízových rokoch nadobudlo priam kolosálne rozmery, nemožno, prirodzene, považovať za bezprostrednú príčinu finančnej krízy prerastajúcej do svetovej recesie. Vykresľuje však vyostrovanie situácie vyvolané na finančných trhoch rizikovými operáciami, v ktorej mohol aj relatívne malý výpadok likvidity (resp. schopnosti vyrovnávať záväzky) vyvolať rýchlo sa šíriacu reťazovú reakciu⁴ (pozri: IMF, October 2010, s. 57 – 70).

V druhom spôsobe zobrazenia vývoja HDP sa porovnávajú jeho ročné zmeny so zmenami cien výrobcov. Pre ich vývoj je charakteristické kolísanie spojené so striedaním fáz konjunktúrneho

³ Indexy cien akcií nahrádzajú v grafe 3 indexy obratu na burzách, o ktorom sme za celé zisťované obdobie nemali informácie. Z porovnania vývoja cien akcií s vývojom obratu na burzách po roku 1995 je však zrejmé, že v zmenách cien akcií nie je tempo rastu finančných operácií preexponované. V rokoch 1996 až 2007 (do vzniku finančnej krízy) vzrástli ceny akcií v priemere za rok v USA o 9,7 %; v Japonsku o 1,5 %; v Nemecku o 8,4 % a v Anglicku o 5,5 %, kým priemerné ročné tempo rastu obratu na burzách bolo v rovnakom období vo všetkých zisťovaných krajinách podstatne vyššie. Dosiahlo v USA 18,6 %; v Japonsku 10,8 %; v Nemecku 11,1 % a v Anglicku 9,0 %. Treba poznamenať, že v Japonsku bol po roku 1990 aj rast cien akcií spomalený reštriktívnou menovou politikou so všeobecne devalvačnými dôsledkami.

⁴ Obraty na burzách vzrástli za roky 2005 – 2007 v Anglicku a Japonsku na 1,8-násobok, v Nemecku na 2,5-násobok a v USA za roky 2005 – 2008 na takmer 3-násobok úrovne dosiahnutej v roku 2004 (podľa Eurostatu).

cyklu. Najmä v prvej časti zisťovaného obdobia je ich vývoj poznačený náhlymi veľkými zmenami, ktoré sú dôsledkom šokov v ponukovej stránke ekonomiky. V rokoch 1974 až 1975 a v roku 1979 sú to javy známe ako ropné šoky, ktoré samy osebe sú príčinou, resp. spúšťacím mechanizmom svetových hospodárskych recesií. Treba si všimnúť, že pri týchto recesiách spôsobených ponukovým faktorom sa najprv prudko menia ceny výrobcov a až následne, približne s ročným oneskorením klesá výkonnosť ekonomík.

V recesiách odohrávajúcich sa na začiatku 90. rokov, na začiatku tretieho milénia, a ani v aktuálnej recesii takúto súvislosť nezisťujeme. Príčinou recesie, resp. poklesu výkonnosti tu nie je rast cien priemyselných výrobcov a v ňom sa prejavujúci rast nákladov. Faktorom zmeny sa tu stáva s finančnou krízou spojené obmedzenie dopytu, ktoré pôsobí až následne na pokles cien výrobcov. Z toho vyplýva, že pri skúmaní súčasného procesu oživenia treba venovať primeranú pozornosť jeho súvislostiam s vývojom dopytu. To sa vzťahuje na všetky, teda aj malé ekonomiky vrátane slovenskej.

Charakteristika hlavných trendov v slovenskom hospodárstve

Na posúdenie zmien, ktoré sa udiali v hospodárstve SR v roku 2010, je užitočné porovnať ich nielen so zmenami tvoriacimi obsah vývoja v krízovom roku 2009, ale zaradiť ich aj do rámca strednodobého vývoja (pozri tab. 2).

Tabuľka 2
Sociálno-ekonomický vývoj SR v rokoch 1998 – 2010

	1998	1999	2000	2002	2004	2006	2007	2008	2009	2010
Index HDP; predchádzajúci rok = 100 ¹	104,4	100,0	101,4	104,8	105,2	108,5	110,4	106,4	95,3	104,0
Index produktivity práce; predchádzajúci rok = 100 ²	104,9	102,6	103,4	104,7	105,4	106,1	108,1	103,5	98,1	105,5
Jednotkové náklady práce, PPP, Rakúsko = 100 ⁷	.	32,3	34,8	33,4	31,3	35,0	37,3	40,6	41,8	40,4
Rentabilita nákladov v nef. org. v %	0,4	1,4	2,7	4,5	7,0	7,7	7,6	6,2	5,1	6,2
Miera inflácie v % ³	6,7	10,4	12,2	3,5	7,5	4,3	1,9	3,9	0,9	0,7
φ úroková miera z úverov domácností v % ⁴	10,35	8,86	8,53	10,20	10,98	11,72	11,82	10,60	7,69	7,05
Saldo verejných financií/HDP v %	-3,7	-7,0	-12,3	-5,7	-3,3	-3,4	-1,9	-2,2	-6,8	-7,9 ^p
Podiel spotreby verejnej správy z HDP v %	22,3	20,2	20,2	20,5	19,3	19,2	17,3	17,6	19,6	19,3
Ročný Δ produktivity ² – ročný Δ reálnych miezd v NH, v percentuálnych bodoch	2,2	5,7	8,3	-1,1	2,9	2,8	3,8	0,2	-3,3	5,8
Čistý vývoz tovarov a služieb/HDP v % ¹	-9,7	-2,8	-2,5	-6,5	-1,5	-1,3	3,1	3,1	3,8	-1,0
Medziročný index zamestnanosti, VZPS ⁵	99,7	97,0	98,6	100,2	100,3	103,8	102,4	103,2	97,2	98,0
φ miera nezamestnanosti v % ⁵	12,5	16,2	18,6	18,5	18,1	13,3	11,0	9,6	12,1	14,4
Ročná zmena reálnych miezd v %	2,7	-3,1	-4,9	5,8	2,5	3,3	4,3	3,3	1,4	2,2
Index reálnych miezd v NH 1989 = 100	93,6	91,0	86,9	92,8	93,6	102,8	107,2	110,7	112,2	114,7
Index reálnej spotreby domácností/obyv. 1989 = 100	99,5	102,1	101,1	112,3	115,4	129,8	138,8	147,3	146,0	145,6
Podiel sociálnych dávok z disponibilných dô- chodkov domácností v %	22,2	23,0	21,9	22,4	21,3	21,3	20,7	20,1	22,3	20,4
Podiel výdavkov na sociálnu ochranu z HDP v % ⁶	14,5	14,9	14,5	14,9	12,1	12,3	10,6	10,1	12,2	.

¹ V stálych cenách r. 2000.

² Podľa HDP v s. c. na 1 pracovníka.

³ Podľa harmonizovaného indexu spotrebiteľských cien.

⁴ Z úverov čerpaných z obchodných bánk v priemere za rok.

⁵ Podľa Výberového zisťovania pracovných síl (VZPS).

⁶ Výdavky z verejných financií, podľa Eurostatu.

⁷ WIIW, 2011. ^p Predbežne. Prameň: ŠÚ SR; NBS; MF SR.

Indikátory makroekonomického vývoja v roku 2010 svedčia o tom, že prekonávanie hospodárskej recesie a s ním spojený proces oživenia konjunktúry je na Slovensku nerovnomerný, ba až fragmentárny. Výrazne sa prejavuje v raste výkonnosti a v s ním spojenom zlepšení hospodárskych výsledkov podnikateľského nefinančného sektora. Dosiaľ málo presvedčivé náznaky k lepšiemu sa objavili vo vývoji zamestnanosti.

Priaznivý vývoj výkonnosti ekonomiky v roku 2010 sa však prejavuje len v jej úhrne. V jednotlivých odvetviach sa tvorba HDP vyvíjala rozdielne. Sú to jednak rozdiely v ročných zmenách výkonnosti odvetví. V porovnaní s rozsahom HDP vytvoreným v predkrízovom roku 2008 (ten považujeme za 100) sa výsledok roka 2010 rovnal v poľnohospodárstve 84 %, v priemysle 83 %, v stavebníctve 94 %, v obchode a v reštauráciách 93 %, v doprave a skladovaní 116 %. Okrem toho sú tu však aj oveľa väčšie rozdiely medzi odvetviami v rýchlosti prekonávania recesie počas roka 2010. Najvýraznejšie sa tieto rozdiely prejavujú pri porovnaní štvrťročných zmien výkonnosti v poľnohospodárstve a priemysle.

T a b u ľ k a 3

Indexy HDP, rovnaké obdobie minulého roka (romr) = 100

	1. Q 2010	2. Q 2010	3. Q 2010	4. Q 2010
Priemysel	101,4	90,0	104,9	111,0
Poľnohospodárstvo	91,4	107,8	75,0	72,5

Hlavnou príčinou poklesu poľnohospodárskej produkcie v druhom polroku 2010 bola nízka úroda.⁵ Možno predpokladať, že pri rovnomernejšom vývoji poľnohospodárskej výroby v roku 2010 by nedošlo k spomaleniu medziročných temp rastu HDP

⁵ V porovnaní s rokom 2009 bola v roku 2010 vyššia úroda strukovín o 14 % a cukrovej repy technickej o 9 %. Naproti tomu bola nižšia úroda obilnín o 23 %, zemiakov o 42 %, olejnín o 16 % a hrozna o 50 %, zeleniny na ornej pôde o 20 %.

(1. štvrťrok 4,7 %; 2. štvrťrok 4,2 %; 3. štvrťrok 3,8 %; 4. štvrťrok 3,5 %) a prechod slovenskej ekonomiky z recesie do fázy oživenia by bol zreteľnejší.

Jedno z najvyšších temp rastu produktivity práce zaznamenané v roku 2010 je zaiste pozitívnym javom a nepochybným príspevkom k udržaniu konkurenčnej schopnosti slovenského hospodárstva. Na druhej strane treba vidieť, že na rozdiel napríklad od roka 2007 sa zvýšenie produktivity práce v minulom roku (2010) dosiahlo prevažne recesiou, vynúteným prepúšťaním zamestnancov. Je to teda len v malej miere výsledok uplatňovania nových technológií, ktoré by mohlo prinášať efekty aj v budúcich rokoch.

K udržaniu potrebnej konkurenčnej schopnosti (na úrovni roka 2008) prispel aj vývoj jednotkových nákladov vďaka dobrej relácii medzi vývojom miezd a produktivity práce. V medzinárodnom porovnaní sú jednotkové náklady práce na Slovensku stále viac než o polovicu nižšie ako vo vyspelých západoeurópskych ekonomikách.⁶

Pri pohľade na údaje o rentabilite nákladov si hodno všimnúť, že jej pokles spôsobený v roku 2009 recesiou nebol zďaleka taký hlboký ako počas recidívy transformačnej recesie v rokoch 1999 – 2000. Celkový trend oživenia výkonnosti ekonomiky v roku 2010 sa prejavil aj vo zvýšení rentability nákladov nefinančných organizácií.

Zložitejšie než hodnotenie vývoja výkonnosti a konkurenčnej schopnosti slovenskej ekonomiky v roku 2010 je posúdenie zmien v hodnotách indikátorov jeho makroekonomickej stability. Nepriaznivý vývoj výsledku verejných financií aj v roku 2010 pokračoval, a pravdepodobne v ňom aj vyvrcholí. Je to pravdepodobne

⁶ V porovnaní s Rakúskom dosahovali jednotkové náklady práce v roku 2010 (v PPP) v SR 40,4 %; v ČR 47,8 %; v Maďarsku 40,7 %; v Poľsku 47,1 %; v Slovinsku 69,3 % (WIIW, 2011).

dôsledok toho, že rozpočet verejných financií, ktorý bol prijatý v recesnej situácii a na konci politického cyklu, nekládol potrebný dôraz na obmedzovanie ich nerovnováhy. Mierny pokles podielu spotreby verejnej správy z HDP a jeho udržanie pod úrovňou rokov 1998 – 2002 bolo v roku 2010 najmä dôsledkom pozitívneho vývoja výkonnosti hospodárstva. V medzinárodnom porovnaní je uvažovaný podiel pod európskym priemerom (v EÚ 27 sa rovnal 22,2 %; v EÚ 15 22,4 %). Len v siedmich krajinách EÚ 27 bol nižší než v SR.

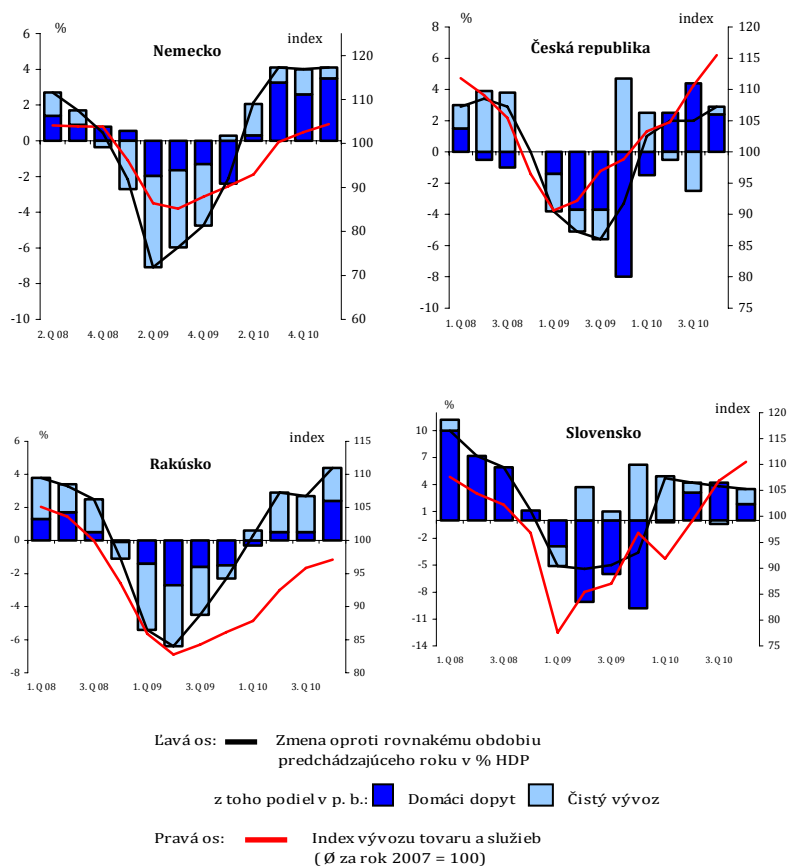
Rekordne nízka miera inflácie spolu s pokračujúcim znižovaním úrokových mier boli v roku 2010 významným príspevkom k udržaniu makroekonomickej stability a oživeniu ekonomiky. V značnej miere však na sebe majú pečať rozhodovania Európskej centrálnej banky (ECB) o spoločnej menovej politike eurozóny i opatrení Európskej hospodárskej a menovej únie (EHMÚ) v prospech ochrany eura.

V oblasti sociálneho rozvoja sa v roku 2010 stretáva pokračovanie negatívnych trendov vo vývoji situácie na trhu práce – v celoročnom poklese zamestnanosti a raste nezamestnanosti. Mierny rast reálnych miezd je sprevádzaný poklesom reálnej spotreby domácností o 0,4 p. b. najmä v dôsledku poklesu reálneho hrubého zmiešaného dôchodku, dôchodku z majetku a sociálnych dávok.

Zmeny v dopytovej stránke ekonomiky ako východisko jej oživenia

Pohľad na vývojové trendy svetového hospodárstva v súčasnej recesii vyústil do zistenia, že pri skúmaní procesu oživenia si treba pozorne všímať jeho súvislosti s vývojom dopytu. Celkom na začiatku sa v grafe 5 venuje pozornosť vplyvu, ktorý má na vývoj výkonnosti vybraných ekonomík domáci a vonkajší dopyt (vývoz).

Graf 5
Vývoj vývozu a podielu domáceho a vonkajšieho dopytu
na zmenách HDP¹

¹ Zostavené podľa údajov Eurostatu a ŠÚ SR.

Porovnávané krajiny majú k sebe blízko nielen geografickou polohou, ale aj (no nielen) rozsahom vzájomného hospodárskeho partnerstva a veľkým významom vývozu. Vo všetkých, a pritom na Slovensku v miere vrchovatej bol pokles vývozu

faktorom prenášajúcim recesiú zo zahraničia dovnútra ekonomiky. Graf 5 však pripomína aj rolu exportu pri jej prekonávaní.

Jadrom grafu 5 je znázornenie vývoja podielov domáceho a vonkajšieho dopytu (vývozu) pri ceste sledovaných ekonomík na dno recesie i v začínajúcej sa etape živenia.⁷

Priebeh skúmaných procesov je na Slovensku iný než v s ním porovnávaných krajinách. Vo fáze nastupujúcej recesie je hĺbka poklesu HDP určená iba v slovenskej ekonomike ako rozdiel medzi vplyvom znižujúceho sa domáceho dopytu a pôsobením rastúceho čistého vývozu (pozri vývoj v 2. a 4. štvrtroku 2009). Vysvetlenie možno nájsť vo vysokej miere dovoznej náročnosti slovenského hospodárstva, pri ktorej je pokles vývozu sprevádzaný ešte väčším poklesom dovozu.

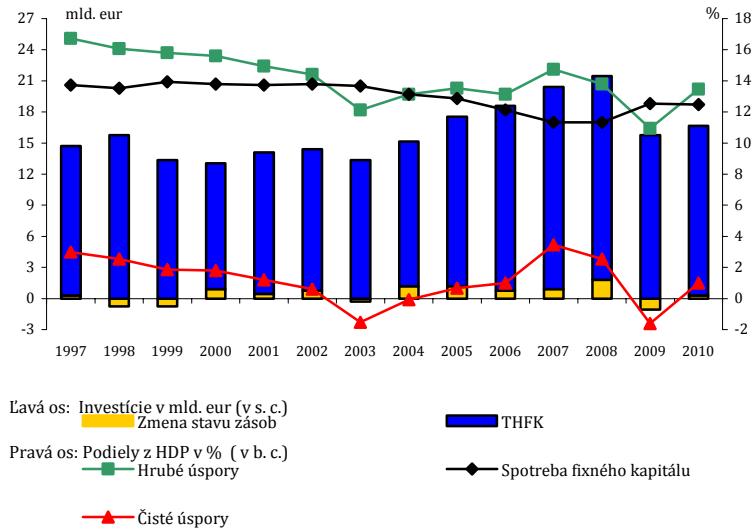
V začiatkoch oživenia spojených s prebúdžajúcim sa vývojom vyvolá pozitívne zmeny HDP príspevok čistého vývozu. Ten spravidla vzápätí dáva impulzy rastu domáceho dopytu. Priam vzorovo prebieha táto súhra pozitívneho pôsobenia domáceho a vonkajšieho dopytu v Nemecku. V ďalších krajinách sa zdá byť uvažovaný proces menej priamočiary. V slovenskej ekonomike môže vzbudzovať isté obavy skutočnosť, že vedľa sektora výrazne orientovaného na export a na využívanie jeho impulzov v nej funguje pomerne rozsiahly sektor s nižšou schopnosťou na využívanie exportných príležitostí, a teda aj na prenášanie efektov z vývozu dovnútra ekonomiky.

Pri zisťovaní priebehu hospodárskej recesie i jej prekonávaní sa treba starostlivo všímať vývoj investičného dopytu.

Pozornosť, ktorá sa mu venuje vnútri slovenskej ekonomiky v grafe 6, dopĺňa graf 7 medzinárodným porovnaním.

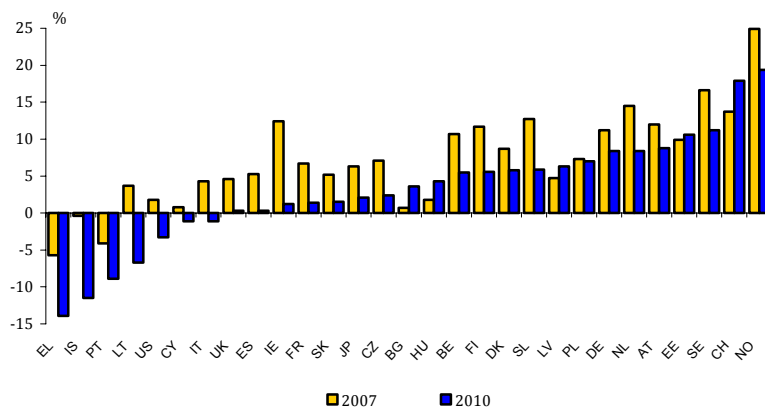
⁷ Treba upozorniť, že v grafe 5 zaznamenaný príspevok čistého vývozu aj domáceho dopytu k tempám rastu HDP vyjadruje ich vplyv na zmenu HDP veľmi nepresne. Čistý vývoz je totiž rozdielom medzi vývozom a celkovým dovozom, ktorý nesúvisí len s vývozom, ale je potrebný aj na produkciu všetkých súčastí domáceho dopytu. Po rozčlenení vývozu medzi tie časti použitia produkcie, ktoré si ho vyžiadali, zistíme, že podiel vývozu na zmenách HDP je iný (spravidla oveľa vyšší), než udáva ukazovateľ čistého vývozu (podrobnejšie Okáli et al., 2007, s. 10 – 13).

Graf 6
Vývoj investícií a úspor v Slovenskej republike¹

¹Zostavené podľa údajov ŠÚ SR a Eurostatu.

Graf 7
Podiel čistých úspor z HDP v %¹

¹Zostavené podľa údajov ŠÚ SR a Eurostatu.

Tvorba hrubého kapitálu kopíruje aj v SR vývoj konjunktúry ako jeden z jeho hlavných indikátorov (výsledok predchádzajúceho a predpoklad budúceho vývoja). Citlivo zaznamenáva priaznivé obdobie hospodárskeho vývoja, akým boli roky 2001 až 2007 i jeho horšie časy napríklad na konci minulého a začiatku nového milénia, a najmä počas aktuálnej recesie.⁸

Grafické znázornenie zmien stavu zásob poukazuje na to, že tu ide o proces reagujúci na konjunktúrne trendy ešte citlivejšie než vývoj investícií do fixného kapitálu. Stačí uviesť, že vo vývoji podielu stavu zásob z HDP sa striedajú záporné hodnoty (v rokoch zmŕšťovania výsledkov ekonomiky, keď sa napr. v roku 2009 podiel stavu zásob z HDP rovnal -1,4 %) s kladnými hodnotami. Náznakom prekonávania recesie je z tohto hľadiska 0,6 % podiel rastu stavu zásob dosiahnutý v roku 2010.

Zlom v trende vývoja hrubých úspor v období recesie sa pri stretnutí s ustálenou spotrebou fixného kapitálu (mierny rast jej podielu z HDP, zachytený v grafe 7, je dôsledkom poklesu HDP, a nie rastu spotreby FK) premietol do poklesu čistých úspor.

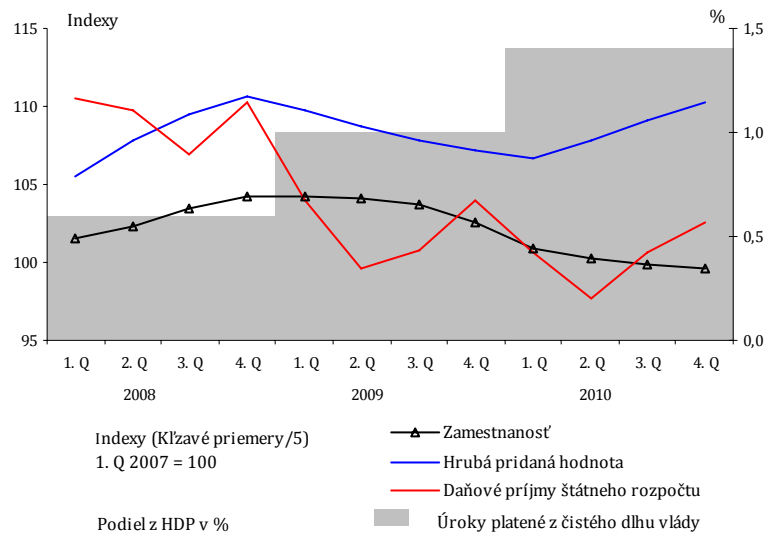
Dekapitalizácia ekonomiky spätá so zápornými hodnotami čistých úspor bola pred príchodom doznievajúcej recesie výnimčným javom. V roku 2007 sa objavila v Grécku a Portugalsku, teda v krajinách, v ktorých sa do roku 2010 zošplhala na predtým ťažko predstaviteľnú úroveň. Na základe výsledkov hospodárskeho rastu krajín ohrozujúcich stabilitu eura sa pochybuje o ich schopnosti zvládnuť stabilizačnú úlohu. Vývoj úspor však vytvára pochybnosti aj o ich schopnosti zmeniť nepriaznivé trendy hospodárskeho rastu. V „hre“ je tu azda aj veľký rozsah

⁸ Roky 1997 a 1998 sú z hľadiska investičného zabezpečenia ekonomiky jej najúspešnejším obdobím len zdanlivo. Rekordný rozsah investícií do fixného kapitálu (ich podiel z HDP sa v roku 1997 rovnal 32,7 % a v roku 1998 až 34,3 %) sa v nich dosiahol za pomoci úverov, ktoré ľahkovážne poskytovali domáce ešte nesprivatizované banky, ale aj zo zahraničných úverov zvýhodnených nereálne nadhodnoteným fixným kurzom slovenskej koruny.

tieňovej ekonomiky evidovanej v národných účtoch. Táto hypotéza síce môže prispieť k pomenovaniu príčin zlej situácie uvažovaných krajín, nie však k jej riešeniu.

Medzinárodné porovnanie poukazuje na to, že slovenská ekonomika v roku 2010 začína naberať dych aj pri tvorbe úspor. Rozsah tvorby úspor však v SR ešte stále zostáva na veľmi nízkej úrovni. Je vzdialený nielen od úrovne dosahovanej pred recesiou, ale aj od úrovne dosahovanej v početných európskych krajinách, ktoré v roku 2010 dosiahli nižšie tempo rastu HDP než Slovensko. To naznačuje, že priaznivé výsledky hospodárskeho rastu, ktoré doteraz vykazuje slovenská ekonomika v procese oživenia, nemajú svoj základ v domácich úsporách, ale sú k nám v značnej miere importované zo zahraničia.

G r a f 8
Vybrané prejavy a dôsledky recesie¹

¹ Zostavené podľa údajov Eurostatu, ŠÚ SR, MF SR a OECD.

Na konci celkového pohľadu na slovenské hospodárstvo bude užitočné upozorniť, že recesia napriek zisteným pozitívam doterajšieho oživenia sa ešte stále nestratila z jeho obzoru.

Graf 8 znázorňuje vplyv recesie na vybrané kľúčové a navzájom súvisiace procesy prebiehajúce v ekonomike. Zmeny výkonnosti, ktoré sú vyjadrené zmenami hrubej pridanej hodnoty, vplývajú na zmeny zamestnanosti s oneskorením pri vstupe ekonomiky do recesie a ešte viac pri jej prechode do oživenia. A je tu ešte nepriaznivý vývoj príjmov štátneho rozpočtu, ktoré (priamo či nepriamo) približne dvomi tretinami svojho objemu závisia od úrovne zamestnanosti.

Je veľmi pravdepodobné, že všetky v grafe znázornené procesy, ktoré reprezentujú celkový pohyb ekonomiky, sa už v roku 2011 dostanú na vzostupnú, recesiou opúšťajúcu dráhu. Napriek tomu ťaživé dôsledky recesie v slovenskom hospodárstve zotrávajú v podobe značne zväčšeného štátneho dlhu a expandujúcich záväzkov na jeho splácanie. Graf znázorňuje viac ako dvojnásobný rast výdavkov na dlhovú službu – z 0,6 % HDP v roku 2008 na 1,4 % HDP (OECD, 2010). Vzhľadom na výsledky slovenského hospodárstva v roku 2010 (ide tu najmä o reláciu medzi výsledkom verejných financií a tempom rastu HDP) vládny dlh vzrastie a splátky úrokov z úverov na jeho udržiavanie sa v roku 2011 a možno aj v roku 2012 ešte zvýšia. Najmä pri nižších tempách rastu HDP sa dlhová služba môže stať ozajstným bremenom blokujúcim reálnu konvergenciu Slovenska s vyspelými ekonomikami, aj dosahovanie zdrojovo náročných cieľov celkového spoločenského rozvoja.

2. VÝVOJ PRODUKCIE

Hospodársky rast sa v roku 2010 obnovil pri rýchlejšom raste produkcie (7,2 %) a medzispotreby (9,1 %) ako pridanej hodnoty (4,5 %). Základné agregáty HDP reálne rástli vo všetkých štvrtrokoch 2010 (pozri tab. 4). Slovensko dosiahlo v daných zložitých podmienkach relatívne silný rast HDP, a to tak v porovnaní s priemerom EÚ 27 (1,8 %), ako aj s ďalšími členskými štátmi EÚ, medzi ktorými iba Švédsko dosiahlo vyšší hospodársky rast (5,5 %). Patrí tiež medzi málo členských štátov EÚ, ktoré sa už v roku 2010 z hľadiska tvorby HDP rýchlo vyrovnali s dôsledkami hospodárskej recesie, t. j. vrátili sa takmer na úroveň roka 2008 (výnimku, pravda, tvorí Poľsko, ktorého HDP kontinuálne rástol).

T a b u ľ k a 4

Vývoj tvorby HDP podľa zložiek a odvetví, 2008 – 2010

	2008	2009	2010	2010				2010 2008 = 100
				1. Q	2. Q	3. Q	4. Q	
				medziročné zmeny v % (na báze cien 2000)				
HDP	5,8	-4,8	4,0	4,7	4,2	3,8	3,5	99,0
Produkcia	6,4	-9,8	7,2	6,6	8,2	8,5	5,7	96,7
Medzispotreba	6,3	-13,0	9,1	7,5	11,3	12,1	6,1	94,8
Pridaná hodnota	6,5	-4,6	4,5	5,2	4,0	3,9	4,9	99,7
Čisté dane z produktov	-0,4	-6,9	-0,7	-0,5	6,2	2,9	-10,6	92,5

Prameň: Vlastné výpočty podľa databázy Slovstat.

Priaznivé celkové výsledky slovenskej ekonomiky sprevádzal v roku 2010 veľmi diferencovaný vývoj pridanej hodnoty v jednotlivých odvetviach (pozri tab. 5). Pomerne priaznivý rast pridanej hodnoty sa dosiahol vo všetkých segmentoch služieb, kým vo výrobných odvetviach pokračoval pokles, alebo sa dosiahol iba slabý rast. Prekvapujúci je najmä slabý reálny medziročný rast

pridanej hodnoty v priemysle a v jeho hlavnej časti, v spracovateľskom priemysle.⁹ Ak si v tabuľke 5 všimneme porovnanie s rokom 2008, tak zistíme, že existujúce zaostávanie za úrovňou roka 2008 napríklad v spracovateľskom priemysle predstavuje takmer 20 %.

T a b u ľ k a 5
Vývoj pridanej hodnoty podľa odvetví v rokoch 2008 – 2010¹

	2008	2009	2010	2010				2010 = 100
				1. Q	2. Q	3. Q	4. Q	
				medziročné zmeny v %				
Poľnohospodárstvo, rybolov	13,1	0,2	-16,0	-8,6	7,8	-25,0	-27,5	84,2
Priemysel	5,7	-18,2	1,8	1,4	-10,1	4,9	11,0	83,2
spracovateľský priemysel	9,2	-21,3	2,2	-6,4	-11,9	10,9	16,7	80,4
Stavebníctvo	18,8	-5,6	-0,5	-12,9	-5,2	3,5	6,3	93,9
Obchod, hotely a reštaurácie a doprava	9,6	-5,9	5,7	17,5	5,8	1,9	-0,7	99,4
Finančné sprostredkovanie a nehnuteľnosti	4,6	7,2	9,6	9,4	17,4	5,6	6,2	117,5
Verejná správa a ostatné služby	-2,6	9,5	8,6	0,8	11,5	14,8	7,4	118,9

¹ Na základe stálych cien vypočítaných reťazením objemov s použitím referenčného roka 2000; údaje nie sú sezónne upravené.

Prameň: Databáza Eurostatu.

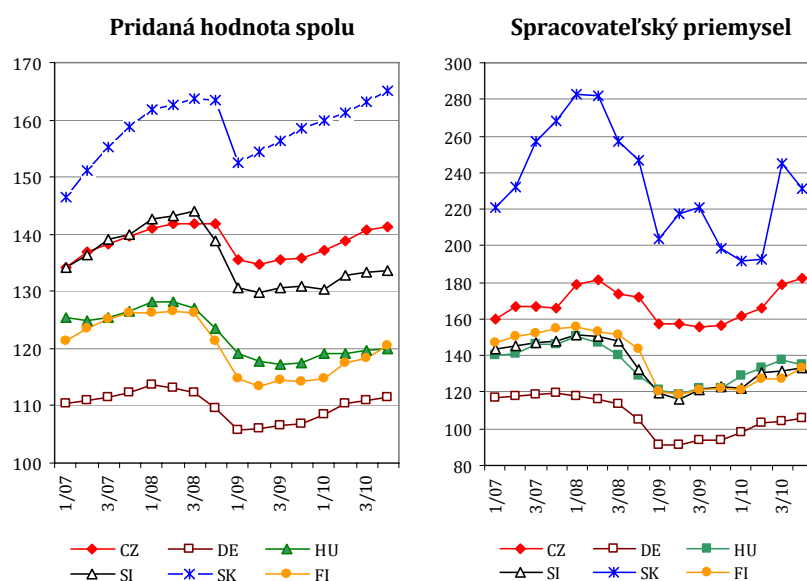
V porovnaní s vývojom vo vybraných členských štátoch EÚ¹⁰ sa slovenská ekonomika ako celok vyvíjala veľmi priaznivo (pozri

⁹ Treba upozorniť, že oproti výsledkom, ktoré Štatistický úrad SR zverejnil v roku 2009, došlo po poslednej revízii štvrtročných národných účtov k značným zmenám v údajoch za jednotlivé odvetvia, ktoré prehlbujú pokles (alebo znižujú rast) vo výrobných odvetviach, a spravidla zmiernujú pokles v odvetviach služieb, celkove však s minimálnym vplyvom na reálne tempo rastu HDP (zmena o -0,1 p. b.). Kým napríklad v roku 2009 vykazoval ŠÚ SR (za rok 2009 oproti roku 2008) pokles pridanej hodnoty v priemysle -8,3 %, v spracovateľskom priemysle -10,6 % a v stavebníctve -1,8 %, podľa revidovaných národných účtov dosahuje pokles -18,2 %, -21,3 %, resp. -5,6 %; v pôdohospodárstve sa vykazovaný rast zredukoval z 10,2 % na 0,2 %.

¹⁰ Na porovnanie so Slovenskom sme vybrali štyri nové členské štáty strednej Európy a dve krajiny EÚ 15, ktorých pridaná hodnota v spracovateľskom priemysle v roku 2009 poklesla oproti roku 2008 porovnateľne so SR: Nemecko -18 %, Fínsko -20 %; obdobný pokles sa vykazoval v ČR -12 %, v Maďarsku -14 %, v Slovinsku -17 % a v SR -21 %.

graf 9, ľavá strana); ku koncu roka 2010 celková pridaná hodnota v podstate mierne prekročila úroveň dosahovanú pred krízou. To sa však nepodarilo všetkým sledovaným ekonomikám (Slovinsku, Maďarsku a Fínsku). Pokiaľ ide o vývoj pridanej hodnoty v spracovateľskom priemysle (pozri graf 9, pravá strana), návrat k predkrízovým hodnotám je oveľa zložitejší. Ako úspešná sa v tomto smere javí iba Česká republika. Pokiaľ ide o Slovensko, návrat k rastu pridanej hodnoty v spracovateľskom priemysle nemá ešte ustálený charakter a dosiahnutie predkrízovej úrovne bude vyžadovať ešte veľa úsilia.

G r a f 9
Medzinárodné porovnanie vývoja pridanej hodnoty
 (index 2000 = 100) ¹

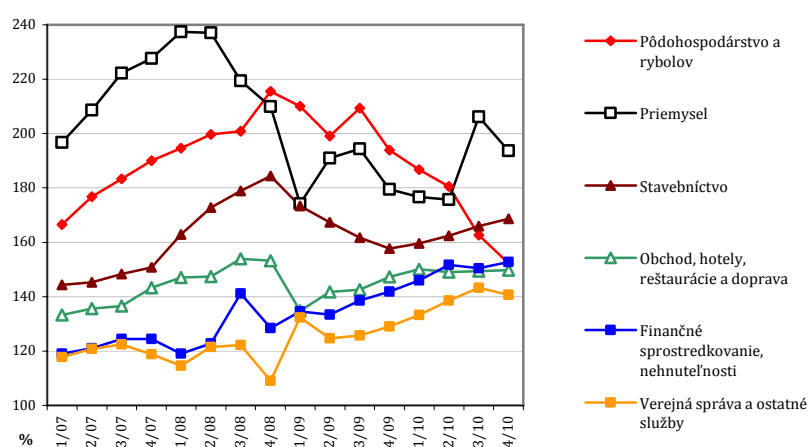

¹ Na základe stálych cien vypočítaných reťazením objemov s použitím referenčného roka 2000; údaje sú sezónne upravené a očistené o vplyv počtu pracovných dní.

Prameň: Databáza Eurostatu.

Vývoj pridanej hodnoty v celom priemysle v zásade kopíruje nevyrovnaný vývoj v spracovateľskom priemysle (pozri graf 10). Nielen recesia, ale aj mimoriadne nepriaznivé prírodné podmienky (povodne) spôsobili, že výkonnosť slovenského pôdohospodárstva prudko poklesla a tento sektor zatiaľ nezvládol prechod do rastovej fázy. V stavebníctve sa oživenie síce o niečo oneskoriť, od 4. štvrťroka 2009 však má vyrovnaný charakter. Na rozdiel od výrobných odvetví sa recesia v jednotlivých segmentoch služieb prejavila podstatne miernejšie a obnova rastu prebieha v podstate plynulo.

G r a f 10
Vývoj pridanej hodnoty v odvetviach SR podľa štvrťrokov
 (index 2000 = 100) ¹

¹ Na základe stálych cien vypočítaných reťazením objemov s použitím referenčného roka 2000; údaje sú sezónne upravené a očistené o vplyv počtu pracovných dní.

Prameň: Databáza Eurostatu.

Diferencie vo výkonnosti jednotlivých odvetví sa pokúsime charakterizovať na základe detailnejších ekonomických indikátorov.

Problematický vývoj v sektore *pôdohospodárstvo a rybolov* za posledné dva roky bol na rozdiel od iných odvetví ovplyvnený nielen celkovou recesiou, ale vo veľkej miere nepriaznivými prírodnými podmienkami (najmä povodňami), a navyše veľkými výkyvmi v cenách poľnohospodárskych výrobkov.¹¹ Výrazné diferencie medzi vývojom v bežných a stálych cenách charakteristické pre roky 2009 – 2010 sú spôsobené práve cenovými zmenami (pozri tab. 6). Neklamným znakom zhoršujúcej sa výkonnosti sektora je prudký pokles zamestnanosti (za dva roky o 20 %).

T a b u ľ k a 6
Vybrané indikátory vývoja v agrárnom sektore, 2008 – 2010

	Absolútne hodnoty ¹			Medziročné zmeny v %		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Pôdohospodárstvo a rybolov²						
Hrubá produkcia, b. c.	5 019	4 410	4 190	9,3	-12,1	-5,0
Pridaná hodnota, b. c.	2 559	2 256	2 314	13,7	-11,8	2,5
Pridaná hodnota, s. c.	2 522	2 528	2 122	13,1	0,2	-16,0
Zamestnanosť	79	69	64	-1,8	-12,6	-8,0
Poľnohospodárstvo³						
Tržby za vlastné výrobky, b. c.	1 452	1 141	1 215	-2,0	-21,4	6,5
Tržby za vlastné výrobky, s. c.	1 308	1 513	1 231	-5,8	15,7	-18,6

¹V mil. eur, zamestnanosť v 1 000 osôb.

²Podľa metodiky ESNÚ 95.

³Za poľnohospodárske podniky a za vybraných samostatne hospodáriacich roľníkov.

Prameň: Vlastné spracovanie podľa údajov ŠÚ SR.

Negatívny vývoj v *poľnohospodárstve* charakterizuje nielen nevyrovnaný vývoj tržieb poľnohospodárskych podnikov, ako vidieť v tabuľke 6, ale aj pokles produkcie takmer všetkých

¹¹ V roku 2008 mierne vzrástli, v roku 2009 poklesli o takmer 25 %, v roku 2010 sa síce zvýšili o 14,2 %, vzhľadom na predchádzajúci pokles však zostali stále nižšie ako v roku 2008 (zhruba na úrovni 86 %).

rastlinných výrobkov (úroda obilnín napr. poklesla o 20 % v roku 2009 a o 23 % v roku 2010) a proces neustále sa znižujúceho predaja živočíšnych výrobkov.¹²

Pokles výkonnosti poľnohospodársko-potravinárskeho sektora sa v sledovaných rokoch prejavil aj v rýchlejšom raste dovozu potravín, nápojov a tabaku (14 %, 2010 ku 2008) než vývozu (v rovnakom období 9 %) a vo zvyšujúcom sa zápornom salde v tomto obchode (v roku 2010 vyše 1 054 mil. eur v porovnaní s 851 mil. eur v roku 2008).

V priemysle v roku 2010 vzrástla produkcia o 18,9 %, z toho v spracovateľskom priemysle o 20,1 %, v ťažbe a dobývaní o 0,4 % a v dodávke plynu a elektriny o 15,6 %. Rovnako priaznivo sa vyvíjali aj tržby za vlastné výkony a tovar (pozri tab. 7). Rast produkcie, ako aj tržieb sa zaznamenal vo všetkých mesiacoch roka 2010.

T a b u l k a 7
Vybrané indikátory vývoja priemyslu SR

	Priemysel spolu			Spracovateľský priemysel		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
	Medziročné zmeny v %					
Tržby za vlastné výkony a tovar ¹	3,8	-18,0	19,2	2,9	-19,9	20,9
Index priemyselnej produkcie ²	3,2	-13,7	18,9	2,5	-15,5	20,1
Zamestnanosť ³	0,6	-15,0	-3,8	1,3	-16,0	-3,8
Produktivita práce z tržieb ¹	3,2	-3,4	23,9	1,5	-4,6	25,7
	Nominálne hodnoty					
Tržby (mld. eur, b. c.)	72,8	57,4	67,5	60,1	45,3	54,7
v tom z tuzemska	36,0	28,1	30,6	23,9	16,9	19,4
zo zahraničia	36,8	29,3	36,8	36,1	28,4	35,2
Zamestnanosť (1 000 osôb)	586,0	497,8	479,1	532,9	447,7	430,7

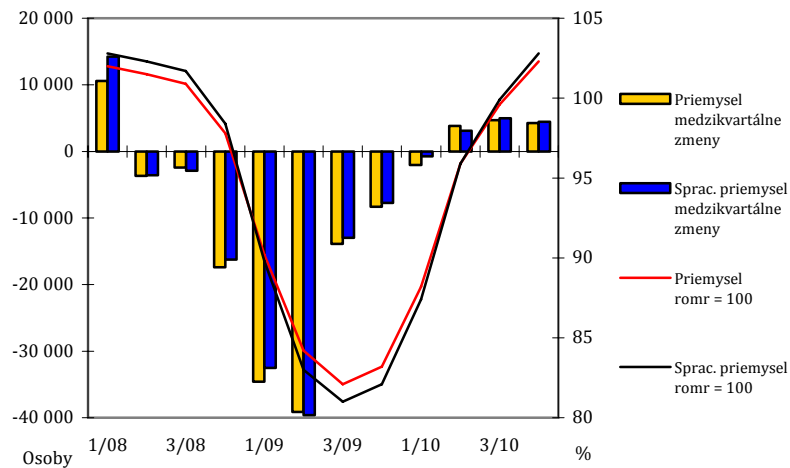
¹ Na báze stálych cien. ² Údaje očistené o vplyv počtu pracovných dní. ³ Priemerný počet zamestnaných osôb.

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Štatistického úradu SR.

¹² V rokoch 2004 – 2010 sa predaj (v hmotných jednotkách) jatočného hovädzieho dobytky znížil o 28 %, jatočných ošípaných o 44 %, hydiny o 20 % a kravského mlieka o 23 %.

Menej priaznivo sa vyvíjala zamestnanosť tak v priemysle, ako aj v spracovateľskom priemysle. V roku 2010 sa medziročne znížila vo všetkých segmentoch priemyslu spolu o ďalších 19 tisíc osôb. Zamestnanosť v priemysle tak oproti roku 2008 poklesla o 107 tisíc osôb, čo predstavuje 83 % z celkového poklesu zamestnanosti v ekonomike medzi rokmi 2008 a 2010. V posledných mesiacoch roka 2010 sa však situácia zmenila a postupne dochádza k rastu zamestnanosti (pozri graf 11).

G r a f 11

Vývoj zamestnanosti v priemysle a v spracovateľskom priemysle

Vysvetlivky: romr = rovnaké obdobie minulého roka.

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov ŠÚ SR.

Pri klesajúcej zamestnanosti a zvyšujúcej sa výkonnosti výrazne rástla produktivita práce (pozri v tab. 7). Primeranejšie vyjadrenie produktivity si, podľa nášho názoru, vyžaduje vychádzať z reálneho vývoja pridanej hodnoty. V danom prípade sa

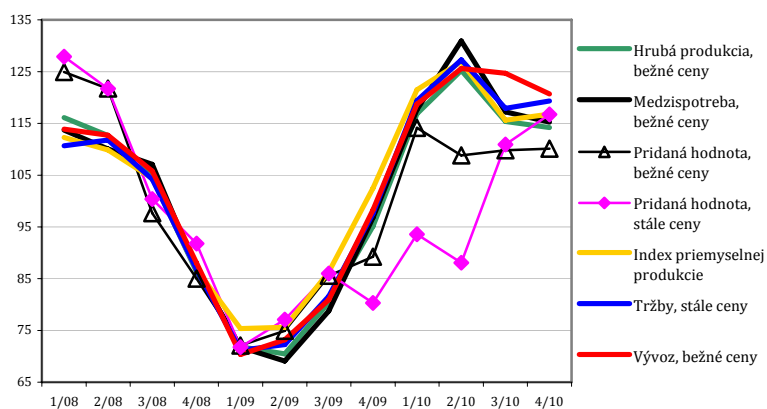
produktivita práce v priemysle reálne zvýšila o 5,8 % a v spracovateľskom priemysle o 6,2 %.

Problematický bol v roku 2010 slabý reálny rast pridanej hodnoty v spracovateľskom priemysle, a to napriek tomu, že všetky ostatné dostupné indikátory signalizujú robustný obrat k rastu (pozri tab. 7). Treba ešte dodať, že vývoz priemyselne spracovaných tovarov po poklese v roku 2009 o takmer 20 % vzrástol v roku 2010 o 22 % a vyrovnal sa s úrovňou roka 2008 na takmer 98 % (v b. c.). Výrazne sa zlepšil aj hospodársky výsledok podnikov v spracovateľskom priemysle.

Na základe grafického zobrazenia vybraných indikátorov spracovateľského priemyslu podľa štvrtrokov možno v grafe 12 zistiť, že do tretieho štvrtroka 2009 sa všetky indikátory pohybovali v istom spoločnom koridore, v ďalšom období sa vývoj nominálnej, ale najmä reálnej pridanej hodnoty začal odlišovať.

G r a f 12

Vývoj vybraných indikátorov spracovateľského priemyslu
(medziročné indexy)

Prameň: Vlastné spracovanie podľa databázy Eurostatu a ŠÚ SR.

Čo spôsobilo túto zmenu, možno len ťažko identifikovať. Ak vychádzame zo stanoviska, že ťahúňom hospodárskeho rastu v roku 2010 bol vývoz (a spracovateľský priemysel sa na ňom podieľa zhruba 96 %), tak treba dodať, že pre samotný spracovateľský priemysel priniesol vo forme rastu pridanej hodnoty veľmi málo. Je nesporné, že obrat od klesajúceho k rastúcemu exportu naštartoval celkové oživenie ekonomiky (vyvolal dopyt po materiálnych vstupoch, aj po súvisiacich službách¹³), uskutočňoval sa však v ostrej medzinárodnej konkurencii, a zrejme za značne sťažených ekonomických podmienok pre našich vývozcov (tlak na ceny a úspory nákladov).

Jedným z faktorov, ktorý sprevádzal tak fázu poklesu, ako aj fázu rastu, bol bezpochyby značne sa meniaci vývoj cien priemyselných výrobcov na jednotlivých trhoch. Typický bol výrazný pokles cien na zahraničných trhoch v priebehu roka 2008 a ich postupné zotavovanie v priebehu roka 2009, čo síce podporilo konkurencieschopnosť našich tovarov, zároveň však znížilo príjmy ich výrobcov. V priebehu roka 2010 už ceny priemyselných výrobcov permanentne rástli. Súčasne však začali rásť aj dovozné ceny.¹⁴ Vývoj na jednotlivých trhoch prebiehal značne diferencovane. Najväčšie výkyvy, ako vidieť na grafe 13, prebiehali na zahraničných trhoch mimo eurozóny (na týchto trhoch sa realizuje zhruba jedna pätina tržieb spracovateľského priemyslu). Pomalší pokles a pomerne rýchly obrat do fázy rastu cien sa zaznamenal na trhoch eurozóny (pripadá na ne vyše dvoch pätín tržieb).

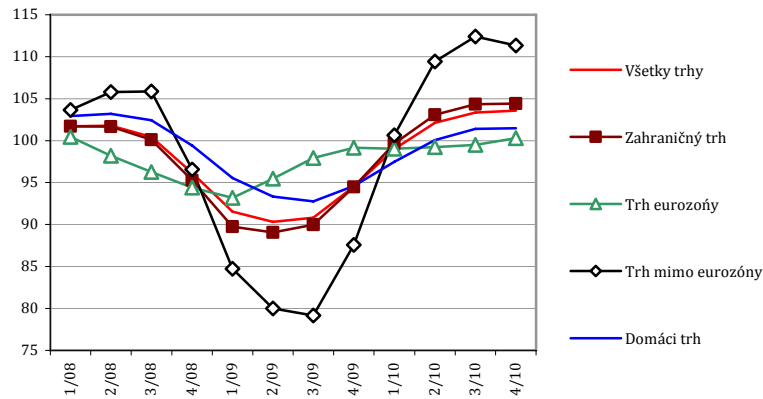
¹³ A to nielen tých, ktoré sa využívajú vo výrobe, ale aj tých, ktoré súvisia s dodaním tovaru na hranicu vyvážajúcej krajiny (napr. doprava, poistenie, prekládka, skladovanie tovaru a pod.). Na základe porovnania hodnoty tržieb z predaja do zahraničia za spracovateľský priemysel a hodnoty jeho vývozu (v cenách FOB) možno zistiť, že až jednu štvrtinu nominálnej hodnoty vývozu tvoria služby súvisia s vývozom.

¹⁴ Deflátor celkového dovozu SR sa v jednotlivých štvrťrokoch 2010 vyvíjal nasledovne: 98,5 %; 105,2 %; 107,2 %; 108 %.

G r a f 13

Vývoj cien priemyselných výrobcov v spracovateľskom priemysle podľa jednotlivých trhov

(rovnaké obdobie predchádzajúce roka = 100)

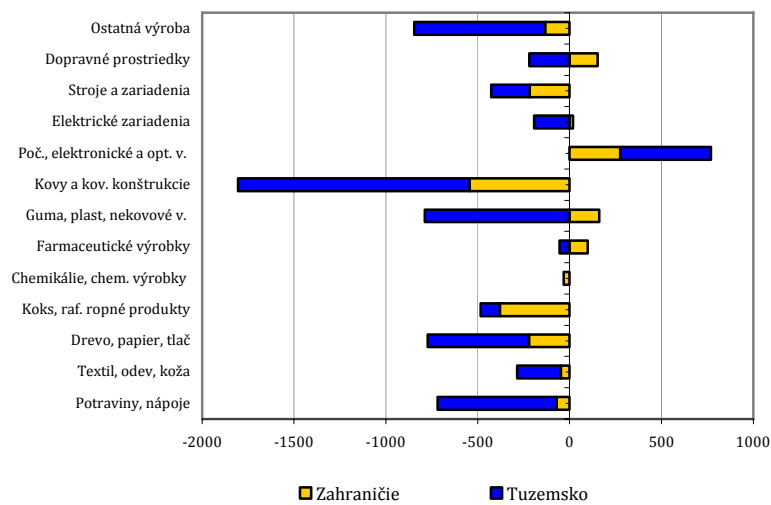
Prameň: Vlastné spracovanie podľa databázy Eurostatu.

Významnú úlohu vo vývoji spracovateľského priemyslu popri zahraničnom dopyte má domáci dopyt (podielal sa na jeho celkových tržbách v posledných rokoch 36 – 40 %). Práve domáci dopyt po priemyselne spracovaných výrobkoch reagoval na hospodársku krízu intenzívnejšie než zahraničný dopyt a aj pomalšie sa vracia k predkrízovej úrovni. Možno to dokumentovať na vývoji tržieb z tuzemska a zo zahraničia (v b. c.): tržby z tuzemska poklesli v roku 2009 oproti roku 2008 o 29 % a v roku 2010 dosiahli iba 81 % úrovne roka 2008, tržby zo zahraničia poklesli v rovnakom období o 21 % a v roku 2010 dosiahli 97 % úrovne roka 2008. Na celkovom „výpadku“ tržieb (2010 oproti 2008) sa tržby z tuzemska podielajú až 83 %. Chýbajúce tržby na domacom trhu sú zrejme tiež jednou z príčin nižšej výkonnosti spracovateľského priemyslu.

V jednotlivých odvetviach spracovateľského priemyslu sú tieto relácie pomerne diferencované (pozri graf 14). Ako vidieť, najvyšší výpadok tržieb stále existuje vo výrobe kovov a kovových konštrukcií, a to viac vo vzťahu k domácomu trhu, vysoký je v odvetviach tradične orientovaných na domáci trh. Iba jedno odvetvie dokázalo v roku 2010 prekonať stratu na tržbách voči roku 2008, tak na domácom, ako aj na zahraničnom trhu, tri ďalšie iba na zahraničnom trhu, tržby všetkých ostatných odvetví spracovateľského priemyslu zostali zatiaľ nižšie ako v roku 2008.

G r a f 14

Diferencie medzi tržbami zo zahraničia a z tuzemska v roku 2010 v porovnaní s rokom 2008 v jednotlivých odvetviach spracovateľského priemyslu (v mil. eur , b. c.)

Prameň: Vlastné výpočty podľa databázy Slovstat v klasifikácii odvetví SK NACE Rev 2.

Celkove možno konštatovať, že pozícia spracovateľského priemyslu sa v ekonomike v rokoch 2008 – 2010 oslabila, a to tak

v podiele na pridanej hodnote v ekonomike (z 23,1 % na 20,6 %), ako aj v podiele na jej zamestnanosti (z 24,3 % na 21,9 %). Predpokladáme, že ide o dočasný stav. Existujúce firmy sa však zrejme budú usilovať pokračovať v dosiahnutom úspornejšom hospodárení so zdrojmi, aj ľudskými (nižší počet pracovníkov kompenzovať vyššou produktivitou práce). V danom prípade sa k predchádzajúcej pozícii v spracovateľskom priemysle bude možné vrátiť iba na základe nových investícií.¹⁵

Vážnou prekážkou pre ďalší rast v spracovateľskom priemysle, ale aj v celej ekonomike sa môžu stať rastúce ceny energií, ako dôsledok politických konfliktov a prírodných katastrof vo svete. Podľa analýzy OECD¹⁶ patrilo Slovensko v roku 2008 medzi štyri ekonomiky s najvyšším podielom energeticky náročných odvetví na celkovej pridanej hodnote (10,4 %),¹⁷ pričom rozpätie medzi 30 sledovanými ekonomikami sa pohybovalo od 12,1 % po 3,4 % (stredná hodnota 7,5 %). Navyše v týchto energeticky náročných sektoroch je podiel energie na celkových výdavkoch podstatne vyšší ako v eurozóne. Napríklad v chemickom priemysle SR tvoria výdavky na energiu vyše 20 % celkových výdavkov, kým v eurozóne len 10 %, energeticky náročnejšia je aj výroba kovov (vyše 10 %, v eurozóne 6 %) a doprava (12 % k necelým 8 %).¹⁸ Úspory energie teda možno dosahovať nielen zmenou odvetvovej štruktúry ekonomiky, ale aj technologickými a výrobnými zmenami v jednotlivých energeticky náročných odvetviach.

¹⁵ „Slovensko bude musieť nachádzať nové zdroje konkurencieschopnosti a tak si zachovať svoju atraktivitu ako miesto na investovanie.“ OECD (2010b), s. 85.

¹⁶ OECD (2010b), s. 75.

¹⁷ Za energeticky náročné odvetvia sa v danom prípade považuje výroba celulózy, papiera, vydavateľstvo a tlač, výroba ropných produktov, výroba chemikálií, chemických výrobkov a plastov, výroba z gumy a plastov, výroba nekovových minerálnych výrobkov, výroba kovov a kovových výrobkov.

¹⁸ ECB (2010), s. 49.

V *stavebníctve*, na rozdiel od priemyslu, aj v roku 2010 pokračoval reálny pokles stavebnej produkcie a tržieb za vlastné výkony a tovar. Nad'alej sa znižovala aj zamestnanosť (pozri tab. 8). Celkove sa v roku 2010 v porovnaní s rokom 2008 stavebná produkcia v nominálnom vyjadrení znížila o 12,5 % a tržby v stavebníctve až o 16,3 %.

T a b u l' k a 8
Vybrané indikátory vývoja stavebníctva SR

	Medziročné zmeny v % ¹			Nominálne hodnoty ²		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Stavebná produkcia	12,0	-11,3	-4,7	6,3	5,7	5,5
Tržby za vlastné výkony a tovar	16,4	-13,9	-6,1	10,3	9,1	8,6
Zamestnanosť	9,1	2,0	-2,6	180,8	184,4	179,6
Produktivita práce ³	2,6	-13,0	-2,1	34,7	31,0	30,6

¹ Na báze stálych cien, v prípade zamestnanosti na báze priemerného počtu zamestnaných osôb. ² Stavebná produkcia a tržby za vlastné výkony a tovar v mld. eur, zamestnanosť v tisícoch osôb, produktivita práce v tisícoch eur. ³ Zo stavebnej produkcie stavebných podnikov.

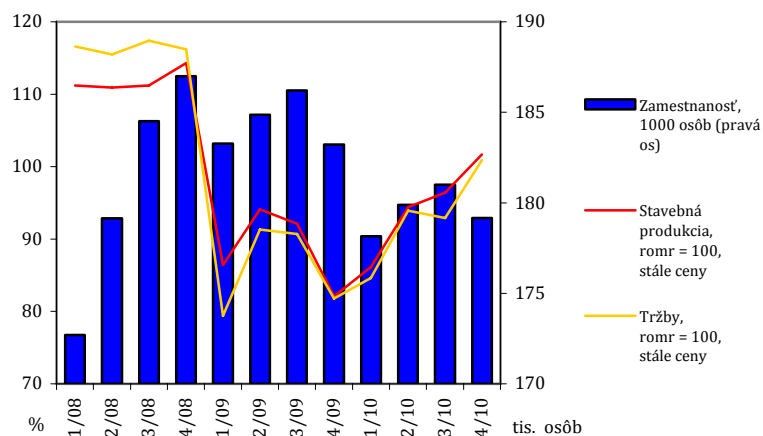
Prameň: Podľa údajov ŠÚ SR.

Možný obrat k oživeniu naznačil vývoj vo 4. štvrtroku 2010, keď sa stavebná produkcia, po 7 štvrtrokoch neustáleho medziročného poklesu, mierne zvýšila – v priebehu prvých dvoch mesiacov roka 2011 sa však znovu medziročne znížila. Z hľadiska vývoja priemerného počtu zamestnaných osôb za roky 2008 – 2010 sa ich medziročný pokles zaznamenal až v roku 2010 (-2,6 %). Pre celé obdobie sú však charakteristické značné výkyvy medzi jednotlivými štvrtrokmi (pozri graf 15).

Pokiaľ ide o ďalší vývoj v stavebníctve, očakávania nie sú zatiaľ veľmi optimistické. Indikátor dôvery v stavebníctve sa podľa posledného konjunktúrneho prieskumu (marec 2011) ďalej znížil a zostáva hlboko pod úrovňou dlhodobého priemeru.

V nasledujúcich mesiacoch sa očakáva ďalší pokles zamestnanosti a zníženie stavebnej aktivity.

G r a f 15
Vývoj výkonnosti a zamestnanosti v stavebníctve SR,
2008 – 2010

Prameň: Spracované podľa údajov ŠÚ SR.

Sektor služieb v roku 2010 významne prispel k rastu pridanej hodnoty v ekonomike, a to 3,5 p. b. z celkového 5 % rastu pridanej hodnoty v bežných cenách. Veľkú časť služieb, pravda, tvoria verejné (netrhové) služby, ktorých výkonnosť sa dá iba veľmi ťažko identifikovať (navyše, tvorba ich pridanej hodnoty zväčša závisí od prostriedkov z verejných rozpočtov).

Na základe podnikateľských štatistík však možno charakterizovať vývojové tendencie v niektorých odvetviach služieb *prevažne*¹⁹ trhového charakteru. Ich vývojové tendencie za roky

¹⁹ V niektorých odvetviach sa kombinuje hospodárenie na trhovými princípmi s účasťou štátu na ich financovaní, napríklad účasť verejných financií na financovaní dopravy.

2008 – 2010 charakterizujeme na základe informácií o zmenách v ich tržbách v tabuľke 9.

T a b u ľ k a 9

Vývoj tržieb za vlastné výkony a tovar v odvetviach trhových služieb

	Tržby v mld. eur b. c.			Medziročné zmeny v % ¹		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Predaj a oprava motorových vozidiel	5,1	3,9	3,8	7,0	-17,9	-1,5
Veľkoobchod	31,0	22,7	23,3	13,7	-26,8	2,6
Maloobchod	19,8	17,4	17,3	9,1	-10,3	-2,2
Ubytovanie	0,4	0,3	0,3	-2,9	-23,6	-4,8
Činnosť reštaurácií a pohostinstiev	1,1	0,9	0,8	2,4	-27,7	-9,1
Doprava a skladovanie, vrátane pôšt	6,3	5,4	5,8	.	-13,6	7,1
Informácie a komunikácie ²	4,7	4,9	4,5	.	3,3	-8,7
Vybrané trhové služby ³	8,3	8,0	8,6	.	-4,7	5,7

¹ Na báze stálych cien, v odvetviach veľkoobchod, doprava a skladovanie, informácie a komunikácie na báze bežných cien.

² Zahŕňa: nakladateľské činnosti, výroba filmov, videozáznamov a televíznych programov, príprava a zverejňovanie zvukových nahrávok, činnosti pre rozhlasové a televízne vysielanie, telekomunikácie, počítačové programovanie, informačné služby.

³ Zahŕňa: činnosti v oblasti nehnuteľností, odborné a technické činnosti, administratívne a podporné služby, ostatné vzdelávanie a pomocné vzdelávacie činnosti, činnosti v oblasti umenia, zábavy a rekreácie, oprava počítačov a rôznych potrieb a osobné služby.

Prameň: Spracované podľa údajov ŠÚ SR.

V roku 2010 sa reálny rast dosiahol len vo vybraných trhových službách, nominálny rast sa zaznamenal aj vo veľkoobchode a v doprave a skladovaní. Vo väčšine odvetví sa síce zmiernil pokles tržieb, obrat k medziročnému rastu sa však nedosiahol, a to ani na báze bežných cien.²⁰ V odvetví informácie a komunikácie sa v roku 2010 tržby nominálne znížili, kým v roku 2009 rástli.

²⁰ Iba v odvetví predaj a oprava motorových vozidiel v posledných dvoch štvrtrokoch 2010 tržby začali medziročne rásť.

Celkove recesia výrazne znížila výkonnosť sledovaných odvetví služieb. Iba vo vybraných trhových službách sa v roku 2010 dosiahli o 4 % vyššie tržby ako v roku 2008. V niektorých odvetviach klesli tržby (v nominálnom vyjadrení) oproti roku 2008 až o 22 – 30 % (predaj a oprava motorových vozidiel, veľkoobchod, ubytovanie, reštaurácie a pohostinstvá), v maloobchode o 13 %, v doprave a skladovaní o 7 % a v informáciách a komunikáciách o 6 %.

Zmeny vo výkonnosti odvetví trhových služieb sa v plnej miere odrazili aj na vývoji ich zamestnanosti (pozri tab. 10). V sledovaných odvetviach sa v roku 2010 celkove znížil priemerný počet zamestnaných osôb oproti roku 2008 o 78 tisíc osôb, z toho o takmer 40 tisíc osôb vo veľkoobchode. Najmenej sa zamestnanosť znížila v odvetví doprava a skladovanie, práve tu sa však očakáva v najbližšom období pokles.

T a b u l' k a 10
Vývoj zamestnanosti v odvetviach trhových služieb

	Zamestnanosť, tis. o.			Medziročné zmeny		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Predaj a oprava motorových vozidiel	25,3	22,8	21,1	1,0	-9,9	-7,4
Veľkoobchod	134,8	107,2	95,2	2,5	-20,5	-11,2
Maloobchod	160,5	155,7	152,3	1,3	-3,0	-2,1
Ubytovanie	10,9	10,2	9,5	-12,3	-6,8	-6,8
Činnosť reštaurácií a pohostinstiev	39,1	31,0	28,7	1,8	-20,7	-7,5
Doprava a skladovanie vrátane pôšt	110,9	111,8	110,6	.	0,9	-1,1
Informácie a komunikácie	35,8	37,6	33,2	.	5,0	-11,6
Vybrané trhové služby	131,5	123,7	120,6	.	-6,0	-2,5

Prameň: Spracované podľa údajov ŠÚ SR.

Rast *hospodárskeho výsledku nefinančných korporácií* po dvoch rokoch poklesu možno považovať za neklamný znak postupného prekonávania dôsledkov hospodárskej recesie v podnikovom sektore ekonomiky. V roku 2010 sa zvýšil zisk nefinančných korporácií

oproti roku 2009 o 30 % (o 2 mld. eur), čo, pravda, vôbec nepokrýva „ušlý“ zisk za dva predchádzajúce roky (3,7 mld. eur). Na raste hospodárskeho výsledku nefinančných korporácií sa v roku 2010 najviac podieľal priemysel (57 %) a sektor služieb (38 %); stavebníctvo prispelo 1 % a pôdohospodárstvo (v dôsledku poklesu straty) 3 %. Celkový prehľad o vývoji hospodárskeho výsledku v posledných rokoch poskytuje tabuľka 11.

T a b u ľ k a 11

Vývoj finančnej pozície korporácií v rokoch 2007 – 2010

	2007	2008	2009	2010
	Hospodársky výsledok v mil. eur			
Nefinančné a finančné korporácie spolu	10 887	8 905	7 353	9 144
Finančné korporácie	643	-579	767	554
Nefinančné korporácie	10 244	9 485	6 586	8 590
v tom				
Pôdohospodárstvo	39	156	-104	-42
z toho poľnohospodárstvo	10	130	-104	-42
Priemysel	5 054	3 998	2 819	3 965
z toho spracovateľský priemysel	3 171	2 355	1 026	2 153
Stavebníctvo	513	678	558	584
Služby spolu	4 638	4 652	3 315	4 083
	Rentabilita nákladov v %			
Nefinančné korporácie	7,6	6,2	5,2	6,2
v tom				
Pôdohospodárstvo	1,4	5,1	-4,6	-1,9
z toho poľnohospodárstvo	0,4	5,2	-5,5	-2,3
Priemysel	7,3	5,2	4,8	5,9
z toho spracovateľský priemysel	5,4	3,6	2,2	3,9
Stavebníctvo	8,8	8,9	7,8	9,5
Služby spolu	8,0	7,0	5,5	6,4

Prameň: Spracované podľa údajov ŠÚ SR.

K celkovému rastu hospodárskeho výsledku v spracovateľskom priemysle najviac prispela výroba dopravných prostriedkov (31 %) a výroba kovov a kovových konštrukcií (27 %). V sektore služieb to bola najmä doprava (38 %) a obchod (17 %).

V priemere sa nefinančné korporácie v rentabilite nákladov vrátili na úroveň roka 2008, v priemysle (aj spracovateľskom) a v stavebníctve na o niečo vyššiu ako v roku 2008, naopak, v službách sa táto úroveň nedosiahla; v pôdohospodárstve, ktoré je stratové, je nižšia až o 7 p. b.

Segmenty stratovosti, ktoré v roku 2009 v ekonomike vznikli, sa v roku 2010 zredukovali, alebo zanikli. V roku 2009 sa stratovým stalo pôdohospodárstvo, štyri odvetvia spracovateľského priemyslu²¹ a jedno odvetvie v sektore služieb. V roku 2010 stratové zostalo len pôdohospodárstvo a odvetvie spracovania dreva a výroba výrobkov z dreva. Znížil sa počet stratových nefinančných korporácií so 100 a viac zamestnancami zo 712 na 498 a ich záporný hospodársky výsledok z 1,6 mld. eur na 1,0 mld. eur. Podiel stratových korporácií na celkovom počte nefinančných korporácií so 100 a viac zamestnancami sa znížil z 39 % na 32 % (v spracovateľskom priemysle zo 45 % na 30 %).

3. VÝVOJ KVALITATÍVNYCH FAKTOROV EKONOMICKÉHO ROZVOJA

Postupné vyčerpanie cenových a nákladových faktorov konkurenčnej schopnosti Slovenska upriamuje pozornosť na hodnotenie kvalitatívnych faktorov ekonomického rozvoja. Efektívny výskum a vývoj (VaV), inovačná schopnosť ekonomiky, vzdelaná pracovná sila a využívanie informačných a komunikačných technológií (IKT) sú predpokladom vyššieho zhodnocovania národnej práce, ekonomického rastu a tvorby nových pracovných miest.²²

²¹ Výroba textílií a odevov, spracovanie dreva a výrobkov z dreva, výroba koksu a rafinovaných produktov, výroba chemikálií, chemických a farmaceutických produktov.

²² Indikátory VaV a vzdelávania sú publikované s dvojročným oneskorením.

V tabuľke 12 uvádzame vývoj niektorých indikátorov vstupov (výdavky na VaV a zamestnanci VaV) a výstupov (patenty a vedecké články) inovačného systému za obdobie 2004 – 2009.

T a b u ľ k a 12

Vybrané indikátory výskumu a vývoja v rokoch 2004 – 2009

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Výdavky na VaV (% HDP)	0,51	0,51	0,49	0,46	0,47	0,48
z toho (% HDP):						
vládny sektor	0,16	0,15	0,16	0,16	0,15	0,16
podniky	0,25	0,25	0,21	0,18	0,20	0,20
vysoké školy	0,10	0,10	0,12	0,11	0,11	0,12
Zdroje výdavkov na VaV (%)						
štátne a verejné zdroje	0,571	0,570	0,556	0,539	0,523	0,506
zdroje vysokých škôl	0,003	0,003	0,003	0,002	0,003	0,006
podnikateľské zdroje	0,383	0,336	0,350	0,356	0,347	0,351
zahraničné zdroje	0,043	0,06	0,091	0,102	0,123	0,128
Zamestnanci VaV ¹	22 217	22 294	23 120	23 437	23 641	25 388
medziročná zmena (%)	6,2	0,3	3,7	1,4	0,9	7,4
Patentové prihlášky ²	215	155	193	240	167	176
Počet patentových prihlášok ² na 1 000 zamestnancov VaV	9,7	7,0	8,3	10,2	7,1	6,9
Vedecké články ³	2 160	2 010	2 238	2 274	2 392	2 390
Počet vedeckých článkov na 1 000 zamestnancov VaV	97,22	90,16	96,80	97,03	101,18	94,14

¹ K 31. 12.

² Domáce patentové prihlášky podané na Úrad priemyselného vlastníctva SR.

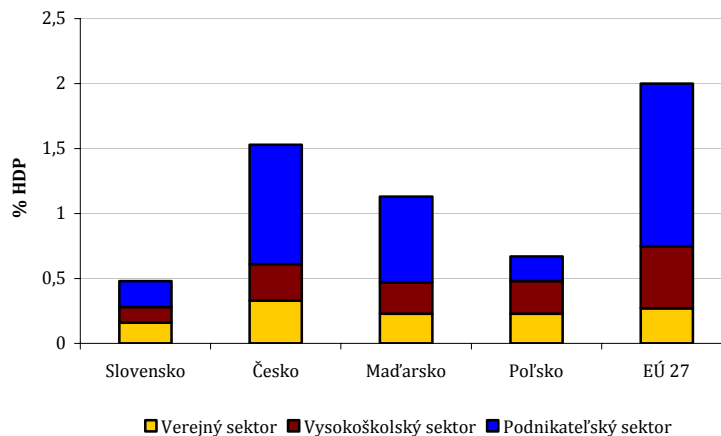
³ Tzv. karentované články, uvádzané v Current Content Connect® (k 31. 3. 2011).

Prameň: Slovstat (2011); ÚPV SR (2011); ISI Web of KnowledgeSM (2011).

Podiel výdavkov na VaV na HDP za posledné obdobie neprekročil hodnotu 0,5 % HDP a tento negatívny trend sa nezmenil ani v roku 2009. Slovenská ekonomika dlhodobo vykazuje nielen nedostatočnú výšku výdavkov na VaV, ale aj nevhodnú štruktúru, ktorá je vyjadrená nízkymi výdavkami na VaV podnikového sektora. Tento trend sa potvrdil aj v roku 2009. V grafe 16 uvádzame výdavky na VaV (% HDP) a ich štruktúru v SR v porovnaní s krajinami Vyšehradskej skupiny (V4) a priemerom EÚ 27.

Financovanie VaV na Slovensku zostáva nielen za priemerom EÚ 27, ale aj za úrovňou krajín V4.

G r a f 16
Štruktúra výdavkov na VaV v roku 2009 v krajinách V4 a EÚ 27

Prameň: Vlastné spracovanie podľa údajov Eurostatu (2011).

Na Slovensku takmer 2/3 výdavkov na VaV plynú do verejného sektora (vládny sektor + vysoké školy), čo v podmienkach nedostatočnej inštitucionálnej podpory transferu výsledkov výskumu verejného sektora do komerčnej sféry ešte viac prehľbuje slabú inovačnú aktivitu ekonomiky. Avšak presmerovanie existujúcich prostriedkov z verejného sektora do súkromného by pravdepodobne ohrozilo existenciu verejného výskumu na Slovensku.

Z hľadiska zdrojov výdavkov na VaV v roku 2009 dominovali verejné a štátne zdroje (50,6 %), ich podiel sa od roku 2004 postupne znižuje. Podnikové zdroje VaV dlhodobo dosahujú podiel

35 %. Každoročne rastú zahraničné zdroje výdavkov na VaV, ktorých podiel v roku 2009 dosiahol už takmer 13 %. Veľmi nízky je podiel zdrojov vysokých škôl, ktorý bol v roku 2009 na úrovni 3 %.

V roku 2009 medziročne vzrástol počet zamestnancov VaV o 7,4 %, čo bol najväčší nárast za obdobie 2003 – 2009. Patentová aktivita, meraná počtom domácich patentových prihlášok, v roku 2009 mierne vzrástla, avšak dlhodobo stagnuje. Patentová produktivita mierne klesla, a to zo 7,1 na 6,9 domácich patentových prihlášok na 1 000 zamestnancov VaV. V roku 2009 klesla aj vedecká produktivita (meraná počtom tzv. karentovaných článkov na 1 000 zamestnancov VaV) zo 101 na 94 článkov. Bolo to spôsobené nárastom počtu zamestnancov VaV.

Medzi kľúčové piliere znalostnej ekonomiky patrí vzdelávanie. Najmä vysokoškolské vzdelávanie je nevyhnutným predpokladom kvalitného ľudského kapitálu. Negatívnym trendom na Slovensku je pokles verejných výdavkov na vzdelávanie. Kým v roku 2008 sa v EÚ 27 v priemere investovalo do vzdelávania 5,2 % HDP, na Slovensku to bolo len 3,5 % HDP. Rovnaké zaostávanie je aj v prípade verejných výdavkov na vysokoškolské vzdelávanie, ktoré dosiahlo v roku 2007 v SR 0,79 % HDP, zatiaľ čo priemer EÚ 27 bol 1,12 % HDP. Rovnako negatívny trend vykazuje aj participácia na celoživotnom vzdelávaní. Zatiaľ čo v roku 2009 v EÚ 27 sa vzdelávalo 9,3 % 25–64-ročných, na Slovensku to bolo len 2,8 %. Relatívne pozitívny vývoj dosahuje Slovensko v počte absolventov vysokých škôl v matematických, prírodných a technických vedách. Hodnota 15 absolventov na 1 000 20 – 29-ročných prevyšuje priemer EÚ 27 (13,9 absolventov).

T a b u ľ k a 13
Vybrané indikátory vzdelávania

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Celkové verejné výdavky na vzdelávanie (% HDP)	4,2	3,85	3,8	3,62	3,5	4,3
Verejné výdavky na vysokoškolské vzdelávanie (% HDP)	0,98	0,81	0,90	0,79	.	.
Participácia na celoživotnom vzdelávaní (% 25 – 64-ročných obyv.)	4,3	4,6	4,1	3,9	3,3	2,8
Počet vysokoškolských absolventov matematických, prírodných a technických vied (na 1 000 obyv. vo veku 20 – 29 rokov)	9,2	10,2	10,3	11,9	15,0	.

Prameň: Eurostat (2011); Slovstat (2011).

Rozvoj znalostnej spoločnosti je vo veľkej miere podmienený a dynamizovaný využívaním IKT vo všetkých sférach spoločnosti. V tabuľke 14 uvádzame niektoré indikátory prieniku IKT do spoločnosti (sféra domácností, podnikov a verejnej správy). Na Slovensku každoročne rastie počet domácností, ktoré majú doma prístup k internetu, rovnako rastie aj digitálna gramotnosť, vyjadrená podielom občanov, ktorí pravidelne používajú internet.

Pomerne dynamicky sa vyvíja i využívanie IKT v podnikovom sektore, relatívne vysoký medziročný nárast zaznamenáva podiel podnikových tržieb z obchodovania prostredníctvom elektronických sietí (e-obchod), ako aj podiel podnikov, ktoré zasielajú alebo prijímajú elektronické faktúry (e-faktúry). Informačné a komunikačné technológie nachádzajú svoje uplatnenie aj v oblasti elektronizácie služieb verejnej správy. Dopyt po elektronických službách verejnej správy vyjadruje podiel občanov, resp. podnikov, ktorí využívajú internet na interakciu s inštitúciami verejnej správy. Pri podnikoch zaznamenávame dynamickejší medziročný rast, ako aj oveľa vyšší podiel v poslednom sledovanom roku v porovnaní s vývojom a stavom podielu

občanov, ktorí využívajú internet na interakciu s verejnou správou. Možno to vysvetliť tým, že ponuková strana elektronických služieb verejnej správy je zameraná predovšetkým na podnikovú sféru (napr. prioritným zameraním sa na elektronizáciu výberu daní). Dostupnosť vybraných elektronických služieb verejnej správy (ponuková strana) každoročne hodnotí Európska komisia, ktorá posudzuje 20 vybraných oblastí elektronických služieb verejnej správy. Výsledkom hodnotenia je index (hodnota 0 – 100) dostupnosti elektronických služieb verejnej správy. Ten bol v roku 2010 za Slovensko 62,5 percentuálnych bodov, čo znamenalo nelichotivú 25. priečku v rámci EÚ 27 (horšie sú na tom len Grécko, Rumunsko, Cyprus).

T a b u ľ k a 14

Vybrané ukazovatele prieniku IKT do spoločnosti

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Podiel domácnosti s prístupom k internetu	23	23	27	46	58	62	67
Podiel občanov, ¹ ktorí pravidelne používajú internet	40	43	43	51	62	66	73
Podiel občanov, ¹ ktorí využívajú internet na internet banking	10	10	13	15	24	26	33
Podiel podnikových tržieb z e-obchodu na celkových tržbách	.	0	0	3	8	12	.
Podiel podnikov, ktoré zasielajú alebo prijímajú e-faktúry	.	.	.	14	23	31	.
Podiel občanov, ktorí využívajú internet na interakciu s verejnou správou	25	27	32	24	30	31	35
Podiel podnikov, ktoré využívajú internet na interakciu s verejnou správou	47	57	77	85	88	92	.
Dostupnosť vybraných elektronických služieb verejnej správy	.	.	15	20	30	56,3	2,5
Počet predplatiteľov mobilných telefónov (na 100 obyv.)	79	84	91	112	102	102	.
Podiel pripojení širokopásmového internetu	0,4	1,5	4	6,9	9,6	14,3	.

¹16 – 74 rokov.

Prameň: Eurostat (2011).

Vývoj v oblasti VaV, inovácií, vzdelávania a prieniku IKT do spoločnosti, ktorý vytvára obraz o potenciáli kvalitatívnych faktorov ekonomického rozvoja na Slovensku, môžeme hodnotiť ako negatívny. Najmä oblasť financovania VaV zaostáva nielen za priemerom EÚ 27, ale aj ostatnými ekonomikami V4. Rovnaká pozícia je aj v oblasti verejných výdavkov na vzdelávanie, ktoré vykazujú za posledné obdobie stagnáciu. Podpora faktorov znalostnej ekonomiky zostáva len vo verbálnej rovine, o čom svedčí napríklad aj snaha o presmerovanie časti prostriedkov z operačných programov *Výskum a vývoj* a *Informatizácia* na výstavbu diaľnic.

4. TRH PRÁCE

Po tom, čo vplyvom recesie v roku 2009 došlo k zhoršeniu vo všetkých oblastiach trhu práce, nepriaznivý vývoj na trhu práce pretrvával aj v roku 2010. Hoci detailnejší pohľad na jednotlivé štvrťroky 2010 indikuje skôr postupné doznievanie prvotného „šoku“ hospodárskej krízy, na medziročnej báze vykazovala väčšina parametrov trhu práce horšie výsledky: podľa výberového zisťovania pracovných síl (VZPS) klesla celková zamestnanosť v hospodárstve v porovnaní s rokom 2009 o 2 % (o 48 tis. osôb), počet nezamestnaných medziročne stúpol o 20 % (na rekordných 389 tis. nezamestnaných osôb), miera nezamestnanosti vzrástla z 12,1 % na 14,4 %, počet uchádzačov o zamestnanie evidovaných na úradoch práce stúpol o 40 tis. osôb, počet voľných pracovných miest klesol o 22,4 %. Priemerná mesačná mzda v nominálnom i reálnom vyjadrení pokračovala v miernom raste, tempo jej rastu však zďaleka nedosahuje predkrízové

hodnoty. Tento vývoj bol sprevádzaný niektorými špecifikami, ktoré hospodárska kríza buď priamo vyvolala, alebo ktorých účinky zintenzívnila.

Vývoj zamestnanosti

Napriek negatívnym celoročným výsledkom priniesol záver roka 2010 určitý pozitívny zvrat vo vývoji zamestnanosti – počet pracujúcich (podľa VZPS) sa v poslednom štvrťroku 2010 v porovnaní s rovnakým obdobím predchádzajúceho roka zvýšil o približne 10 tis. osôb, celková zamestnanosť tak v poslednom štvrťroku medziročne mierne stúpila (o 0,4 %), k čomu došlo po prvýkrát od konca roku 2008.

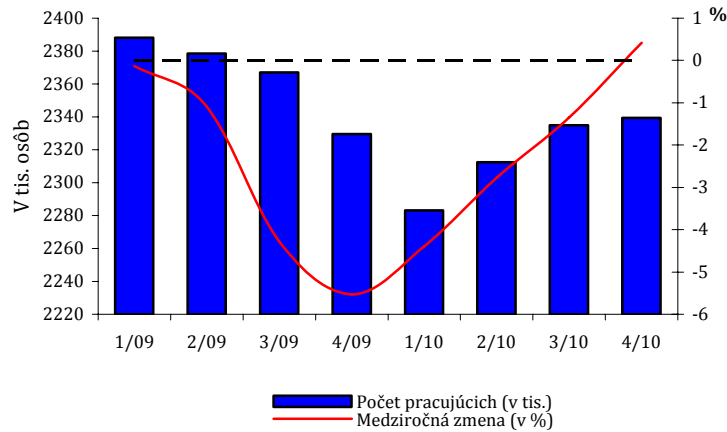
Náznaky stabilizácie na trhu práce však bolo možné pozorovať už skôr v priebehu roka 2010, čo môžeme ilustrovať detailnejším pohľadom na vývoj zamestnanosti podľa jednotlivých štvrťrokov: kým v medziročnom vyjadrení sa kontinuálny rast zamestnanosti pozorovaný v predkrízovom období zastavil v prvom štvrťroku 2009 a následne zamestnanosť klesala takmer celé dva roky 2009 – 2010 (tento vývoj dokumentuje v grafe 17 krivka medziročnej zmeny nachádzajúca sa v záporných hodnotách počas celého sledovaného obdobia – s výnimkou posledného kvartálu, jej hodnoty sú na pravej osi grafu), k obratu v skutočnom počte pracujúcich došlo už v druhom štvrťroku 2010, keď oproti predchádzajúcemu štvrťroku pribudlo 29,4 tis. pracujúcich (rast o 1,3 %).

Počet pracujúcich aj naďalej v priebehu roka 2010 stúpil (graf 17, stĺpcové zobrazenie).²³ O pozitívnom trende v zamestnanosti svedčí aj tvar samotnej krivky medziročnej zmeny, ktorá

²³ V skutočnosti po očistení od sezónnych vplyvov v 3. štvrťroku 2010 celková zamestnanosť oproti 2. štvrťroku mierne klesla.

jasne ilustruje postupné zmierňovanie dynamiky medziročného poklesu zamestnanosti (stúpajúci priebeh v roku 2010), kým naopak v kritickom roku 2009 sa pokles zamestnanosti postupne prehľboval. Aj napriek medziročnému rastu v závere roka 2010 však celková zamestnanosť predkrízové hodnoty nedosiahla.

Graf 17
Vývoj počtu pracujúcich podľa štvrťrokov 2009 – 2010

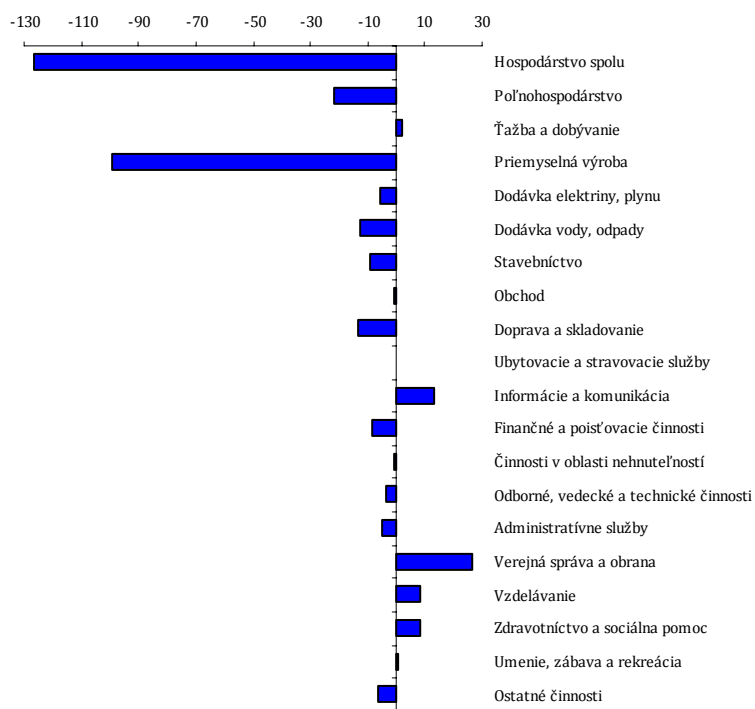
Prameň: Podľa údajov ŠÚ SR (databáza Slovstat, metodika VZPS).

Komplexnejšie hodnotenie vplyvu recesie na vývoj zamestnanosti v SR ponúka porovnanie medzi 4. štvrťrokom 2008, keď bol poslednýkrát zaznamenaný medziročný rast zamestnanosti, a 4. štvrťrokom 2010, keď sa po dvoch rokoch poklesu rast zamestnanosti obnovil. Vývoj zamestnanosti počas tohto recesiou poznačeného dvojročného obdobia v členení podľa jednotlivých odvetví NACE zachytáva graf 18. Z grafu je možné vyčítať, že následkom hospodárskej krízy ubudlo v rokoch 2009 – 2010 z trhu

práce približne 130 tis. pracujúcich,²⁴ z čoho najväčšiu stratu v počte pracujúcich zaznamenala priemyselná výroba. Podiel priemyselnej výroby na celkovej zamestnanosti sa znížil najviac zo všetkých recesiou poznačených odvetví, a to v prospech nárastu podielu verejnej správy a vzdelávania.

G r a f 18

Zmena v počte pracujúcich podľa ekonomických činností medzi 4. Q 2008 a 4. Q 2010 (v tis. osôb)

Prameň: Podľa údajov ŠÚ SR (databáza Slovstat, metodika VZPS).

²⁴ Ak by sme porovnali 3. štvrťrok 2008 a 3. štvrťrok 2010 – teda absolútny vrchol a absolútne dno z pohľadu zamestnanosti, museli by sme konštatovať, že z trhu práce počas krízy ubudlo 138 tis. pracujúcich, pričom priemyselná výroba stratila 110 tis. pracovných miest.

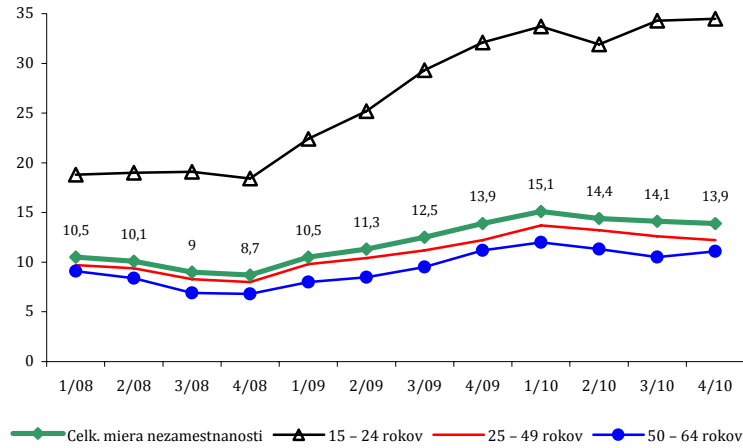
Aj zo samotného grafu je zrejmé, že zamestnanosť v SR rástla počas krízových rokov 2009 – 2010 takmer výlučne vo verejnom sektore (významnejšiu výnimku z pohľadu vývoja zamestnanosti počas krízy v súkromnom sektore predstavoval iba IKT sektor). Tento štruktúrny efekt vyvolaný recesiou je v súlade s vývojom v ostatných nových členských štátoch EÚ; krajiny EÚ 10 ako celok zaznamenali v danom období najväčšie straty v zamestnanosti v priemyselnej výrobe a stavebníctve a najväčší rast zamestnanosti vo verejnej správe a obrane a v zdravotníctve.

Vývoj nezamestnanosti a štruktúrne zmeny na trhu práce

Aj keď v súhrne za rok 2010 sa nezamestnanosť na Slovensku zvýšila o 20 % (počet nezamestnaných osôb podľa VZPS stúpol oproti 2009 o 64,8 tis. osôb na 389 tis. nezamestnaných), najvyššiu úroveň zaznamenala nezamestnanosť v 1. štvrtroku (407 tis. osôb) a ďalej v priebehu roka 2010 už počet nezamestnaných klesal. Rovnako tak klesala aj miera nezamestnanosti, a to z 15,1 % v prvom štvrtroku na 13,9 % v poslednom štvrtroku (graf 19). Celkovo dosiahla miera nezamestnanosti v roku 2010 hodnotu 14,4 %, z toho najviac vzrástla vo vekovej kategórii 15 – 24 rokov; až tretina ekonomicky aktívnej populácie v tejto vekovej kategórii bola nezamestnaná (33,6 %, pozri graf 19). Tento trend je možné overiť porovnaním mier nezamestnanosti v jednotlivých vekových kategóriách v roku 2010 a v predkrízovom roku 2008 (predkrízovom z pohľadu vývoja na trhu práce). Kým celková miera nezamestnanosti stúpla oproti roku 2008 o 4,8 p. b., vo vekových kategóriách 25 – 49 rokov to bol nárast o 4 p. b. a v kategórii 50 – 64 rokov len o 3,4 p. b. Naopak, v najmladšej vekovej kategórii vzrástla miera nezamestnanosti počas krízy o 14,8 p. b. Vývoj miery nezamestnanosti v neprospech

najmladšej vekovej kategórie je ďalšou štruktúrnou zmenou na trhu práce ovplyvnenou recesiou.

G r a f 19
Miera nezamestnanosti podľa vekových skupín,
1. Q 2008 – 4. Q 2010 (v %)

Prameň: Podľa údajov ŠÚ SR (databáza Slovstat, metodika VZPS).

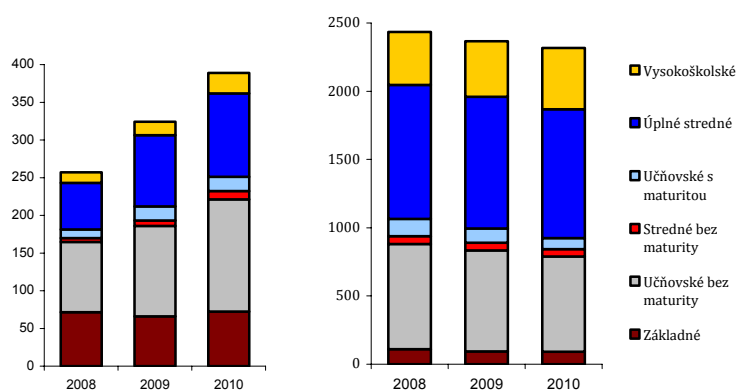
Analýza vývoja nezamestnanosti podľa stupňa dosiahnutého vzdelania odкрýva ďalší trend, k zvýšeniu nezamestnanosti počas krízy najviac prispeli najpočetnejšie skupiny nezamestnaných – osoby s učňovským vzdelaním bez maturity (medziročný nárast o takmer 30 tis. osôb) a osoby s úplným stredným vzdelaním (graf 20 a).

Rady nezamestnaných najmenej rozšírili osoby s vysokoškolským vzdelaním (čím vzdelanostná úroveň pracovnej sily štatisticky stúpla). Z pohľadu dynamiky vývoja (medziročnej percentuálnej zmeny) takáto kauzalita až tak jednoznačná nie je, preto je potrebné analýzu nezamestnaných podľa vzdelania doplniť

o pohľad na vývoj počtu pracujúcich (vývoj zamestnanosti) podľa dosiahnutého vzdelania (graf 20b). Graf 20b už jednoznačne potvrdzuje, že k medziročnému rastu zamestnanosti došlo v roku 2010 len v prípade pracujúcich s vysokoškolským vzdelaním (v prípade pracujúcich s vysokoškolským vzdelaním 1. stupňa išlo o rast zamestnanosti o 20,6 % a pracujúcich s vysokoškolským vzdelaním 2. stupňa o 9,7 %). To však môže byť do určitej miery ovplyvnené aj reálnym zvýšením kvalifikácie populácie (najmä vzhľadom na vývoj miery nezamestnanosti²⁵). Naopak, zamestnanosť najvýraznejšie klesla u osôb s učňovským vzdelaním s maturitou (pokles zamestnanosti o 22,4 %).

G r a f 20
Štruktúra nezamestnaných a pracujúcich podľa vzdelania
2008 – 2010 (v tis. osôb)

A) Nezamestnaní podľa vzdelania *B) Pracujúci podľa vzdelania*

Poznámky: Úplné stredné = úplné stredné všeobecné, úplné stredné odborné, vyššie odborné.

Prameň: Podľa údajov ŠÚ SR (databáza Slovstat, metodika VZPS).

²⁵ Miera nezamestnanosti stúpila v roku 2010 vo všetkých vzdelanostných kategóriách, medziročne najviac stúpila v kategórii osôb so stredným vzdelaním bez maturity (o 5,7 p. b.) a najmenej v kategórii osôb s vysokoškolským vzdelaním 3. stupňa (o 0,1 p. b.)

Oba zmienené trendy, znevýhodnenie osôb najmladšej vekovej skupiny a pracujúcich s nižším stupňom vzdelania na trhu práce v priebehu hospodárskej krízy, sme mohli sledovať aj v ostatných krajinách regiónu (pozri napr. WIIW, 2011). Naopak, zmena v štruktúre pracujúcich v prospech podnikateľov (rastúci počet podnikateľov za súčasného úbytku zamestnancov na trhu práce) pozorovaná v slovenskej ekonomike v úvodnej fáze recesie bola v európskom kontexte javom ojedinelým (pozri Morvay, 2010).

K výraznému nárastu počtu samozamestnaných osôb došlo najmä v rokoch 2008 a 2009. Pod tento rozmach samozamestnania sa podpísal predovšetkým viac ako 10-percentný rast podnikateľov, a to hlavne podnikateľov bez zamestnancov. Expanzia počtu samostatne zárobkovo činných osôb (SZČO)²⁶ však nie je v slovenskej ekonomike novým javom – napríklad v roku 2004 narástol počet podnikateľov bez zamestnancov medziročne až o štvrtinu. Do určitej miery môže ísť o dôsledok minimálnej úrovne samozamestnávania v období prechodu z centrálne riadenej ekonomiky a jej postupného vyrovnávania sa s priemerom EÚ. V prvotnej fáze recesie však rozmach samozamestnania opäť akceleroval – v tomto prípade hovoríme už o štruktúrnej zmene, keďže sa tak stalo za súčasného poklesu počtu zamestnancov – dochádzalo k nahrádzaniu závislej činnosti samostatne zárobkovou činnosťou. Na jednej strane bol tento proces výsledkom akejsi obrannej reakcie v období zvýšenej neistoty na trhu práce, na druhej strane bol prechod k samozamestnaniu motivovaný výhodnejšími podmienkami v oblasti odvodového zaťaženia; recesia túto motiváciu ešte umocnila. V roku 2010 však došlo k zastaveniu trendu prechodu od závislej k samostatne

²⁶ SZČO – napríklad podnikatelia, živnostníci, samostatne hospodáriaci roľníci, osoby so slobodným povolaním.

zárobkovej činnosti, keď počet podnikateľov v priebehu roka stagnoval (rast počtu podnikateľov, ako aj samozamestnaných osôb spolu sa zastavil už v poslednom štvrtroku 2009) a počet zamestnancov v jednotlivých kvartáloch 2010 mierne stúpá (medzi prvým a posledným štvrtrokom stúpol počet zamestnancov o 60 tisíc). Medziročne počet zamestnancov ešte zaznamenal pokles (o 2,4 %), počet podnikateľov medziročne klesol o 0,1 %. Na porovnanie, v roku 2009 stúpol počet podnikateľov o 10,7 % pri 4,8-percentnom poklese zamestnancov. Ďalšie zvyšovanie podielu zamestnancov na celkovom počte pracujúcich možno očakávať v najbližšom období najmä v súvislosti s pripravovanou daňovo-odvodovou reformou, ktorej cieľom je znížiť nepomer v odvodovom zaťažení zamestnancov a samozamestnaných, ale i sprísniť podmienky na získanie živností.

Problém dlhodobej nezamestnanosti a nezamestnanosť evidovaná na úradoch práce

Negatívnym výsledkom vývoja v roku 2010 je opätovné prehĺbenie dlhodobej nezamestnanosti, ktorá je vážnym problémom trhu práce na Slovensku. Dlhodobá nezamestnanosť (t. j. nezamestnaní viac ako 1 rok) vzrástla v roku 2010 po 4 rokoch nepretržitého poklesu až o 40 %, čím sa jej podiel, ako najpočetnejšej skupiny nezamestnaných, na celkovej nezamestnanosti zvýšil z polovice na 59 %. Kým recesia v roku 2009 spôsobila, že najrýchlejším tempom rástol počet nezamestnaných v dĺžke trvania nezamestnanosti do 1 mesiaca a od 1 do 6 mesiacov, teda krátkodobá nezamestnanosť, v roku 2010 sa podiel týchto skupín na celkovej nezamestnanosti znížil, a to v prospech nezamestnanosti nad 6 mesiacov a nad 1 rok. K štatistickému nárastu dlhodobej nezamestnanosti tak mohlo dôjsť aj vtedy, ak

išlo o nárast nezamestnanosti vplyvom vývoja z roku 2009 – presnejší obraz vplyvu recesie z roku 2009 na dĺžku nezamestnanosti preto dostaneme pri porovnaní dlhodobej nezamestnanosti nad 2 roky. Počet osôb nezamestnaných dlhšie ako 2 roky sa medziročne zvýšil približne o 20 tis. osôb, podiel tejto skupiny nezamestnaných na celkovej nezamestnanosti sa však nezmenil (dokonca mierne klesol).²⁷ Na základe toho môžeme usudzovať, že v roku 2010 sa pod nárast dlhodobej nezamestnanosti podpísali najmä nezamestnaní, ktorí stratili prácu v dôsledku recesie v priebehu roka 2009 a doteraz sa na trh práce opätovne nezaradili. Určitý optimizmus ponúka pohľad na vývoj dlhodobej nezamestnanosti podľa štvrtrokov, kde pozorujeme viditeľný zlom vo vývoji dlhodobej nezamestnanosti na prelome rokov 2009/2010, keď sa medzikvartálne tempo jej zvyšovania rekordne zrýchlilo; neskôr v priebehu roka 2010 sa tempo prehlbovania dlhodobej nezamestnanosti zvolnilo.

Túto tendenciu potvrdzuje aj vývoj počtu uchádzačov o zamestnanie v evidencii úradov práce, sociálnych vecí a rodiny, kde, ako dokumentuje tabuľka 15, došlo k predĺženiu priemernej dĺžky evidencie uchádzačov o zamestnanie na takmer 14 mesiacov, čím priemerná dĺžka evidencie presiahla 1 rok, čo zodpovedá definovaniu dlhodobej nezamestnanosti. Naposledy presiahla priemerná dĺžka evidencie 1 rok v roku 2004, keď dosiahla hodnotu 12,35 mesiaca. Miera evidovanej nezamestnanosti sa pohybovala v roku 2010 na úrovni 12,5 %, dynamika jej rastu sa teda v porovnaní s rokom 2009 podstatne zmiernila (nárast o 1,1 p. b. v porovnaní s nárastom o 3,7 p. b. v roku 2009; pozri

²⁷ Počet osôb nezamestnaných dlhšie ako 2 roky bol za poslednú dekádu najnižší práve v roku 2009, čo bolo výsledkom pokračujúcej priaznivej tendencie znižovania dlhodobej nezamestnanosti na Slovensku; v roku 2010 početnosť tejto skupiny síce vzrástla, stále však nedosahuje hodnoty napríklad z prvej polovice roka 2008.

tab. 15). Pozitívnu správou je aj stabilizovanie miery nezamestnanosti (ako i počtu uchádzačov o zamestnanie) v priebehu roka 2010 po tom, čo sa ešte v prvom štvrťroku pohybovala zhruba na úrovni 13 %.

T a b u l' k a 15
Charakteristiky evidovanej nezamestnanosti, 2005 – 2010

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Miera evid. nezamestn. (%)	11,6	10,4	8,4	7,7	11,4	12,5
Priem. dĺžka evidencie (mesiace)	11,89	10,83	10,52	10,18	11,90	13,92
Počet disponibilných uchádzačov o zamestnanie	301 186	265 353	219 231	199 561	303 063	335 308
Objem vyplatených dávok v nezamestnanosti (tis. eur)	80 985	63 982	59 616	66 121	172 430	150 339

Poznámka: Miera evidovanej nezamestnanosti je odvodená z počtu disponibilných uchádzačov o zamestnanie evidovaných na úradoch práce.

Prameň: Podľa údajov ŠÚ SR (Slovstat; zo štvrťročného štatistického výkazníctva).

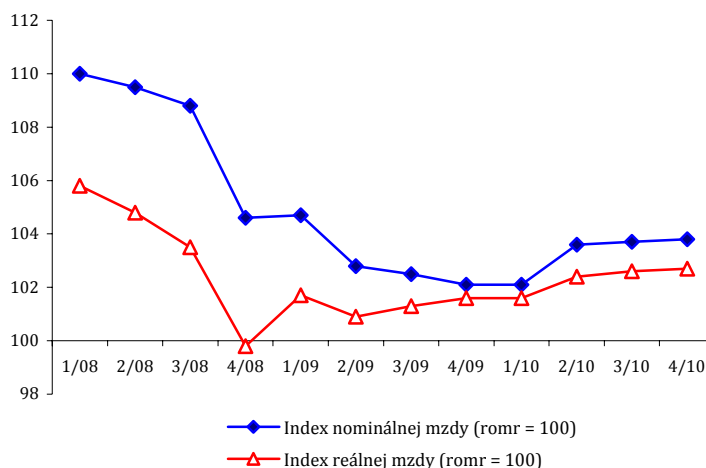
Vývoj priemernej mzdy a produktivity práce

K výraznejšiemu spomaleniu tempa rastu priemernej nominálnej mzdy došlo ešte v poslednom štvrťroku 2008, teda súbežne so zhoršením ďalších oblastí hospodárskeho vývoja, ktoré v slovenskej ekonomike indikovali príchod hospodárskej krízy (priemerná reálna mzda v slovenskom hospodárstve zaznamenala v tomto štvrťroku dokonca medziročný pokles, a to po prvýkrát od konca roku 2003). Rast priemernej nominálnej mzdy v hospodárstve sa ďalej v priebehu roka 2009 spomaľoval. V roku 2010 dochádza k obratu v tomto trende, keď od druhého štvrťroka 2010 tempo rastu nominálnej (aj reálnej) mzdy hoci len mierne, ale predsa stúpa – dynamiku vývoja priemernej mzdy ilustruje graf 21.

V priemere za celý rok 2010 vzrástla nominálna mzda v národnom hospodárstve medziročne o 3,2 % a dosiahla hodnotu 769 eur, čo oproti predošlému roku predstavuje zrýchlenie rastu priemernej mesačnej mzdy o 0,2 p. b. (v reálnom vyjadrení o 0,8 p. b.). Aj keď mierne zrýchlenie tempa rastu priemernej mzdy v porovnaní s predošlým rokom vyvoláva pozitívny obraz, je potrebné poznamenať, že v porovnávacom roku 2009 bolo tempo rastu mzdy najnižšie od roku 1989.

G r a f 21

Vývoj priemernej mesačnej mzdy podľa štvrťrokov 2008 - 2010
(medziročné indexy)

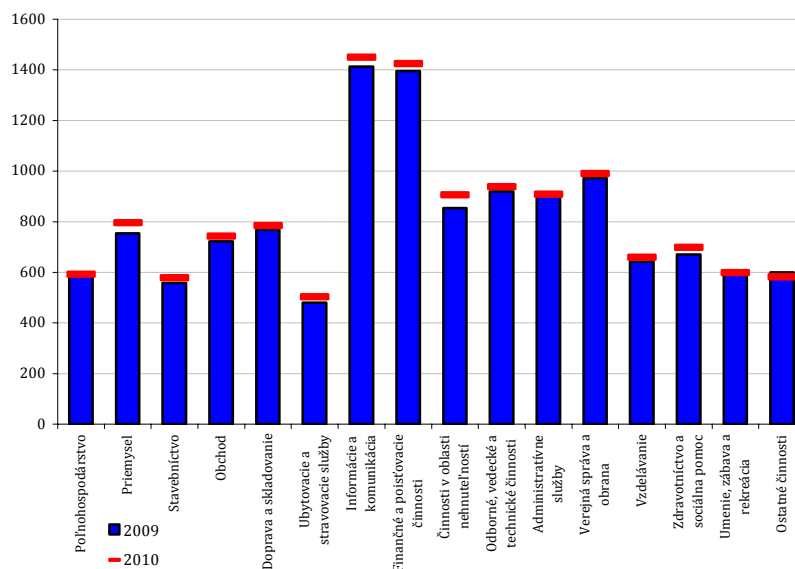

Prameň: Podľa údajov ŠÚ SR (Slovstat; zo štvrťročného štatistického výkazníctva).

V roku 2010 klesla priemerná nominálna mzda len v administratívnych službách a v ostatných činnostiach (graf 22), naopak najrýchlejšie rástla v činnostiach v oblasti nehnuteľností, v priemysle a v ubytovacích a stravovacích službách. Najvyššiu priemernú mesačnú mzdu v roku 2010 mali už tradične

zamestnanci v odvetviach informačné a komunikačné činnosti a finančné a poisťovacie služby (v oboch prípadoch viac ako 1 400 eur, čo je vysoko nad výškou priemernej mzdy v ostatných odvetviach, pozri graf 22).

G r a f 22
Priemerná nominálna mesačná mzda podľa ekonomických činností (v eurách)

Prameň: Podľa údajov ŠÚ SR (Slovstat; zo štvrtročného štatistického výkazníctva).

K prvým prejavom hospodárskej krízy v oblasti trhu práce patrilo pokles produktivity práce, ku ktorému došlo už v poslednom štvrtroku 2008; produktivita práce klesala ešte výraznejšie v prvých troch štvrtrokoch 2009. K obratu vo vývoji došlo na prelome rokov 2009/2010 – po tom, čo v roku 2009 klesla produktivita práce (v s. c.) o 2,3 % (podľa metodiky ESA 95),

v priebehu celého roka 2010 produktivita práce už opäť rástla, a to 8-percentným (1. štvrťrok) až 3-percentným (posledný štvrťrok) tempom – k postupnému zvoľňovaniu tempa rastu produktivity dochádzalo v dôsledku rastu zamestnanosti. V priemere za rok tak produktivita práce v hospodárstve SR stúpila o 5,5 %. Na rozdiel od predchádzajúceho obdobia, rast produktivity práce predstihoval rast reálnych miezd v priebehu celého roka 2010 (v priemere za rok o 3 p. b). Keďže nominálne kompenzácie na zamestnanca rástli v priebehu roka 2010 pomalším tempom ako reálna produktivita, zároveň dochádzalo k poklesu jednotkových nákladov práce (ULC). V priemere za rok poklesli jednotkové náklady práce o 2,7 % po tom, čo v roku 2009 rástli viac ako 7-percentným tempom (údaje sú z mesačného bulletinu NBS, február 2011).

Vývoj na trhu práce v regiónoch Slovenska

Situácia na trhu práce je v prípade Slovenska výrazne regionálne diferencovaná, na základe vývoja v roku 2010 však nemôžeme jednoznačne povedať, žeby došlo vo vývoji parametrov trhu práce k prehĺbeniu regionálnej diferenciácie.

Z pohľadu dynamiky vývoja nezamestnanosti bol rok 2010 kritickým predovšetkým pre Žilinský a Trenčiansky kraj, kde medziročne najviac vzrástla miera nezamestnanosti, ako i počet nezamestnaných osôb. V Prešovskom a Banskobystrickom kraji, teda v regiónoch s tradične najvyššou mierou nezamestnanosti, a zároveň krajoch, kde žije absolútne najvyšší počet nezamestnaných osôb, sa situácia vyvíjala rozdielne. Kým v Prešovskom kraji nezamestnanosť naďalej rástla (zvýšenie počtu nezamestnaných o 10 tis. osôb znamenalo rast miery nezamestnanosti o 2,4 p. b.), v Banskobystrickom kraji sa počet nezamestnaných

takmer nezmenil a miera nezamestnanosti dokonca mierne klesla, čím sa podiel Banskobystrického kraja na celkovej nezamestnanosti v SR viditeľne znížil. K regiónom s najvyšším počtom nezamestnaných, a zároveň s najvyššou mierou nezamestnanosti sa však zaradil Košický kraj, kde miera nezamestnanosti v roku 2010 presiahla 18 %, podobne ako v Prešovskom a Banskobystrickom kraji.

T a b u l k a 16

Nezamestnanosť (VZPS) a priemerná mesačná mzda podľa krajov, 2009 - 2010

Kraj	Počet nezamestnaných		Miera nezamestnanosti		Priemerná nominálna mesačná mzda	
	2010 (tis. osôb)	index 2010/ 2009	2010 (%)	zmena oproti 2009 v p. b.	2010 (eur)	index 2010/ 2009
SR spolu	389,0	120,0	14,4	2,3	769	103,2
Bratislavský	20,9	128,2	6,1	1,4	991	102,2
Trnavský	36,6	133,1	12,0	2,9	705	102,3
Trenčiansky	30,7	143,5	10,2	2,9	657	103,5
Nitriansky	54,1	118,4	15,4	2,4	636	101,8
Žilinský	48,7	137,6	14,5	3,9	686	104,4
Banskobystrický	60,3	100,8	18,6	-0,2	635	105,0
Prešovský	72,0	115,4	18,6	2,4	593	103,7
Košický	65,8	117,9	18,3	2,8	716	104,7

Prameň: ŠÚ SR (2011b).

Nepomer medzi počtom voľných pracovných miest a počtom nezamestnaných medzi kraji SR znázorňuje graf 23, ktorý v prvom prípade ilustruje podiel jednotlivých krajov na celkovom počte voľných pracovných miest a v druhom prípade ich podiel na celkovej nezamestnanosti.

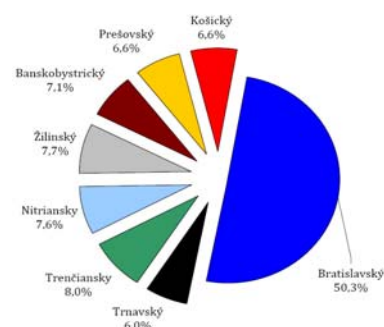
Vo všetkých krajoch SR pokračoval medzročný rast priemernej nominálnej mzdy, k najvýraznejšiemu rastu mesačnej mzdy

došlo v Banskobystrickom kraji, kde mzda rástla 5-percentným tempom (na porovnanie, v predošlom roku tempo rastu nominálnej mzdy v Banskobystrickom kraji nedosahovalo ani 1 %). K spomaleniu tempa rastu nominálnej mzdy došlo oproti predošlému roku v Prešovskom, Bratislavskom a Nitrianskom kraji, v posledne zmienenom rástla mesačná mzda v roku 2010 najpomalšie v SR.

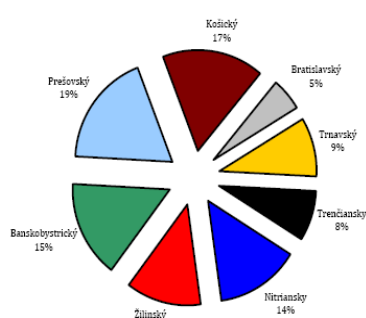
G r a f 23

Podiel krajov SR na voľných pracovných miestach a celkovej nezamestnanosti (v %)

A. Podiel na celkovej počte pracovných miest

B. Podiel na celkovej nezamestnanosti

Pameň: ŠÚ SR (2011b).

Napriek horším medziročným výsledkom v roku 2010 v porovnaní s rokom 2009 môžeme hovoriť o istej stabilizácii vývoja na trhu práce. Za známky stabilizácie môžeme považovať pozvoľný rast počtu pracujúcich či postupný pokles miery nezamestnanosti medzi prvým a posledným kvartálom 2010. Vývoj zamestnanosti a nezamestnanosti v roku 2010 ponúka príležitosť na hodnotenie štruktúrnych zmien, akými sú zvýšenie

nezamestnanosti v mladších vekových kategóriách, alebo zvýhodnenie pracujúcich s vyšším stupňom vzdelania.

T a b u l' k a 17

Miera nezamestnanosti podľa VZPS, 2000 – 2010 (v %)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Miera nezamestnanosti	18,6	19,2	18,5	17,4	18,1	16,2	13,3	11,0	9,6	12,1	14,4

Prameň: Podľa údajov ŠÚ SR (databáza Slovstat).

Miera nezamestnanosti na úrovni 14,4 % nie je najvyššou v histórii SR, počas väčšiny uplynulej dekády dosahovala vyššie hodnoty a napríklad ešte v roku 2005 sa miera nezamestnanosti pohybovala na úrovni 16,2 % (pozri tab. 17), momentálne je však piatou najvyššou v Európskej únii. Európskym „lídrom“ v nezamestnanosti naďalej ostáva Španielsko (20,1 %), nasledované Lotyšskom (18,7 %), Litvou (17,8 %) a Estónskom (16,9 %). Podobne ako Slovensko je na tom v prípade nezamestnanosti napríklad Írsko či Grécko. Pretrvávajúcim negatívnym následkom hospodárskej krízy je ale opätovné prehĺbenie dlhodobej nezamestnanosti, v prípade ktorej si Slovenská republika udržiava európske prvenstvo už od roku 2002 (v porovnaní so všetkými súčasnými členskými štátmi EÚ 27). Podľa Eurostatu tvoria dlhodobo nezamestnaní v SR viac ako dvojnásobne väčší podiel na celkovej aktívnej populácii, než je priemer EÚ 27.

Vzhľadom na pokles produktivity práce počas recesie v roku 2009 sa dá predpokladať, že oživenie ekonomiky nebude automaticky nasledované vznikom nových pracovných príležitostí. Zvyšujúca sa výkonnosť ekonomiky bude sprevádzaná skôr rastom produktivity a tlakom na efektívnosť a využitie existujúcich kapacít, čo je výsledkom racionalizačných procesov zavádzaných počas

krízy. Ak aj stabilizácia situácie na trhu práce bude pokračovať, návrat k predkrízovému stavu bude v tejto oblasti ekonomiky pravdepodobne zaostávať za ostatnými oblasťami hospodárskeho vývoja.

Opatrnosť pri hodnotení medziročného rastu priemernej mesačnej mzdy zaznamenaného v roku 2010 vychádza z faktu, že v porovnávacom roku 2009 bolo tempo rastu mzdy najnižšie od roku 1989. Mzdový vývoj môže byť aj štatisticky nadhodnotený z dôvodu štruktúrnej zmeny v prospech zníženia zamestnanosti menej kvalifikovaných pracovníkov. Proti zrýchleniu tempa rastu nominálnej mzdy bude pôsobiť ochota pracujúcich akceptovať nižšiu mzdu v čase nepriaznivého vývoja na trhu práce. V prípade pretrvávajúceho rastu produktivity práce by to znamenalo ak už nie pokles, tak aspoň zbrzdzenie predkrízového rastu jednotkových nákladov práce, s výsledným pozitívnym vplyvom na nákladovú konkurencieschopnosť ekonomiky.

S cieľom podporiť oživenie trhu práce a tvorbu nových pracovných miest pripravila vláda SR novelu Zákonníka práce, navrhované zmeny zahŕňajú napríklad odstupňovanie dĺžky výpovednej lehoty podľa dĺžky pracovného pomeru; nahradenie súbehu výpovednej lehoty a odstupného flexibilnejšími možnosťami; zavedenie zdieľaného pracovného miesta; plného pružného pracovného času; možnosti kumulovania pracovného voľna atď. Cieľom je zvýšenie flexibility trhu práce, najmä v oblasti podmienok vzťahujúcich sa k stálemu pracovnému pomeru. Reálny vplyv navrhovaných legislatívnych zmien (vrátane už zmienenej navrhovanej daňovo-odvodovej reformy) bude možné hodnotiť až s istým časovým odstupom po ich prijatí.

5. VONKAJŠIE EKONOMICKÉ VZŤAHY

Platobná bilancia

Popri mnohých negatívnych vplyvoch mala hospodárska kríza na slovenskú ekonomiku, podobne ako na ekonomiky ďalších krajín EÚ, pozitívny vplyv v podobe zmiernenia vonkajšej nerovnováhy, čo je evidentné z poklesu pomeru deficitu bežného účtu k HDP v rokoch 2009 a 2010 (tab. 18). V roku 2009 sa výrazne zlepšila obchodná bilancia, keďže pokles dovozu presiahol pokles vývozu. Počas obdobia od vypuknutia krízy sa potvrdzuje fakt, že zahraničný dopyt zohráva kľúčovú úlohu v hospodárskom vývoji SR a nepochybne zostane významným zdrojom rastu slovenskej ekonomiky aj v nasledujúcich rokoch.

T a b u l k a 18

Vývoj hlavných položiek platobnej bilancie Slovenskej republiky v rokoch 2006 – 2010

	2006	2007	2008	2009	2010
Obchodná bilancia (mil. eur)	-2 498	-725	-758	946	138
Bilancia služieb (mil. eur)	745	435	-487	-1 246	-744
Bilancia výnosov (mil. eur)	-2 446	-2 634	-2 295	-1 288	-1 249
Bežné transfery (mil. eur)	-54	-368	-893	-676	-422
Bežný účet (mil. eur)	-4 252	-3 292	-4 433	-2 264	-2 278
Kapitálový účet (mil. eur)	-40	377	806	464	1 018
Finančný účet (mil. eur)	1 490	5 788	5 063	2 958	-480
Bežný účet/HDP (%)	-7,7	-5,3	-6,6	-3,6	-3,5
Miera pokrytia deficitu bežného účtu prebytkom kapitálového a finančného účtu	0,34	1,87	1,32	1,51	0,24

Prameň: NBS (2011); ŠÚ SR (2011c); vlastné výpočty.

Hoci saldo bežného účtu platobnej bilancie, ako aj jeho pomer k HDP v roku 2010 sa v porovnaní s predchádzajúcim rokom

takmer nezmenili, štruktúra deficitu bežného účtu bola odlišná. Zatiaľ čo prebytok zahraničného obchodu sa znížil a vysoký prebytok finančného účtu sa zmenil na deficit, bilancia služieb sa vyvíjala pozitívnejšie než v roku 2009. Súviselo to najmä s priaznivejším vývojom „iných služieb spolu“, v rámci ktorých pokles výdavkov za poskytované finančné služby prevýšil pokles príjmov, a zároveň rast príjmov za poskytnuté služby výpočtovej techniky bol prevádzaný poklesom výdavkov za tieto služby. Aj bilancia služieb cestovného ruchu zaznamenala v dôsledku rastu príjmov a poklesu výdavkov pozitívnejší vývoj, zatiaľ čo dopravné služby mali na deficit bilancie služieb negatívny vplyv. V kategórii dopravných služieb síce rástli príjmy za tranzit ropy a plynu, avšak v kategórii služieb automobilovej dopravy, ako aj služieb leteckej osobnej dopravy sa zaznamenalo zhoršenie.

Deficit bilancie výnosov sa v porovnaní s predchádzajúcim rokom výrazne neznižil. Jej mierne zlepšenie súviselo s rastom prebytku kompenzácií pracovníkov, ku ktorému došlo v dôsledku poklesu platieb od zahraničných pracovníkov pracujúcich v SR. Saldo bilancie výnosov z investícií sa takmer nezmenilo, keďže vyššia odhadovaná ziskovosť podnikov so zahraničnou majetkovou účasťou v súvislosti s oživovaním ekonomiky vedúca k vyššej výplате dividend bola vykompenzovaná priaznivým vývojom úrokových výnosov v sektore NBS. Bilancia bežných transferov sa medziročne zlepšila vplyvom zvýšenia prebytku vládnych transferov, v ktorých sa zaznamenal tak rast príjmov z eurofondov, ako aj pokles platieb do rozpočtu EÚ. Zhoršenie miery pokrytia deficitu bežného účtu prebytkom kapitálového a finančného účtu bolo spôsobené predovšetkým prepadom prijatých vkladov v rámci bilancie ostatných investícií, čo súviselo najmä s odlišným vývojom v sektore vlády a NBS v porovnaní s predchádzajúcim rokom.

Zahraničný obchod

V súvislosti s prekonávaním následkov krízy a oživujúcim sa zahraničným dopytom objem zahraničného obchodu, a teda aj otvorenosť slovenskej ekonomiky v roku 2010 vzrástli na úrovne zaznamenané pred vypuknutím krízy. Dovozy sa v porovnaní s predchádzajúcim rokom zvýšili o 25,5 % a vývoz o 22,8 % (tab. 19), čím sa vymazal ich pokles v minulom roku (graf 24). Rýchly rast dovozu bol vyvolaný zvyšovaním dovoznej náročnosti smerom k predkrízovým úrovniam v súvislosti s doplňovaním zásob pre očakávané zvyšovanie produkcie v ekonomike, ako aj vyššími cenami surovín na svetových trhoch. Tieto faktory pôsobili na vývoj zahraničného obchodu silnejšie než oživujúci sa zahraničný dopyt, čo sa prejavilo poklesom prebytku obchodnej bilancie z 1,5 % HDP na 0,2 % HDP. Saldo obchodnej bilancie však naďalej zotrúva v kladnom pásme, pričom takýto vývoj možno očakávať aj v nasledujúcich rokoch.

Tabuľka 19
Vývoj zahraničného obchodu Slovenskej republiky
s tovarmi v rokoch 2006 – 2010

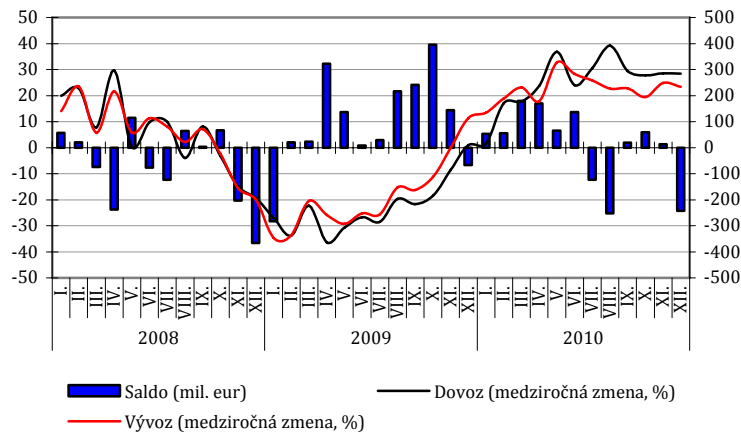
	2006 ¹	2007 ¹	2008 ¹	2009	2010
Vývoz (mil. eur, b. c.)	40 891,5	47 351,0	49 522,3	39 721,2	48 791,0
Ročná zmena (% , b. c.)	24,4	15,8	4,6	-19,8	22,8
Dovoz (mil. eur, b. c.)	43 453,6	48 075,9	50 280,1	38 775,1	48 653,5
Ročná zmena (% , b. c.)	23,0	10,6	4,6	-22,9	25,5
Saldo (mil. eur)	-2 562,0	-725,0	-757,8	946,1	137,5
Saldo/HDP (%)	-4,7	-1,2	-1,1	1,5	0,2
Exportná výkonnosť (vývoz/HDP, %)	74,3	76,9	73,7	62,7	74,0
Dovozná náročnosť (dovoz/HDP, %)	78,9	78,1	74,8	61,2	73,8

¹ Údaje sú prepočítané konverzným kurzom 1 EUR = 30,126 SKK, čo môže spôsobiť určité skreslenie pôvodných údajov v SKK.

Prameň: ŠÚ SR (2011c); vlastné výpočty.

Graf 25

Medziročné zmeny vývozu a dovozu (v %) a saldo zahraničného obchodu (v mil. eur) v jednotlivých mesiacoch rokov 2008 – 2010

Prameň: ŠÚ SR (2011c).

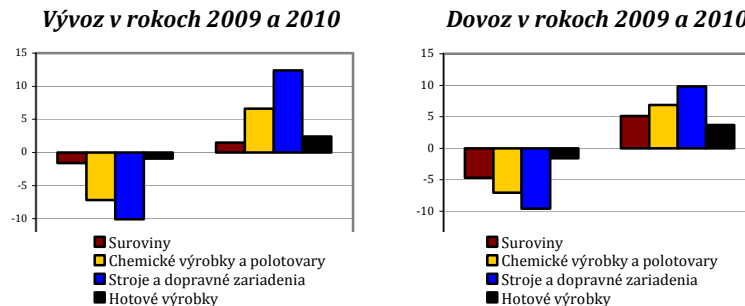
Ako možno vidieť v grafe 25, vývoz aj dovoz zaznamenali najvyšší medziročný nárast v druhom a treťom štvrtroku 2010. Veľmi pozitívne možno hodnotiť aj medziročné zmeny zaznamenané v poslednom štvrtroku, keď vývoz a dovoz vzrástli o viac než 20 %, a to aj napriek slabšiemu základnému efektu v súvislosti so zlepšovaním ich dynamiky koncom predchádzajúceho roka.

Zatiaľ čo v roku 2009 dosiahla skupina strojov a zariadení najvyšší príspevok k medziročnému poklesu vývozu, v roku 2010 tento prepad viac ako vykompenzovala, keď jej príspevok k rastu vývozu dosiahol 12,4 p. b. (graf 26). Tento vývoj bol vyvolaný najmä zvýšením vývozu osobných automobilov a strojov. O niečo miernejší obrat vo vývoji zaznamenal vývoz polotovarov a chemických výrobkov, ktorý sa zvýšil aj vplyvom rastúcich

cien ropných produktov. S cenovým vývojom súvisel aj vyšší vývoz surovín, najmä spracovaných ropných olejov a plynu.

G r a f 26

Štruktúra príspevkov skupín tovarov k medziročným zmenám vývozu a dovozu v roku 2010 (v p. b.)

Prameň: Mesačný bulletin NBS, február 2011.

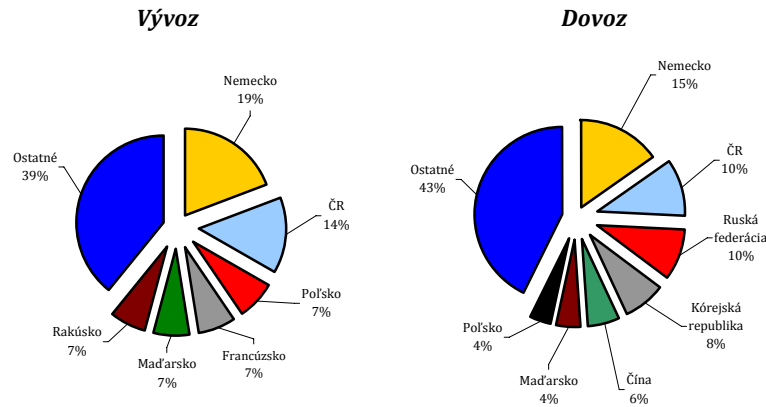
Podobne ako na strane vývozu, aj na strane dovozu sa zaznamenal najvyšší nárast v skupine strojov a dopravných zariadení, predovšetkým v dôsledku vyššieho dovozu komponentov pre automobilový priemysel. Príspevok k rastu dovozu vyšší než 5 p. b. dosiahli tak chemické výrobky a polotovary, ako aj suroviny, čo súviselo s cenovým vývojom na svetových trhoch. Najnižší príspevok k medziročnému rastu vývozu i dovozu sa zaznamenal v skupine hotových výrobkov.

Teritoriálna štruktúra zahraničného obchodu sa v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi takmer nezmenila. Členské štáty EÚ na čele s Nemeckom, Českou republikou, Poľskom a Maďarskom zostávajú kľúčovými obchodnými partnermi Slovenska (graf 27). Európska únia ako celok dosiahla v roku 2010 podiel na dovoze do SR 66 % a na vývoze zo SR dokonca 84 %, čo dokumentuje skutočnosť, že konkurencieschopnosť slovenského exportu v rámci

EÚ sa ani napriek znehodnocovaniu mien susedných krajín výrazne nezhoršila.²⁸ Nezanedbateľný podiel na dovoze dosahujú, podobne ako v predchádzajúcich rokoch, Rusko, Čína a Kórejská republika.

G r a f 27

Teritoriálna štruktúra vývozu a dovozu SR v roku 2010 (v %)

Prameň: ŠÚ SR (2011c).

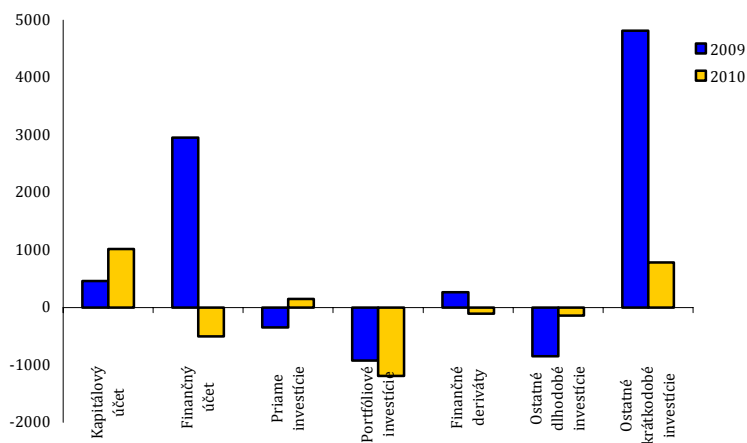
Zahraničný kapitál

V porovnaní s predchádzajúcim rokom sa v roku 2010 v dôsledku prepadu prijatých vkladov v rámci bilancie ostatných investícií výrazne zhoršila bilancia finančného účtu (graf 28). V rámci priamych zahraničných investícií (PZI) v SR sa zaznamenal medziročne vyšší čistý prílev, ku ktorému však došlo

²⁸ Ak by Slovensko v roku 2009 nezaviedlo euro, aj vývoj kurzu slovenskej koruny by bol v priebehu rokov 2009 a 2010 značne volatilný.

vplyvom zmeny salda ostatného kapitálu z negatívneho na pozitívne, spôsobenej znížením pohľadávok a zvýšením záväzkov voči materským podnikom. Prílev ostatného kapitálu prevýšil pokles prílevu zdrojov v rámci majetkovej účasti zahraničných investorov na Slovensku. Portfóliové investície zaznamenali nižší čistý odlev než v roku 2009, čo bolo spôsobené prevahou záujmu rezidentov o zahraničné cenné papiere nad záujmom nerezidentov o slovenské vládne cenné papiere.

G r a f 28
Kapitálový a finančný účet v roku 2009 a 2010 (v mil. eur)

Prameň: NBS (2011).

V ostatných investíciách došlo v porovnaní s rokom 2009 k výraznému poklesu prílevu zdrojov. Na jednej strane pokračovalo medziročné znižovanie krátkodobých vkladov nerezidentov v slovenských bankách v súvislosti s finančnou krízou, a najmä so zavedením eura, keďže pre nerezidentov už neexistuje dôvod držať svoje prostriedky na eurových účtoch. Hlavný vplyv na

pokles ostatných investícií však mala skutočnosť, že v roku 2009 sa v sektore vlády a NBS zaznamenal mimoriadny prílev zdrojov v dôsledku politiky NBS po prijatí eura, keď na splnenie záväzkov voči bankám nepoužila devízové rezervy, ale požičala si prostriedky z Eurosystemu.

Podľa predbežných údajov NBS v roku 2009 dosiahol stav PZI na Slovensku objem 31 mld. eur, z ktorých vyše 26 mld. eur smerovalo do podnikovej sféry a viac než 4 mld. eur do bankovej sféry. Na Slovensku dosiaľ investovali najmä krajiny EÚ na čele s Holandskom, Nemeckom a Rakúskom (tab. 20).

T a b u ľ k a 20

Krajiny, ktoré sú najväčšími investormi na Slovensku podľa stavu PZI v roku 2009

Krajina investora	Stav PZI v tis. eur
Holandsko	8 524 289
Nemecko	4 752 107
Rakúsko	4 440 399
Maďarsko	2 000 279
ČR	1 802 881
Taliansko	1 744 234
Cyprus	1 034 825
Francúzsko	999 081
Belgicko	838 042
Luxembursko	712 594
Kórejská republika	664 686
USA	623 454

Prameň: NBS (2011).

Vzhľadom na to, že domáce podniky stále nie sú dostatočne silné a nemajú dostatočný inovačný potenciál, Slovensko je značne závislé od zahraničných investícií. Kľúčovým faktorom rastu slovenskej ekonomiky sú a aj v nasledujúcich rokoch zostanú PZI, ktoré majú nezanedbateľný efekt na rast exportu a realizáciu štruktúrnych zmien podporujúcich posun k znalostnej ekonomike.

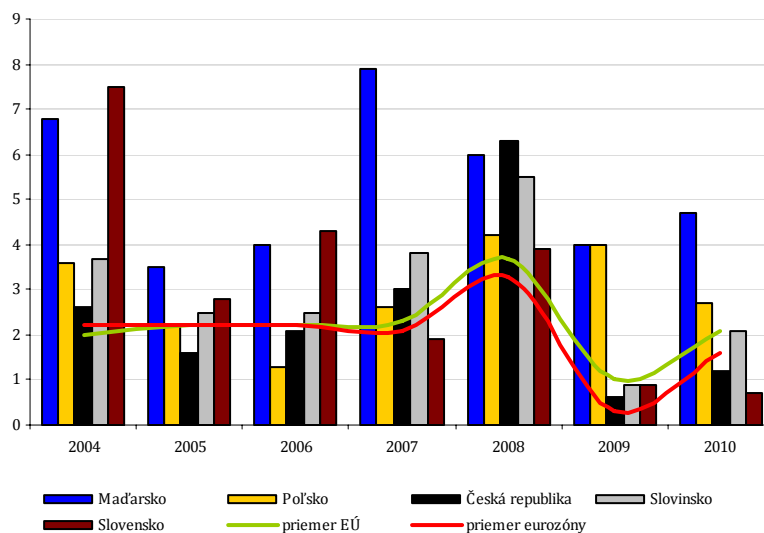
Krízové a pokrízové obdobie je obdobím intenzívneho konkurenčného boja aj v prípade zahraničných investícií. Ich podpora by preto mala nevyhnutne zostať medzi prioritami hospodárskej politiky SR.

Podľa novely zákona o investičnej pomoci, ktorá by mala nadobudnúť účinnosť 1. júna 2011, sa investičná pomoc bude poskytovať prioritne vo forme daňovej úľavy. Ministerstvo hospodárstva SR preto navrhlo predĺžiť nárok na daňovú úľavu pre príjemcov investičnej pomoci z piatich na desať rokov. Ďalším návrhom je vytvoriť predpoklady na poskytnutie investičnej pomoci pre širší okruh podnikateľov, a to prostredníctvom zníženia minimálnej výšky investície o polovicu. Spoločnosti, ktoré plánujú investovať v menej rozvinutých regiónoch Slovenska do výroby s vyššou pridanou hodnotou, by podľa návrhu MH SR mohli získať najväčšiu investičnú pomoc. Tým by sa podporilo riešenie problému regionálnej koncentrácie PZI, ktorému Slovensko nevelmi úspešne čelí už niekoľko rokov.

6. CENOVÝ A KURZOVÝ VÝVOJ

V roku 2010 zaznamenalo Slovensko ešte nižšiu infláciu než v predchádzajúcom roku a najnižšiu hodnotu inflácie meranej harmonizovaným indexom spotrebiteľských cien (HICP) v eurozóne aj v celej EÚ. Na druhej strane priemernú infláciu v EÚ ťahalo nahor hlavne Rumunsko a Maďarsko a spomedzi členských štátov eurozóny najmä problematické Grécko. Harmonizovaný index spotrebiteľských cien na Slovensku dosiahol úroveň 0,7 %, čo bolo takmer 1 p. b. pod priemerom menovej únie (graf 29). Ceny tovarov po minuloročnom poklese vzrástli o 0,1 %, ale rast cien služieb sa v dôsledku stagnujúceho dopytu a opatrnosti spotrebiteľov spomalil na 1,9 % (graf 30).

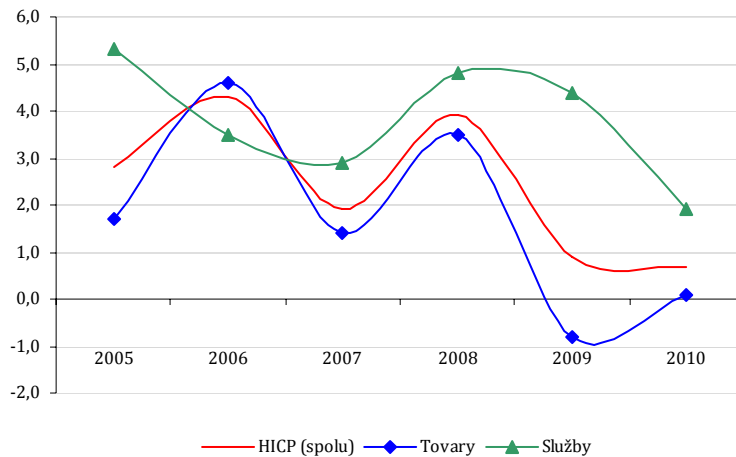
Graf 29
Vývoj HICP na Slovensku v porovnaní s inými krajinami strednej Európy, s priemerom EÚ a eurozóny v rokoch 2004 – 2010 (v %)

Prameň: Eurostat (2011).

Rast spotrebiteľských cien meraný indexom spotrebiteľských cien (CPI) sa z 1,6 % v predchádzajúcom roku spomalil na 1,0 % v roku 2010. K inflácii podobne ako v roku 2009 prispeli najmä alkoholické nápoje a tabak (5,7 %), vzdelávanie (4,5 %) a zdravotníctvo (3,7 %). K poklesu cien došlo v položke nábytok a vybavenie domácnosti (-3,5 %) a v položke odevy a obuv (-1,3 %). Ceny dopravy, ako aj ceny v položke bývanie, voda, elektrina, plyn a iné palivá sa takmer nezmenili a ceny potravín a nealkoholických nápojov vzrástli len o 1,6 %. Už prvé dva mesiace roka 2011 však priniesli rast cien potravín a nealkoholických nápojov presahujúci 6 %, čo odzrkadľuje nepriaznivý cenový vývoj poľnohospodárskych komodít.

Graf 30
Vývoj HICP v členení na tovary a služby v rokoch 2005 – 2010
 (medziročná zmena v %)

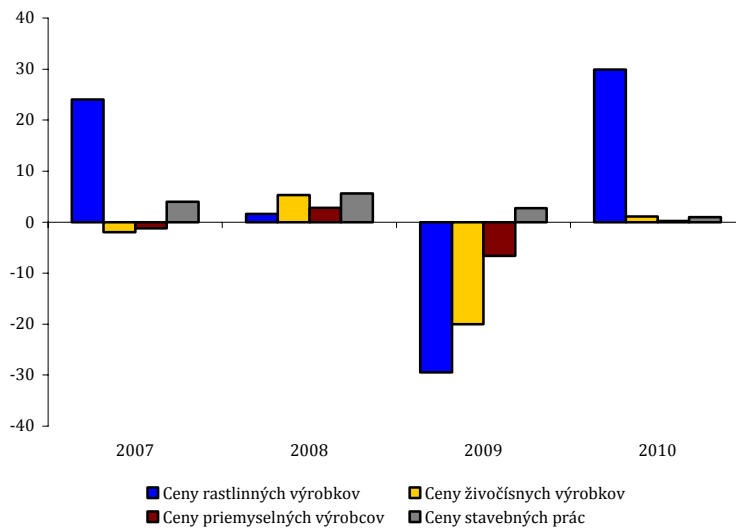

Prameň: NBS (2011).

Ceny výrobcov, predovšetkým ceny rastlinných výrobkov, zaznamenali aj v roku 2010 turbulentný vývoj, avšak opačného charakteru než v predchádzajúcom roku (graf 31). Po prepade cien rastlinných výrobkov v roku 2009 (ako kompenzácií ich vysokého rastu v roku 2007 a v prvej polovici roka 2008) došlo opäť k ich výraznému zvýšeniu o takmer 30 %. Hoci do polovice roka 2010 ceny rastlinných výrobkov ešte medziročne klesali, v letných mesiacoch začali prudko rásť (graf 32). Tento vývoj bol vyvolaný nepriaznivým počasím, ktoré malo za následok nižšiu produkciu, najmä v prípade obilnín, kukurice a olejní. Európska komisia v reakcii na napätú situáciu spôsobenú nedostatočnými zásobami a vysokými cenami obilnín zaviedla pre túto komoditu nulové clo, aby tak podporila dovoz obilnín z krajín mimo EÚ. Vzhľadom na to, že nákupné ceny potravinárskych produktov

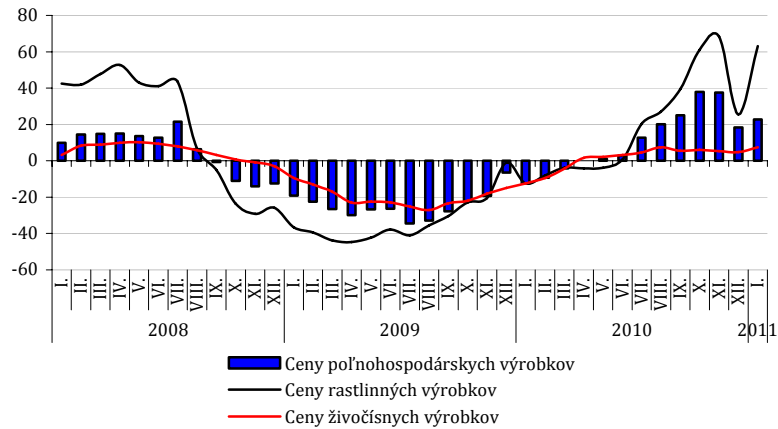
na Slovensku silno reagujú na vývoj na európskom trhu, ako aj vzhľadom na to, že domáca produkcia je v dôsledku nepriaznivého počasia slabá, predpokladá sa pokračovanie nárastu nákupných cien potravinárskych a kŕmnych obilnín, repky, slnečnice aj zemiakov. Ceny živočíšnych výrobkov a ceny priemyselných výrobcov zaznamenali po poklese v predchádzajúcom roku mierny nárast. Ceny stavebných prác sa zvyšovali mierne pomalším tempom ako v roku 2009.

G r a f 31
Medziročné zmeny cien rastlinných výrobkov, živočíšnych výrobkov, priemyselných výrobcov a stavebných prác v rokoch 2007 – 2010 (v %)

Prameň: NBS (2011).

Graf 32
Medziročné zmeny cien poľnohospodárskych výrobkov
v členení na rastlinné a živočíšne výrobky v jednotlivých
mesiacoch od januára 2008 do januára 2011 (v %)

Prameň: NBS (2011).

V nasledujúcich rokoch sa vplyvom postupného oživenia a dynamickejšieho rastu slovenskej ekonomiky očakáva nárast inflácie. Cenová hladina bude ovplyvňovaná najmä nasledovnými faktormi:

- rastom cien potravín súvisiacim s vyššími cenami poľnohospodárskych komodít v dôsledku nižšej úrody a vyššieho dopytu na svetových trhoch;
- zrýchleným rastom cien energií vplyvom rastu cien plynu, elektrickej energie, tepla a v dôsledku vývoja cien ropy na svetových trhoch aj vplyvom rastu cien pohonných látok;
- zvýšením spotrebných daní a DPH;
- prípadným zlepšením vývoja na trhu práce spojeným s oživovaním domáceho dopytu.

Predpokladá sa že rast inflácie na Slovensku bude rýchlejší než v ostatných krajinách EÚ, čo môže viesť až k neplneniu inflačného kritéria. Rýchlejší rast spotrebiteľských cien v porovnaní s priemerom eurozóny pritom možno v SR očakávať minimálne do obdobia dosiahnutia priemernej úrovne HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily (PKS) v menovej únii.

Počas roka 2010 sa voči jednotnej európskej mene posilnil tak americký dolár, ako aj japonský jen či česká koruna. V prvej polovici roka bol vývoj výmenného kurzu EUR/USD ovplyvnený najmä narastajúcou neistotou ohľadom fiškálneho vývoja niektorých členských štátov eurozóny na čele s Gréckom. Narastajúca nedôvera investorov a obavy z budúceho vývoja sa prejavovali výraznými turbulenciami na trhoch s vládnyimi dlhopismi. V prospech dolára okrem toho pôsobili pozitívne správy o oživujúcej sa americkej ekonomike. Do začiatku júna euro oslabilo o viac než 15 % a prepadlo sa na 4-ročné minimum, a to pod hranicu 1,20 USD/EUR (graf 33).

G r a f 33
Vývoj výmenného kurzu USD/EUR

Prameň: ECB (2011b).

V súvislosti s krokmi eurozóny orientovanými na záchranu problematických krajín sa nálady na finančných trhoch v druhej polovici roka mierne zlepšili a euro sa posilnilo. Za celý rok sa tak voči USD oslabilo o približne 7 %, avšak stále je silnejšie než v prvých rokoch svojej existencie.

Budúci vývoj kurzu eura k americkému doláru je v súčasnej zložitej situácii v eurozóne veľmi náročné odhadnúť. Pokračovanie posilňovania českej koruny voči euru sa predpokladá aj v roku 2011, čo by mohlo mať priaznivý efekt na objem slovenského exportu do ČR.

7. MENOVÁ POLITIKA EURÓPSKEJ CENTRÁLNEJ BANKY, DOHĽAD NAD FINANČNÝM TRHOM V EURÓPSKEJ ÚNII A FUNGOVANIE EUROZÓNY

Slovenská republika ako člen eurozóny už vyše dva roky nevykonáva nezávislú menovú politiku, ale podieľa sa na formovaní menovej politiky Európskej centrálnej banky (ECB), ktorá reaguje na vývoj v eurozóne ako celku. Jedným z krokov v rámci európskeho integračného procesu v reakcii na krízu je vytvorenie nového systému dohľadu nad finančným trhom EÚ, ktorý začal fungovať 1. januára 2011. Jeho súčasťou je aj Národná banka Slovenska, ktorá viac ako päť rokov vykonáva integrovaný dohľad nad slovenským finančným trhom. Turbulentné krízové obdobie zároveň vyvoláva potrebu reforiem súčasného systému fungovania eurozóny, ktoré v mnohých smeroch ovplyvnia hospodársku politiku SR a budúci vývoj slovenskej ekonomiky. Týmto otázkam sa venujeme v nasledovnej kapitole.

Menová politika Európskej centrálnej banky

V roku 2010 ECB v záujme stimulovania ekonomiky pokračovala v mimoriadne expanzívnej menovej politike. Kľúčové úrokové sadzby zostali po celý rok na úrovni 1 %, čo je najnižšia sadzba od vzniku eurozóny, na ktorej sú už od mája 2009. S rastúcimi inflačnými tlakmi sa však zvyšovala pravdepodobnosť sprísnenia menovej politiky, ku ktorému napokon došlo v apríli 2011, keď ECB zvýšila úrokovú mieru na 1,25 %. Inflácia v eurozóne už od decembra 2010 nie je v súlade s definíciou cenovej stability (HICP na úrovni nižšej, ale blízkej 2 %) a v apríli stúpila až na 2,8 %, čo posilňuje očakávania ďalšieho zvyšovania úrokových sadzieb v priebehu roka 2011.

V máji 2010 Rada guvernérov ECB rozhodla o niektorých opatreniach na riešenie rastúceho napätia na finančných trhoch. Začala uskutočňovať intervencie na trhoch eurozóny so štátnymi a súkromnými dlhovými cennými papiermi, tzv. *Program pre trhy s cennými papiermi*, aby pomohla ohrozeným krajinám menovej únie. Do marca 2011 ECB investovala do dlhopisov týchto krajín takmer 80 miliárd eur.

Kritici považujú kroky ECB v rámci plánu EÚ na stabilizáciu eura, spočívajúce v nákupe dlhopisov členských štátov eurozóny na sekundárnych trhoch, za obídenie článku 123 konsolidovaného znenia Zmluvy o fungovaní EÚ, podľa ktorého: *„Prečerpávanie účtov či získavanie iného druhu úveru v Európskej centrálnej banke alebo v centrálnych bankách členských štátov (ďalej len „národné centrálné banky“) v prospech inštitúcií, orgánov, úradov alebo agentúr Únie, ústredných vlád, regionálnych, miestnych alebo iných verejných orgánov... je rovnako zakázané ako priame odkúpenie ich pohľadávok alebo dlhov národnými centrálnymi bankami alebo Európskou centrálnou bankou.“* Takýmto konaním ECB došlo k prepojeniu menovej politiky s nedisciplinovanými

fiškálnymi politikami. Vznikajú tak pochybnosti o politickej nezávislosti centrálnej banky. Podľa niektorých expertov však slovo „priame“ v uvedenom článku Lisabonskej zmluvy garantuje legálnosť krokov ECB. Nákup dlhopisov na sekundárnych trhoch síce nie je v jednoznačnom rozpore so znením článku 123, avšak nie je s ním ani v úplnom súlade.

Nový systém dohľadu nad finančným trhom v Európskej únii

Krída odhalila potrebu efektívnejšieho dohľadu nad finančnými inštitúciami v EÚ. Európska komisia ešte koncom roka 2008 zriadila skupinu odborníkov pod vedením Jacqua de Larosiéra, ktorú poverila vypracovaním odporúčaní na posilnenie spolupráce v oblasti dohľadu na úrovni EÚ v záujme zlepšenia jeho fungovania a prevencie krízy. Vo februári 2009 expertná skupina predložila správu, v ktorej odporučila vytvorenie nového modelu dohľadu nad finančným trhom EÚ. Po prerokovaní a konkretizovaní v európskych inštitúciách Európska rada v novembri 2010 schválila novú architektúru finančného dohľadu, ktorá sa zaviedla 1. januára 2011 a ktorá je v podstate pokračovaním doterajšej snahy Európskej komisie o vytvorenie jednotného trhu pre finančné služby v EÚ.

Európsky systém orgánov finančného dohľadu (*European System of Financial Supervisors* – ESFS) zastrešuje ECB. Systém pozostáva z jedného orgánu s pôsobnosťou v makroprudenciálnej oblasti, ktorý zabezpečuje dohľad nad finančným systémom EÚ, a z troch orgánov s pôsobnosťou v mikroprudenciálnej oblasti, ktoré majú na starosti dohľad nad obozretným podnikaním finančných inštitúcií. Národná banka Slovenska je členom všetkých štyroch európskych orgánov a podieľa sa na ich rozhodovaní.

Hlavným cieľom ESFS je chrániť finančnú stabilitu a zabezpečiť dôveru vo finančný systém ako celok, ako aj dostatočnú ochranu klientov v oblasti finančných služieb. Mal by priniest vyššiu harmonizáciu právnych predpisov v EÚ aj vyššiu harmonizáciu výkonu dohľadu nad finančným trhom. Zatiaľ čo cieľom makroprudenciálneho dohľadu je obmedziť napätie v celom finančnom systéme a tak predchádzať stratám HDP, cieľom mikroprudenciálneho dohľadu je obmedziť problémy jednotlivých finančných inštitúcií a v konečnom dôsledku chrániť spotrebiteľa.

Na mikroúrovni sa kontrola inštitúcií ponecháva v rukách národných regulátorov a medzinárodných kolégií, avšak s lepšou koordináciou pri monitorovaní medzinárodných bánk a poisťovní. Národné orgány sa tak dostávajú pod dohľad a čiastočný vplyv európskych orgánov. Mikroprudenciálny dohľad na úrovni EÚ bol zverený trom novým orgánom dohľadu (*European Supervisory Authorities* – ESA), ktoré nahrádzajú doterajšie poradné výbory Európskej komisie a prinášajú posilnenie harmonizácie v oblasti dohľadu nad finančným trhom v EÚ. Sú nimi:

- Európsky orgán pre bankovníctvo (*European Banking Authority* – EBA) so sídlom v Londýne,
- Európsky orgán pre poisťovníctvo a dôchodkové poistenie zamestnancov (*European Insurance and Occupational Pensions Authority* – EIOPA) so sídlom vo Frankfurtu,
- Európsky orgán pre cenné papiere a trhy (*European Securities and Markets Authority* – ESMA) so sídlom v Paríži.

Okrem troch nových orgánov dohľadu vznikol Spoločný výbor (*Joint Committee*), ktorý tvoria a na rotačnej báze aj riadia uvedené orgány. Spoločný výbor prerokúva otázky týkajúce sa pôsobnosti viacerých európskych orgánov dohľadu, ako sú napríklad

finančné konglomeráty, retailové investičné produkty, účtovníctvo a audit či opatrenia proti praniu špinavých peňazí.

Pre makroprudenciálny dohľad vznikol nový nezávislý orgán zameraný na finančný systém ako celok – *Európsky výbor pre systémové riziká* (*European Systemic Risk Board* – ESRB) so sídlom vo Frankfurte, ktorý identifikuje, analyzuje a monitoruje možné hrozby pre finančnú stabilitu v EÚ, čím sa má zabrániť finančným otrasom. Dosiaľ žiadny iný orgán v EÚ neplnil uvedenu funkciu. Tento orgán bude identifikovať systémové riziká pre finančnú stabilitu, v prípade potreby bude o nich vydávať upozornenia a odporúčania, ktorých plnenie bude monitorovať. Bude analyzovať a monitorovať prepojenia medzi jednotlivými krajinami a finančnými inštitúciami, kanály na šírenie otrasov medzi regiónmi, spoločné správanie účastníkov trhu, ako aj spoločné vystavenie rizikám. Predsedom ESRB je prezident ECB a rozhodovacím orgánom generálna rada, ktorej členmi sú okrem prezidenta a viceprezidenta ECB aj guvernéri centrálnych bánk EÚ, predseda EBA, EIOPA a ESMA. Vysokí predstavitelia orgánov dohľadu nad finančným trhom členských štátov EÚ sú nehlasujúcimi členmi generálnej rady.

Reformy fungovania eurozóny

Na jar 2010 začali finančné trhy v reakcii na vážne nerovnováhy vo verejných financiách spochybňovať udržateľnosť verejného dlhu v niektorých členských štátoch eurozóny. Obavy o solventnosť Grécka, Írska, Portugalska a v menšej miere aj Španielska, Talianska a Belgicka viedli k rekordnému rastu výnosov z ich desaťročných štátnych dlhopisov v porovnaní s rovnakými dlhopismi Nemecka. Vzhľadom na vysokú úroveň integrácie členských ekonomík vznikalo riziko rozšírenia „nákazy“

do eurozóny ako celku. Európska rada kritickú situáciu v eurozóne riešila prijatím ad hoc opatrení na pomoc ohrozeným štátom. Začiatkom mája 2010 bol schválený trojročný záchranný plán pre Grécko vo výške 110 mld. eur, podmienený zavedením programu fiškálnej konsolidácie a štrukturálnych reforiem. Zároveň bol zriadený Európsky nástroj finančnej stability (tzv. euroval) ako akciová spoločnosť, ktorú spravujú členské štáty eurozóny, a Európsky finančný stabilizačný mechanizmus, ktorý spravuje Európska komisia.²⁹ Zriadenie uvedeného mechanizmu ako dočasného nástroja na ochranu spoločnej meny, ktorý bude fungovať tri roky, však nedokázalo upokojiť trhy.³⁰ Európa preto pristúpila k ďalšiemu kroku.

Na zasadnutí Európskej rady v marci 2011 hlavy štátov a vlád odsúhlasili doplnenie článku 136 konsolidovaného znenia Zmluvy o fungovaní EÚ o nový odsek v súvislosti so zriadením stáleho mechanizmu na zabezpečenie finančnej stability eurozóny ako celku (Európsky stabilizačný mechanizmus – ESM, tzv. permanentný euroval).³¹ Európsky stabilizačný mechanizmus bude medzivládnu organizáciou, ktorá bude mať charakter regionálneho záchranného fondu a bude slúžiť na prípadnú mimoriadnu finančnú pomoc ohrozeným členom eurozóny. Jeho efektívna úverová kapacita bude 500 miliárd eur. K zmene sa majú vyjadriť ďalšie európske inštitúcie a následne sa má schváliť členskými štátmi. Vnútroštátne schvaľovacie postupy, ktorých priebeh zrejme nebude hladký, by mali byť ukončené do konca roku

²⁹ Bližšie o účasti Slovenska na Európskom nástroji finančnej stability v kapitole Verejné financie.

³⁰ V novembri 2010 bolo nútené požiadať o medzinárodnú pomoc Írsko a v apríli 2011 aj Portugalsko.

³¹ Do článku 136 sa má doplniť nasledovný odsek: „3. Členské štáty, ktorých menou je euro, môžu vytvoriť mechanizmus pre stabilitu, ktorý sa má v nevyhnutných prípadoch aktivovať na zabezpečenie stability eurozóny ako celku. Poskytnutie akejkoľvek požadovanej finančnej pomoci v rámci mechanizmu bude podliehať prísnej podmienenosti.“

2012, aby rozhodnutie mohlo vstúpiť do platnosti 1. januára 2013, t. j. ešte pred skončením fungovania dočasného mechanizmu, a začalo sa využívať od júla 2013. Slovensko aj ďalšie krajiny si síce na vklad do ESM budú musieť požičať, takto zvýšený deficit a dlh však Európska komisia zohľadní pri posudzovaní plnenia pravidiel Paktu stability a rastu.

Súčasný rámec správy ekonomických záležitostí v eurozóne nebol dostatočne silný na to, aby chránil jednotnú európsku menu a zabránil kríze. Práve naopak, kríza odkryla jeho slabé stránky a nedostatky v jeho implementácii. Európska únia na ne reaguje nielen vytváraním rámca krízového riadenia, ale predovšetkým viacerými reformnými krokmi s cieľom minimalizácie rizika opakovania krízy v eurozóne.

Pracovná skupina prezidenta Európskej rady dostala za úlohu vypracovať návrhy na posilnenie rámca dohľadu (najmä rozpočtového a makroekonomického). Výsledkom boli návrhy na prehĺbenie koordinácie hospodárskych politík členov eurozóny, prísnejší rozpočtový dohľad, ako aj nový rámec dohľadu na identifikáciu a korekciu vznikajúcich makroekonomických nerovnováh. Na základe odporúčania pracovnej skupiny rozhodla Európska rada o posilnení ex ante dimenzie koordinácie hospodárskych politík zavedením tzv. *európskeho semestra*³² od začiatku roka 2011.

Európska komisia v septembri 2010 vydala šesť legislatívnych návrhov o správe ekonomických záležitostí, ktoré zahŕňajú reformu Paktu stability a rastu, nové ustanovenia o národných fiškálnych rámcoch a nový dohľad zameraný na makroekonomické nerovnováhy. Konečná dohoda sa očakáva v júni 2011.

³² *Európsky semester* predstavuje časový rozvrh, ktorý sa vzťahuje na všetky prvky dohľadu vrátane fiškálnych a štrukturálnych politík. Jednotlivé procesy dohľadu budú časovo zosúladené, avšak legálne a procedurálne samostatné.

Pokiaľ ide o koordináciu hospodárskych politík, Nemecko a Francúzsko začiatkom februára predložili tzv. Pakt konkurencieschopnosti, ktorý mal zabezpečiť zblíženie ekonomík eurozóny. Súčasťou Paktu bolo zrušenie systému naviazania miezd na infláciu, vzájomné uznávanie diplomov a kvalifikácie s cieľom podporiť mobilitu pracovných síl v EÚ, zavedenie spoločného základu pre podnikové dane, naviazanie veku odchodu do dôchodku na demografický vývoj, zahrnutie tzv. dlhovej brzdy do ústav členských štátov a zavedenie národných krízových mechanizmov pre banky. Niektoré z uvedených bodov vyvolali silnú vlnu kritiky v mnohých členských štátoch, pričom Slovensko vyjadrilo nesúhlas so zjednotením základu dane zo zisku firiem. Hlavy štátov a vlád krajín eurozóny a niektorých nečlenských štátov menovej únie sa napokon na summite v marci 2011 dohodli na tzv. Pakte Euro Plus, ktorý vychádza z francúzsko-nemeckého návrhu. Má posilniť ekonomický pilier eurozóny a zabezpečiť novú kvalitu koordinácie hospodárskych politík s cieľom zvýšiť konkurencieschopnosť, a tým zabezpečiť vyšší stupeň konvergencie. Jeho cieľmi sú okrem zvýšenia konkurencieschopnosti aj zvýšenie zamestnanosti, zvýšenie udržateľnosti verejných financií a posilnenie finančnej stability. Pozornosť sa bude venovať aj koordinácii daňových politík, pričom priame zdaňovanie zostáva v kompetencii jednotlivých členských štátov.

Už teraz možno skonštatovať, že EÚ, a najmä eurozóna sa stávajú inými, než do akých Slovensko vstupovalo. Na zvládnutie dlhovej krízy v eurozóne sú nevyhnutné zásadné riešenia. Len keď sa členským štátom podarí dostať pod kontrolu svoje verejné financie, obnoviť finančnú stabilitu a zvýšiť konkurencieschopnosť, dôjde k posilneniu menovej únie a vytvoria sa podmienky na dlhodobý a udržateľný rast. A to by bez zásadných zmien pravidiel fungovania eurozóny bolo ťažko možné dosiahnuť.

8. VÝVOJ VEREJNÝCH FINANCIÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY V ROKU 2010

Hospodárenie verejných financií v roku 2010 bolo do veľkej miery determinované vplyvom externého prostredia a domáceho politického vývoja. Najvýznamnejšími externými faktormi, ktoré výrazne vplývali aj na hospodárenie slovenských verejných financií v eurozóne, boli pretrvávajúce vplyvy ekonomickej a finančnej krízy prejavujúce sa predovšetkým postupným rozširovaním tzv. dlhovej krízy v krajinách s vysokým pomerom dlhu všeobecnej vlády k HDP.

V obavách pred rozširovaním krízy na ostatné štáty eurzóny s vysokým pomerom dlhu všeobecnej vlády k HDP sa „obídením“ ustanovenia Lisabonskej zmluvy *no bail out*³³ pristúpilo k schváleniu záchranej pôžičky Grécku v hodnote 110 mld. eur v podobe bilaterálnych dohôd zainteresovaných krajín s gréckou vládou. Časť finančných prostriedkov uvoľnil aj Medzinárodný menový fond (MMF). Aj napriek pôvodnému súhlasu ministra financií s poskytnutím pôžičky Grécku vo výške 800 mil. eur, po zmene vlády v druhej polovici roka 2010 došlo k prehodnoteniu tohto súhlasu, čím sa Slovensko stalo jedinou krajinou eurozóny, ktorá na poskytnutí tejto pôžičky neparticipovala. Napriek neschváleniu bilaterálnej pomoci Grécku schválila slovenská vláda účasť v Európskom nástroji finančnej stability (EFSF).³⁴ Úhrnná výška záväzku Slovenska v rámci EFSF má

³³ Článok 125 Lisabonskej zmluvy: „Členský štát nezodpovedá za záväzky, ani nepreberá záväzky ústredných vlád, regionálnych, miestnych a iných verejných orgánov, iných spravovaných verejným právom alebo verejnoprávnych podnikov iného členského štátu bez toho, aby boli dotknuté vzájomné finančné záruky spoločného uskutočnenia určitého projektu.“

³⁴ Formálne vznikol EFSF 20. mája 2010 rozhodnutím Rady ECOFIN-u. Fungovanie EFSF je časovo obmedzené, svoju činnosť ukončí v roku 2013. Od júla 2013 bude nahradený permanentným Európskym stabilizačným mechanizmom (ESM).

hodnotu 4 371 mil. eur, čo predstavuje 0,99 %-ný podiel na zárukách v celkovej výške 440 mld. eur. Očakávaná, že finančná pomoc Grécku spolu s vytvorením EFSF prispeje k stabilizácii finančných trhov a obnoví dôveru finančných trhov v schopnosť splácať záväzky aj v iných vysoko zadlžených krajinách, však neboli naplnené. Dlhová kríza sa vplyvom nepriaznivého vývoja v bankovom sektore rozšírila prostredníctvom finančných trhov rastom rizikových prirážok na refinancovanie verejných dlhov aj na ostatné krajiny, predovšetkým do Írska, ktoré tiež požiadalo o pomoc zo zdrojov EFSF.³⁵

K najvýznamnejším interným faktorom vplývajúcim na hospodárenie rozpočtu verejnej správy (RVS) patrili predovšetkým končiaci sa volebný cyklus v roku 2010 a pretrvávajúce efekty ekonomickej a finančnej krízy. Aj napriek relatívne silnému rastu slovenskej ekonomiky sa to výrazne neprejavilo v raste príjmov rozpočtu verejnej správy. Podobne ako v predchádzajúcich rokoch môžeme pozorovať pri hospodárení RVS nasledovné tendencie:

- Východiská pri zostavovaní, ako aj schvaľovaní rozpočtu boli vzhľadom na očakávaný ekonomický vývoj optimistické, čo sa prejavilo vo vyššom ako plánovanom deficite RVS.
- Pokračovala tendencia nadhodnocovania očakávaných príjmov, predovšetkým v oblasti príjmov z rozpočtu EÚ, ako aj daňových príjmov, čiastočne aj vplyvom úpravy sadzieb niektorých daní, najmä spotrebnej dane z nafty.
- Celkový proces hospodárenia sa v dôsledku končiaceho sa volebného cyklu stal v prvej polovici roka 2010 menej transparentný (nezverejňovanie daňových prognóz v obvyklých termínoch, hlavne v prvej polovici roka 2010, v období pred parlamentnými voľbami).

³⁵ V priebehu roka 2011 požiadalo o pomoc aj Portugalsko.

Nesplnenie rozpočtových cieľov vyplýva aj z analýzy schváleného Programu stability na roky 2009 – 2010, ktorý bol aktualizovaný vo februári 2010. Program konsolidácie bol založený na daňových a makroekonomických prognózach relevantných výborov pri Ministerstve financií SR (MF SR) zo septembra 2009. Program stability predpokladal výšku deficitu rozpočtu verejnej správy na úrovni 5,5 % (HDP) a konsolidačné úsilie (t. j. medziročnú zmenu upraveného primárneho salda RVS) vo výške 1 % HDP.

Aj napriek priaznivejšiemu vývoju rastu HDP dosiahol podľa predbežných údajov deficit RVS v roku 2010 výšku 7,7 % HDP, čím neboli splnené ciele stanovené v Programe stability aj napriek opatreniam na strane príjmov a výdavkov v druhej polovici roka.

Začiatok nového politického cyklu so sebou priniesol nevyhnutnosť pristúpiť ku konsolidácii RVS, pretože už v polovici roka 2010 bolo zjavné, že plánované parametre hospodárenia RVS nie je možné v danom roku dosiahnuť. Nová vláda na túto situáciu reagovala viacerými rozpočtovými, ako aj mimorozpočtovými opatreniami. V novembri roku 2010 došlo k schváleniu rámcového dokumentu *Návrh opatrení na zvýšenie efektívnosti fungovania verejného sektora a zlepšenie stavu verejných financií*, ktorého hlavným cieľom je „zintenzívniť práce na systémovom znižovaní verejných výdavkov. Ich výsledkom musí byť jednak dosiahnutie úspor aj v priebehu roku 2011, ale najmä kvalitnejšia príprava rozpočtu na rok 2012“. Dokument definuje základné princípy efektívneho nakladania s verejnými zdrojmi:

- Orientácia verejného sektora na zabezpečovanie činností, ktoré dokáže poskytovať efektívnejšie ako súkromný sektor.
- Transparentnosť a efektívnosť vynakladania verejných výdavkov.

V podrobnejšom členení definuje prierezové úspory (inštitucionálne zmeny, elektronické verejné obstarávania a elektronické aukcie, predaj nadbytočného nehnuteľného majetku) a identifikuje základné rámcové oblasti v jednotlivých rezortoch, v ktorých by sa mali realizovať úspory. Rozpočtové dôsledky týchto opatrení sa vo veľkej miere prejavujú v rokoch 2011 a 2012.

Štátny rozpočet

V úvode spomínané faktory, pretrvávajúci vplyv hospodárskej a finančnej krízy a termín parlamentných volieb boli hlavnými faktormi ovplyvňujúcimi hospodárenie štátneho rozpočtu v roku 2010. V porovnaní s predchádzajúcim rokom nedošlo k takým dramatickým výkyvom vo vývoji príjmov a výdavkov. Návrh štátneho rozpočtu rátať s príjmami vo výške 12,5 mld. eur, výdavkami na úrovni 16,2 mld. eur a celkovým deficitom vo výške 3,7 mld. eur. Plnenie jednotlivých vybraných položiek štátneho rozpočtu v roku 2010 v porovnaní s pôvodne schváleným štátnym rozpočtom ilustruje graf 34.

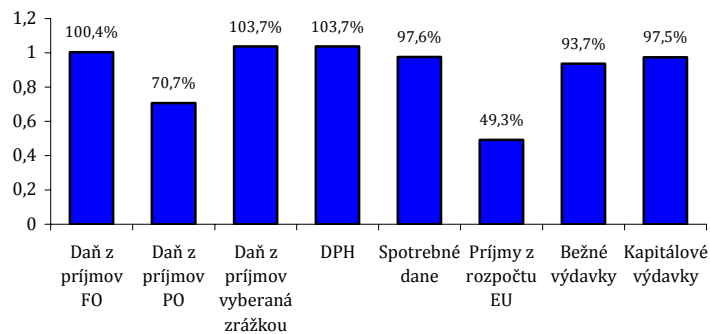
Z analýzy dostupných údajov vyplýva, že najvyšší výpadok sa zaznamenal v dani z príjmov právnických osôb, keď plnenie dosiahlo úroveň 70,7 %, a tradične v položke príjmy z rozpočtu EÚ, kde plnenie dosiahlo približne 50 % úroveň. Potvrdili sa tým predpoklady o príliš optimistických očakávaniach ohľadom čerpania finančných prostriedkov z rozpočtu EÚ, ktoré sa vyskytujú v štruktúre príjmov štátneho rozpočtu prakticky od začiatku aktuálneho programového obdobia 2007 – 2013. V prípade dane z príjmu právnických osôb pokračovala tendencia poklesu výnosu z tohto typu dane, s medzročným poklesom na úrovni 872 mil. eur. V prípade ostatných príjmov môžeme oproti minulému roku konštatovať zlepšenie plnenia príjmov vo väčšine

daňových aj nedaňových príjmov, ktoré sa dostali na úroveň roka 2008 (predovšetkým daň z príjmov fyzických osôb). Plnenie dane z príjmov fyzických osôb mierne prekročilo očakávané hodnoty o 0,4 % a zaznamenalo medziročný nárast o pôsobivých 485,7 %. Výnos z tohto druhu dane vzrástol na medziročnej báze o 110,4 mil. eur.

Druhý najvyšší medziročný rast o 15,2 % (585 mil. eur) bol zaznamenaný pri dani z pridanej hodnoty (DPH) a spotrebných daniach o 6 % (110 mil. eur). V porovnaní so schváleným rozpočtom boli daňové príjmy nižšie o 657 mil. eur, príjmy z rozpočtu EÚ o 1,2 mld. eur. Naopak príjmy z dividend boli vyššie o 183 mil. eur a ostatné príjmy o 77,4 mil. eur. Celkové príjmy boli v porovnaní s rokom 2009 vyššie o 3,4 %, čo v absolútnom vyjadrení predstavovalo rast o 360 mil. eur.

G r a f 34

Plnenie a výpadok vybraných položiek štátneho rozpočtu v roku 2010 (plnenie v porovnaní s pôvodne schváleným rozpočtom)

Prameň: MF SR (2011a); vlastné výpočty.

Tabuľka 21
Vývoj štátneho rozpočtu v roku 2010 (v mil. eur)

Ukazovateľ	Skutočnosť 2009	Návrh 2010	Upravený 2010	Skutočnosť 2010	% plnenia (pôvodný)	% plnenia (upravený)	Index/ skutočnosť 2010/2009
Príjmy spolu	10 541	12 531	11 867	10 901	87,0	91,9	103,4
v tom:							
1. daňové	8 025	8 620	7 999	7 962	92,4	99,5	99,2
z toho:							
daň z príjmov FO	29	138	148	139	100,4	93,9	485,7
daň z príjmov PO	2 130	1 780	1 316	1 258	70,7	95,5	59,1
daň z príjmov vyberaná	156	147	135	152	103,7	113,1	97,8
zrážkou	3 846	4 504	4 395	4 432	98,4	100,8	115,2
DPH	1 835	1 993	1 951	1 945	97,6	99,7	106,0
spotrebné dane	828	627	583	681	108,7	116,8	82,3
2. nedaňové	1 688	3 284	3 284	2 257	68,7	68,7	133,7
3. granty a transfery	1 688	3 284	3 284	2 257	68,7	68,7	133,7
z toho:							
príjmy z rozpočtu EÚ	1 081	2 898	2 898	1 427	49,3	49,3	132,0
Výdavky spolu	13 332	16 277	16 407	15 337	94,2	93,5	115,0
v tom:							
bežné výdavky	11 173	13 847	13 977	12 969	93,7	92,8	116,1
kapitálové výdavky	2 159	2 430	2 430	2 368	97,5	97,5	109,7
Schodok/Prebytok	-2 791	-3 746	-4 540	-4 436	118,4	97,7	158,9

Prameň: MF SR (2011a); vlastné výpočty.

Celkové výdavky štátneho rozpočtu v roku 2010 boli v porovnaní s predchádzajúcim rokom vyššie o 2 mld. eur, čo v medziročnom vyjadrení predstavovalo nárast o 15 %. Vzhľadom na nepriaznivý vývoj výdavkov musela nová vláda postupne pristúpiť k úsporným opatreniam, ktoré však vzhľadom na konštituovanie novej vlády a pokročilej etapy hospodárenia štátneho rozpočtu obmedzili na viac-menej plošné výdavkové škrtky. S cieľom zvýšiť transparentnosť sa pristúpilo k zverejňovaniu zmlúv uzatvorených organizáciami, financovaných zo verejných zdrojov. Keďže deficit štátneho rozpočtu dosiahol ku koncu prvého polroka 65,1 % svojej celoročnej plánovanej hodnoty, vláda sa rozhodla prehodnotiť aktuálnu výšku deficitu, ako aj jednotlivých príjmových a výdavkových položiek. V základnej štruktúre výdavkov došlo k medziročnému rastu bežných výdavkov o 16,1 % a kapitálových výdavkov o 9,7 %. Výdavkovú stranu rozpočtu negatívne poznačili aj neočakávané výdavky súvisiace predovšetkým s nepriaznivým klimatickým vývojom, ktorý sa prejavil rozsiahlymi záplavami a postihol značný počet miest a obcí na území Slovenska. Taktiež hospodárenie podnikov s majetkovou účasťou štátu, predovšetkým železničných spoločností, ako aj najväčšej zdravotnej poisťovne, výrazne prispelo k negatívnemu hospodáreniu rozpočtu verejnej správy.³⁶

Deficit štátneho rozpočtu a dlh centrálnej vlády

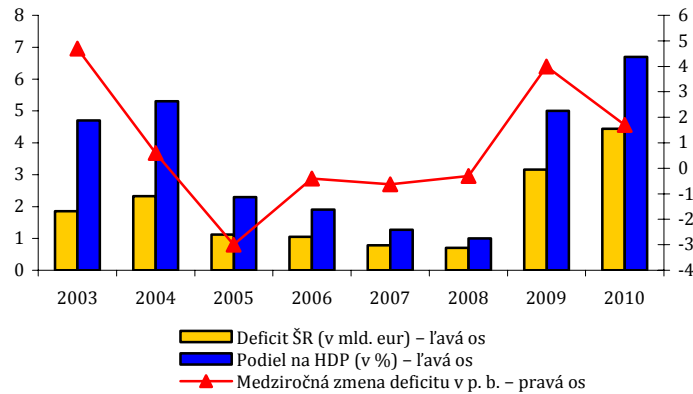
Deficit štátneho rozpočtu dosiahol v roku 2010 rekordnú výšku 4,44 mld. eur a svojou výškou prekonal aj krízový rok 2009. V absolútnom, aj relatívnom vyjadrení bol najvyšší od roku 2003 a jeho podiel na HDP dosiahol hodnotu 6,7 % a medziročne

³⁶ Podrobnejšia analýza ďalších súčastí rozpočtu verejnej správy bude možná až po zverejnení Štátneho záverečného účtu za rok 2010.

jeho podiel vzrástol o 1,7 percentného bodu (graf 35). Príčinou bol pokles príjmov štátneho rozpočtu pri súčasnom zachovaní objemu výdavkov schválených v pôvodnej verzii rozpočtu, ktoré vzhľadom na koniec politického cyklu neboli adekvátnym spôsobom revidované.

G r a f 35

Vývoj deficitu štátneho rozpočtu v rokoch 2003 – 2010

Prameň: MF SR (2011a); vlastné výpočty.

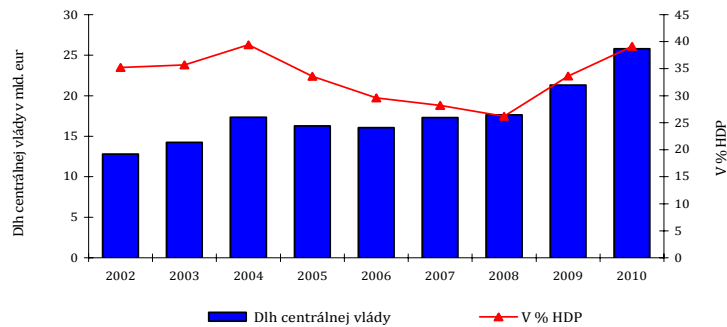
Keďže už v prvej polovici roka 2010 dosiahol podiel celkového plánovaného deficitu hodnotu 65,1 % z hodnoty plánovanej na celý rok 2010, v priebehu roka došlo k navýšeniu schváleného deficitu o 17 %, čo predstavovalo 794 mil. eur. Konečná výška deficitu bola v závere roka vyššia o 690 mil. eur, čo predstavovalo prekročenie plánovaného deficitu o 16 %.

Dlhodobé deficitné hospodárenie v posledných rokoch sa prejavilo aj v značnom náraste dlhu centrálnej vlády. Ten v roku 2010 dosiahol hodnotu 25,8 mld. eur, čím sa jeho podiel zvýšil na 39,1 % HDP, a zároveň dynamika jeho rastu bola druhá najvyššia

od roku 2001, keď medziročne jeho podiel na HDP vzrástol o 6,5 percentného bodu (v predchádzajúcom roku 2009 bol medziročný rast dlhu najvyšší od roku 2001, keď dosiahol medziročný rast podielu na HDP o 7,4 %). Podiel dlhu centrálnej vlády na HDP, zachytený v grafe 36, dosiahol v roku 2010, hodnoty ktoré boli zaznamenané v roku 2004.

G r a f 36

Vývoj dlhu centrálnej vlády v rokoch 2002 – 2010

Prameň: MF SR (2011b); vlastné výpočty.

Počas rokov 2007 – 2010 dosiahla priemerná výška deficitu centrálnej vlády hodnotu 2,3 %. Najvýraznejšie zhoršenie hospodárenia bolo zaznamenané v rokoch 2009 a 2010, a bolo spôsobené čiastočne dôsledkom globálnej ekonomickej recesie, ale aj pôsobením zámernej fiškálnej politiky, predovšetkým nedostatočnou pružnosťou reagovania fiškálnych autorít na zmenené makroekonomické podmienky, nevhodnou štruktúrou výdavkov, a najmä neochotou pristúpiť k nepopulárnym opatreniam na strane výdavkov v roku konania parlamentných volieb.

Celkový dlh centrálnej vlády vzrástol v roku 2010 na medziročnej báze o 20,8 % na 25,8 mld. eur. Podiel domáceho dlhu

dosiahol 61,7 % a medziročne sa znížil o 2 percentné body v prospech zvýšenia podielu zahraničného dlhu o rovnakú hodnotu. V absolútnom vyjadrení vzrástol domáci dlh o 2,3 mld. eur a zahraničný dlh o 2,1 mld. eur. V porovnaní s rovnakým obdobím minulého roka došlo k nepatrnému zvýšeniu podielu krátkodobého dlhu o 0,3 percentného bodu. Zmeny v štruktúre dlhu sa prejavili predovšetkým v dôsledku vyššieho tempa rastu zahraničného dlhu o 27,7 % a krátkodobého dlhu o 29,5 %.

Počas štvorročného politického cyklu, od roku 2007 do roku 2010, sa celkový dlh centrálnej vlády zvýšil o 48,1 % a jeho podiel na HDP sa aj napriek rýchlemu rastu HDP zvýšil z 28,2 % na 39,15 %.

Reakciou na tento negatívny vývoj, je schválená konsolidácia hospodárenia RVS, ktorej základy boli čiastočne položené v roku 2010. Primárnym cieľom je postupne znižovať deficit RVS (ktorého súčasťou je aj deficit štátneho rozpočtu) na úroveň 2,9 % HDP v roku 2013. Tento ambiciózny cieľ bude do veľkej miery determinovaný úspešnosťou fiškálnej politiky realizovať zásadné zmeny na strane príjmov, ale predovšetkým na strane výdavkov. Dôležitým aspektom reformy bude vytvorenie vhodného a stabilného inštitucionálneho prostredia v oblasti fiškálneho dozoru (tzv. fiškálnej rady), ktorého úlohou bude odborné, nezávislé a apolitické priebežné hodnotenie realizovanej fiškálnej politiky.

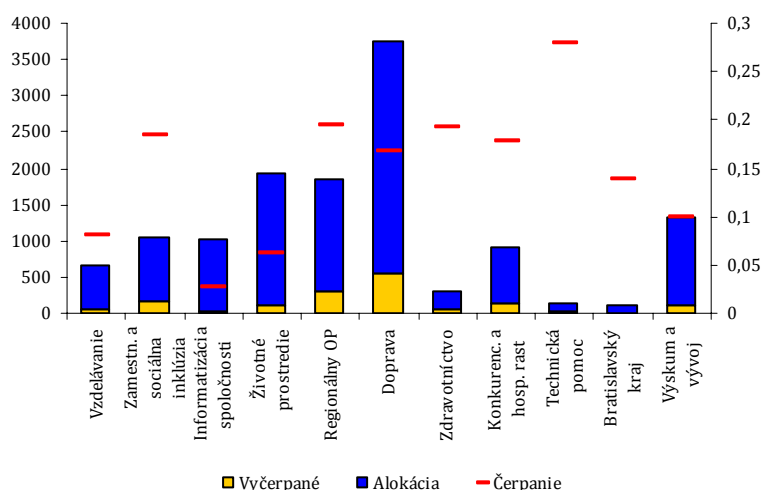
Implementácia štrukturálnej pomoci Európskej únie v programovom období 2007 – 2013

Po pomerne pomalom tempe finančnej implementácie štrukturálnej pomoci z fondov EÚ v predchádzajúcich rokoch môžeme konštatovať, že už v roku 2010 dochádza k zvýšeniu medziročnej dynamiky čerpania finančných prostriedkov. Koncom roka 2009

dosiahol celkový podiel vyčerpaných finančných zdrojov 4,5 %, čo predstavovalo medziročný nárast čerpania na úrovni 4,33 percentného bodu. V porovnaní s predchádzajúcim rokom došlo koncom roka 2010 k zvýšeniu celkového podielu čerpania záväzku rokov 2007 – 2013 na 13,42 %, čo predstavuje medziročný nárast o 8,92 percentného bodu. Čerpanie podľa jednotlivých operačných programov zachytáva graf 37.

G r a f 37

**Stav čerpania záväzku rokov 2007 – 2013
k 31. decembru 2010 podľa operačných programov**

Poznámka: Pravá os – stav čerpania jednotlivých operačných programov v % celkovej alokácie na operačný program.

Prameň: MF SR (2011c); vlastné výpočty.

Najvyšší medziročný nárast čerpania v percentných bodoch sa zaznamenal v Operačnom programe (OP) Zdravotníctvo o 14,3; Regionálnom operačnom programe a Technickej pomoci o 13,2;

OP Konkurencieschopnosť a hospodársky rast o 12,1 a OP Doprava o 10,5. Naopak, najnižší nárast už tradične bol zaznamenaný v OP Informatizácia spoločnosti o 2,2; OP Životné prostredie o 4,5 %; OP Vzdelávanie o 7,3 a OP Veda a Výskum o 7,1.

Medzi hlavné faktory, ktoré negatívne ovplyvnili čerpanie štrukturálnych fondov naďalej patrili:

- nízka absorpčná kapacita na strane dopytu a ponuky,
- nedostatočná stabilita administratívnych kapacít na národnej i regionálnej úrovni,
- nedostatočné skúsenosti s tvorbou projektov na strane žiadateľov,
- nedostatok domácich finančných zdrojov potrebných na spolufinancovanie projektov,
- *rent-seeking* správanie, netransparentnosť,
- kompetenčné spory medzi jednotlivými orgánmi zodpovednými za riadenia a implementáciu,
- administratívna náročnosť implementovaných projektov,
- nedostatočný počet realizovaných relevantných výziev v jednotlivých operačných programoch.

Významnými zmenami v oblasti riadenia štrukturálnych fondov prešli jednotlivé riadiace orgány. Došlo k presunu kompetencií medzi jednotlivými ministerstvami v dôsledku zrušenia Ministerstva výstavby a regionálneho rozvoja SR, ako aj k zrušeniu Ministerstva životného prostredia SR a jeho následného obnovenia s pôvodnými kompetenciami. Realizované výmeny a presuny riadiacich, ako aj administratívnych pracovníkov tak pôsobili výrazne destabilizujúco na celkový proces implementácie politiky kohézie.

9. VÝHLAD NA ROKY 2011 A 2012

Prekonávanie dôsledkov mimoriadne hlbokkej recesie je jav, ktorý je svojím spôsobom mimoriadny (podobne, ako bola mimoriadna recesia, ktorá tomuto momentu predchádzala). Rozkolísaná ekonomika môže viesť k širšiemu spektru možností vývoja a tvorcovia aj používatelia prognóz musia nevyhnutne pripustiť možnosť väčších odchýlok od tej alternatívy vývoja, ktorú považujú za najviac pravdepodobnú.

Pri pohľade na agregované údaje o produkcii ekonomiky môžeme konštatovať prekonanie recesie už v roku 2010, ale pri pohľade na vývoj trhu práce a viacerých sociálno-ekonomických parametrov musíme pripustiť trvanie dlhodobejších následkov recesie.

Tak pri zrode, ako aj pri prekonávaní recesie bola rozhodujúcim faktorom (z pohľadu ekonomiky SR) dynamika vonkajšieho dopytu. Predpokladáme, že po relatívnej stabilizácii dynamiky vonkajšieho dopytu narastie váha domácich determinantov vývoja, hlavne váha domácej hospodárskej politiky.

Pri tvorbe výhľadu na roky 2011 a 2012 postupujeme nasledovne: V prvom kroku konfrontujeme prognózu na rok 2010 so skutočnosťou v záujme identifikácie faktorov, ktoré sme v prognóze na predchádzajúci rok precenili, alebo nedocenili. Ich vzatie do úvahy môže pomôcť pri tvorbe výhľadu na ďalšie obdobie. V druhom kroku sa venujeme očakávanému vývoju vonkajších a následne domácich determinantov vývoja. Posledným krokom je kvantifikácia vybraných makroekonomických parametrov (užší interval na rok 2011 a širší interval na rok 2012).

Konfrontácia predchádzajúcej prognózy so skutočným vývojom

V publikácii *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2009* (pozri Morvay a kol., 2010) sme v časti 7 načrtli výhľad na rok 2010, ktorý tu konfrontujeme so skutočným vývojom v roku 2010. Cieľom takéhoto postupu je uvedomiť si faktory vývoja, ktoré sme odhadli správne, a faktory, ktoré sme buď prehliadli, alebo ich nesprávne ocenili. Predpokladáme, že takéto kritické konfrontácie prispejú ku kvalite našich výhľadov v budúcnosti.

Charakteristiky vývoja, ktoré boli odhadnuté správne

Dynamika ekonomického rastu bola odhadnutá správne, skutočná hodnota je blízko horného okraja intervalu prognózovaných hodnôt.

Naše očakávanie, že iniciátorom rastu bude spracovateľský priemysel, sa naplnilo sčasti. Môžeme konštatovať, že to boli iba niektoré odvetvia spracovateľského priemyslu, ktoré túto iniciálnu funkciu plnili (bližšie v časti tejto publikácie venovanej vývoju produkcie). Iniciátormi rastu však boli aj niektoré odvetvia služieb,³⁷ ktorých dynamika bola vyššia, ako sme očakávali.

Správnym predpokladom bolo výrazné omeškanie obratu vývoja na trhu práce za obratom vo vývoji produkcie. Rozsah „omeškaného“ poklesu zamestnanosti a nárastu miery nezamestnanosti sme však nedocenili (pozri ďalej).

Správne bolo aj očakávanie rovnakého vývoja miezd ako v roku 2009. Očakávali sme, že „priemerná nominálna mzda sa medziročne zvýši len podobným tempom ako v roku 2009 (t. j. 3 %)

³⁷ Napríklad doprava a skladovanie či činnosti spojené s nehnuteľnosťami, prenajímaním a obchodné činnosti.

a tempo jej rastu bude výrazne odvetvovo diferencované“ (Morvay a kol., 2010). Toto očakávanie sa dokonale naplnilo.

Charakteristiky vývoja, ktoré neboli správne predvídané

Hoci sme správne predpokladali ďalšie zhoršenie situácie na trhu práce, mieru tohto zhoršenia sme podcenili. Skutočná miera nezamestnanosti dosiahla vyššie hodnoty ako prognózovaná miera a skutočný medziročný pokles počtu pracujúcich (podľa VZPS) bol hlbší ako prognózovaný pokles. Nedocenili sme predovšetkým možné zhoršenie ukazovateľov trhu práce v prvom polroku 2010 (pôsobenie tohto javu sme očakávali, ale jeho sila sa ukázala ešte väčšia, ako sme odhadli). Správne sme však predpokladali náznaky zlepšenia situácie na trhu práce v závere roka 2010.

T a b u ľ k a 22

Konfrontácia prognózy na rok 2010 so skutočnosťou

Parameter	Jednotka	2009	Prognóza 2010	Skutočnosť 2010
Medziročná zmena reálneho HDP	%	-4,7	3,1 – 4,1	4,0
Objem HDP v bežných cenách	mld. eur	63,3	65,1 – 66,4	65,9
Medziročná zmena počtu pracujúcich podľa VZPS	%	-2,8	(-0,8) – (0,1)	-2,0
Miera nezamestnanosti podľa VZPS	%	12,1	12,5- 13,1	14,4
Priemerná ročná miera inflácie meraná indexom spotrebiteľských cien	%	1,6	1,3 – 1,9	1,0

Prameň: Skutočné údaje za roky 2009 a 2010 podľa Štatistického úradu SR; prognóza na rok 2010 podľa Morvay a kol. (2010).

Ak to zhrnieme, je zjavné, že správne bola odhadnutá dynamika výkonu ekonomiky, aj mimoriadne heterogénna účasť jednotlivých sektorov na vývoji celkového výkonu. Ale hoci bol vcelku dobre predikovaný časový posun v reakcii trhu práce na vývoj výkonu ekonomiky, nebola správne odhadnutá miera tejto oneskorenej reakcie (presnejšie, bola správne odhadnutá v prípade miezd, ale nie v prípade vývoja zamestnanosti). S podobným problémom sa prognózy v danom období stretávali bežne.

Vplyvy z externého ekonomického prostredia

Zaoberáme sa tu predovšetkým možnými vplyvmi z prostredia EÚ, s osobitnou pozornosťou venovanou Nemecku³⁸ (vzhľadom na exportnú orientáciu SR a teritoriálnu štruktúru exportu). Opierame sa tu jednak o ukazovatele podnikateľskej klímy, jednak o prognózy významných inštitúcií zaoberajúcich sa predikciami vývoja svetovej ekonomiky.

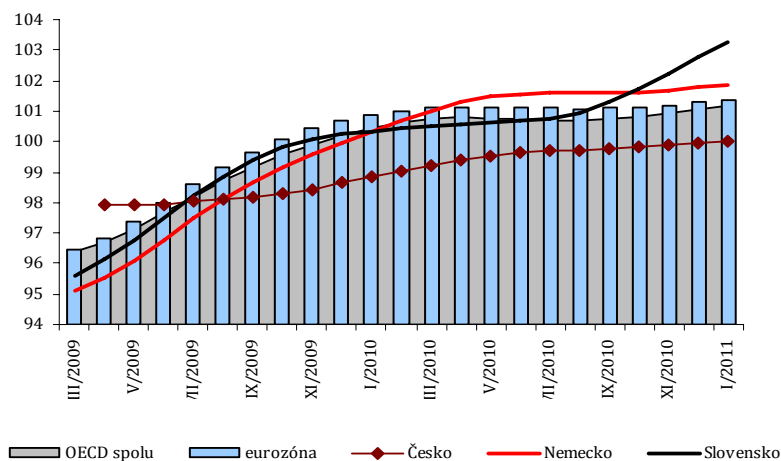
Približne od začiatku roka 2010 až do jesenných mesiacov stagnovala, alebo mierne klesala hodnota Composite Leading Indicator³⁹ (CLI – zverejňuje ho OECD). Táto stagnácia nápadne kontrastovala s prudkým rastom hodnôt tohto indikátora

³⁸ Vývoj v Nemecku má prostredníctvom obchodných relácií jednak priamy vplyv na vývoj slovenskej ekonomiky, ale pritom nemecká ekonomika ovplyvňuje aj vývoj u ďalších dôležitých obchodných partnerov Slovenska (tým je daný sekundárny vplyv nemeckej ekonomiky na ekonomiku SR).

³⁹ *Composite Leading Indicator* zostavovaný OECD je vytvorený s cieľom poskytovať včasné signály o bodoch obratu medzi expanziami a útlmami ekonomickej aktivity. Za každú krajinu je zostavený zo sústavy vybraných ekonomických indikátorov, z povahy ktorých vyplýva schopnosť vypovedať o budúcich bodoch obratu. Ak nastane bod obratu vo vývoji CLI, signalizuje to príchod bodu obratu v skutočnom hospodárskom cykle o 6 – 9 mesiacov. Indikátor CLI je optimalizovaný na identifikovanie bodov obratu, a nie na posúdenie tempa oživenia či spomalenia vo vývoji hospodárskeho cyklu. Napríklad veľmi vysoká alebo nízka hodnota CLI nesmie byť interpretovaná ako indikácia veľmi vysokej či nízkej úrovne ekonomickej aktivity alebo ekonomického rastu. Môže byť interpretovaná iba ako pravdepodobná zmena fázy hospodárskeho cyklu v blízkej budúcnosti. Bližšie k týmto otázkam < www.oecd.org/std/cli >.

v druhej polovici roka 2009. V závere roka 2010 a na začiatku roka 2011 vidno náznak opätovného mierneho zlepšenia vo vývoji CLI. Vzhľadom na výpovednú schopnosť CLI (aktuálne hodnoty naznačujú smerovanie v najbližších cca 6 až 9 mesiacoch) by sme mohli očakávať, že v roku 2011 nedôjde k zásadnej zmene vo fáze cyklu vývoja skupiny štátov OECD či eurozóny (graf 38). Inak je pozoruhodné, že výkyvy hodnôt CLI pre SR sú výraznejšie ako výkyvy CLI pre OECD či eurozónu (tiež graf 38). Znamená to výraznejšie kolísanie vo vývoji očakávaní zmien fázy cyklu v SR v porovnaní s priemerom vyspelejších ekonomík (napr. CLI za českú ekonomiku takto nereaguje).

G r a f 38
Vývoj OECD Composite Leading Indicator
 (normalizovaný CLI, priemer = 100)

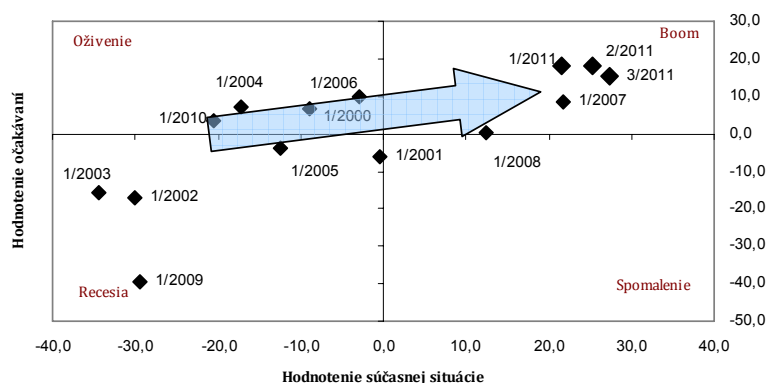

Prameň: Databáza OECD.

Pri zameraní sa na nemeckú ekonomiku berieme do úvahy hodiny hospodárskeho cyklu, tzv. *business cycle clock*, ktorý konštruujeme podľa metodiky Ifo.⁴⁰ Je pozoruhodné, ako sa v priebehu roka 2010 a prvých troch mesiacov 2011 tieto hodiny posunuli z fázy oživenia do fázy boomu (graf 39).

G r a f 39

Hodiny hospodárskeho cyklu (*business cycle clock*) aplikované na údaje o priemysle a obchode v Nemecku (sezónne očistené saldá)

Poznámka: Kombinácie sáld v hodnotení súčasnej hospodárskej situácie a v hodnotení krátkodobých očakávaní.

Prameň: The Ifo Business Climate for Germany, skonštruované podľa metodiky Ifo.

Ide o silný pozitívny posun vo vnímaní súčasnej situácie pri stagnácii očakávaní (dokonca v marcovej hodnote sa odráža mierny pokles úrovne očakávaní). Je to v súlade s tvrdeniami inej renomovanej inštitúcie Institut für Weltwirtschaft (IfW), ktorá hovorí o prekročení normálnej miery využívania kapacít v Nemecku

⁴⁰ Ifo ponúka *business cycle clock* za spracovateľský priemysel nemeckej ekonomiky (pozri Ifo, 2011). My využívame túto metodiku, ale aplikujeme ju na širší záber sektorov: na priemysel a obchod Nemecka.

na začiatku roka 2011 (pozri IfW, 2011). Ak v prípade Nemecka spojíme poznatky o vyrovnanom priebehu CLI, pozíciu hodín hospodárskeho cyklu vo fáze boomu a prekročenie miery normálneho využívania kapacít, logickým sa zdá mierne, nezávažné spomalenie ekonomického rastu v najbližšom období. To sa odráža tak v prognóze IfW (2011a), ako aj European Commission (2010) alebo EEAG (2011).

Podobne ako v prípade Nemecka, aj v regióne EÚ možno rátať s miernym, nezávažným oslabením tempa ekonomického rastu. O tom, že by nemalo dôjsť k citeľnému zlomu (k zmene fázy), vypovedá napríklad už spomínaný indikátor CLI. Ale v prospech aspoň mierneho spomalenia vypovedajú poznatky o konsolidačných programoch vlád v oblasti verejných financií, o pretrvávajúcom probléme s dlhovou krízou a o už skončenej účinnosti protikrizových opatrení. Prognózy menovaných inštitúcií vypovedajú o nepodstatných zmenách v dynamike rastu v EÚ (tab. 23). Očakávané nevýrazné spomalenie ekonomického rastu v EÚ roku 2011 je miernejšie ako v prípade Nemecka (v ktorom napr. IfW očakáva pokles tempa rastu z 3,6 % r. 2010 na 2,8 % r. 2011 a na 1,6 % r. 2012).

T a b u ľ k a 23

Tempo ekonomického rastu v EÚ v prognózach vybraných inštitúcií

	2010 (s)	Inštitúcia	Prognóza 2011	Prognóza 2012
Medziročná zmena reálneho HDP v %	1,8	IfW	1,7	1,6
		Eurostat	1,7	2,0
		EEAG	1,5	

Poznámka: s – skutočnosť.

Prameň: Európska komisia (2010); IfW (2011); EEAG (2011).

Zaujímavé je, že v priebehu druhého polroka 2010 a začiatku roka 2011 sa v prognózach posúvali očakávané hodnoty

ekonomického rastu na rok 2011 nahor, a to niekedy aj značne. Očakávané spomalenie sa tak v súčasnosti vníma ako menej závažné v porovnaní s predchádzajúcimi prognózami tých istých inštitúcií (nápadný je napr. rozdiel medzi jarnou a jesennou prognózou EC na rok 2011).

Popri miernom spomalení tempa ekonomického rastu vypovedajú zmienené prognózy o zvýšení miery inflácie v prostredí EÚ v roku 2011 (už bez ďalšieho nárastu v roku 2012). Dôvodom môže byť tak kompenzácie cenovej stagnácie počas uplynulej recesie, ako aj napätá situácia na trhu energetických surovín aj na trhu agropotravinárskych komodít.

Z faktorov spojených s externým prostredím pre ekonomiku SR vyplýva:

1. Vývoj produkcie vo vonkajšom prostredí bude v rokoch 2011 a 2012 trochu menej priaznivý ako v roku 2010. Hlavným dôvodom pravdepodobne budú konsolidačné programy vo verejných financiách v prostredí EÚ. Nepôjde však zrejme o nejaký zásadný zvrät, ktorý by mal negatívne ovplyvniť dynamiku exportu zo SR. V čase prípravy tohto výhľadu ešte nebolo možné dobre odhadnúť vplyv práve prepuknutej dlhovej krízy v Portugalsku (príp. v iných krajinách).
2. Zvýrazia sa inflačné vplyvy. Koniec dezinflačného pôsobenia predchádzajúcej recesie spolu s rastom cien na trhoch energetických aj potravinárskych komodít je spojený s rastom cenovej hladiny, ktorý sa v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi zdá byť silný. Zosilnenie rastu cenovej hladiny sa týka hlavne roka 2011, v ďalšom roku by už miera inflácie nemala ďalej narastať.

Pôsobenie determinantov z domáceho prostredia

Ako sme už uviedli, v predchádzajúcom období (v priebehu recesie a pri jej prekonávaní) to boli predovšetkým vonkajšie faktory, ktoré určovali aktuálny vývoj ekonomiky. Postupne však (po zmiernení turbulencií vo vonkajšom prostredí) rátame s nárastom váhy domácich faktorov vývoja.

Medzi domácimi faktormi budúceho vývoja (v relatívne krátkodobom horizonte) si budeme všímať predovšetkým očakávané pôsobenie hospodárskej politiky vlády a vývoj indikátorov, ktoré s predstihom vypovedajú o budúcom ekonomickom vývoji.

Pre hospodársku politiku v sledovanom období bude pravdepodobne charakteristická snaha o konsolidáciu verejných financií a snaha o zmiernenie intervencionistického vplyvu štátu v ekonomike. Kombinácia týchto politík má v krátkodobom horizonte reštriktívny účinok: úspory vo verejných výdavkoch oslabia domáci dopyt a zmiernenie intervencionizmu prináša podporu rastu až v dlhšom horizonte (v krátkom horizonte prináša skôr ekonomickú neistotu).

Konsolidácia verejných financií síce znižuje riziká destabilizácie ekonomiky, zlepšuje jej budúcu konkurencieschopnosť či udržateľnosť jej vývoja, ale tieto prínosy nedokážu v krátkodobom horizonte vyvážiť reštriktívny vplyv radikálnych úspor. Ako vidno v tabuľke 24, rozhodujúcu rolu pri konsolidácii verejných financií má zohrávať pokles podielu verejných výdavkov na HDP. Tým sa spomaľuje rast domáceho dopytu. Tie reformné zámery, ktoré sa vláda bude snažiť implementovať (myslíme tu hlavne reformu pracovného práva a reformu daňovo-odvodového systému), nebudú mať rýchly priaznivý vplyv na vývoj ekonomiky. Preto očakávame, že v horizonte nášho výhľadu preváži reštriktívny vplyv hospodárskej politiky vlády. Prípadné dosiahnutie

konsolidačných cieľov (deficit verejných financií pod hranicou 3 % HDP v roku 2013 a prvý pokles podielu hrubého verejného dlhu na HDP v tom istom roku) prispievajú verejné financie k vyššej kvalite ekonomického rastu – ale už výrazne za horizontom tohto nášho výhľadu. Pravda, realizácia zamýšľaného konsolidačného programu sa môže výrazne zmeniť jednak kvôli novej nestabilite eurozóny, ale aj kvôli dôsledkom reformných krokov samotnej domácej vlády (napr. kvôli nenaprogramovateľným následkom daňovo-odvodovej reformy).

T a b u l' k a 24

Parametre vývoja verejných financií podľa rozpočtu verejnej správy (% HDP)

	2008 (s)	2009 (s)	2010 (os)	2011 (rvs)	2012 (rvs)	2013 (rvs)
Príjmy verejnej správy	32,5	33,4	31,8	33,3	32,1	31,0
Výdavky verejnej správy	34,8	41,3	39,5	38,2	35,9	33,9
Prebytok (+) /deficit (-)						
verejnej správy	-2,3	-7,9	-7,8	-4,9	-3,8	-2,9
Hrubý dlh verejnej správy	27,8	35,4	43,4	45,6	46,9	45,4

Poznámka: s – skutočnosť, os – odhadovaná skutočnosť, rvs – rozpočet verejnej správy.

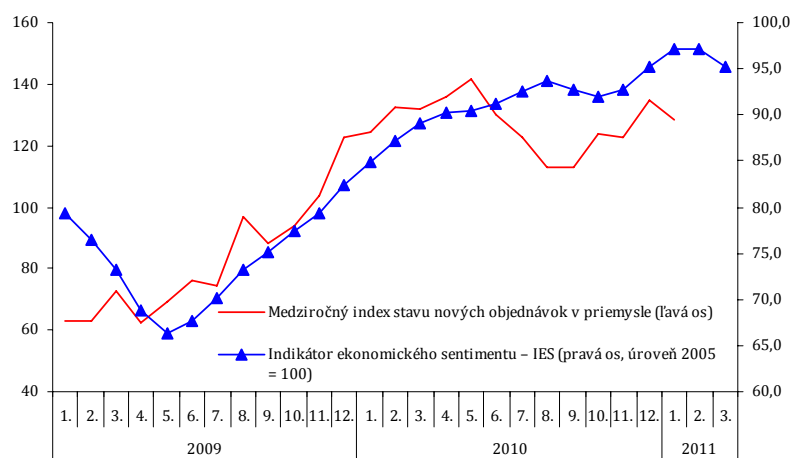
Prameň: Ministerstvo financií SR (2010).

Indikátor ekonomického sentimentu (IES), ktorý možno považovať za indikátor budúceho vývoja, sa v prvých mesiacoch roka 2011 vyvíjal relatívne priaznivo (na úrovni okolo 95 – 97% priemernej úrovne roka 2005, čo je o 30 percentuálnych bodov vyššie ako pri dne recesie v máji 2009, pozri graf 40). Ak túto informáciu spojíme s vývojom CLI za Slovensko (v grafe 38), vychádza z toho relatívne priaznivý vývoj očakávaní. Pravda, IES je pomôckou pri tvorbe výlučne krátkodobých výhľadov (iba na rok 2011). Pri hodnotení klímy je pozoruhodný aj nárast optimizmu

u zahraničných investorov pôsobiacich v SR: dve tretiny zo 166 zahraničných investorov zahrnutých v konjunktúrnom prieskume (pozri Slovensko-nemecká obchodná a priemyselná komora, 2011) uviedlo, že očakáva zlepšenie svojej situácie v priebehu roka 2011 a 39 % dokonca ráta s prijímaním zamestnancov.

Optimistické závery vyplývajú aj z vývoja stavu nových objednávok v priemysle. Ich medziročný nárast v januári roku 2011 bol ešte vyšší ako v rovnakom mesiaci roka 2010 (prítom v januári 2010 išlo o veľmi vysokú hodnotu ovplyvnenú aj mimoriadne nízkou porovnávacou bázou z roku 2009, pozri graf 40).

G r a f 40
Vývoj indikátora ekonomického sentimentu
a stavu nových objednávok

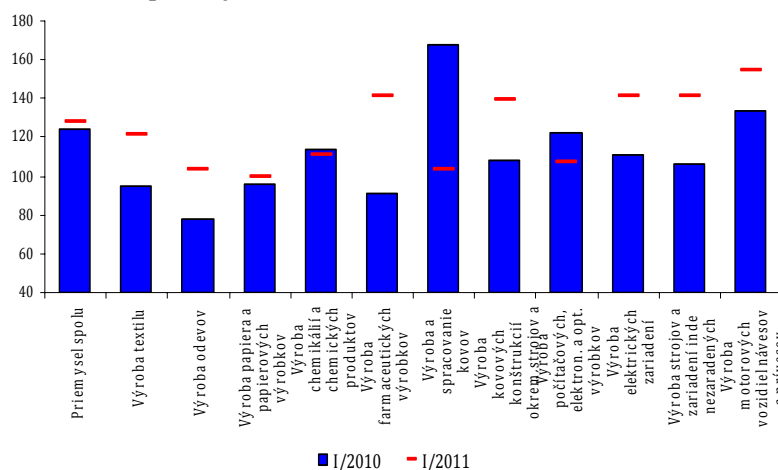
Prameň: Štatistický úrad SR.

Zaujímavé je, že rast objemu nových objednávok sa podstatne rovnomernejšie dotýka rôznych odvetví v porovnaní s rovnakým obdobím predchádzajúceho roka: kým v januári 2010 bola

medziročná dynamika objednávok mimoriadne rozmanitá (čo vyvolávalo očakávanie veľmi heterogénneho vývoja), tak v januári 2011 je miera tejto rozmanitosti podstatne menšia (graf 41).

Z toho vyplýva, že oživenie sa týka širšieho spektra priemyselných odvetví ako pred rokom. Pravda, takýto ukazovateľ nevyplýva o budúcom vývoji pridanej hodnoty, je iba signálom o vývoji produkčnej aktivity.

G r a f 41
Vývoj stavu nových objednávok v januári 2010 a 2011
v odvetviach priemyslu

Prameň: Štatistický úrad SR.

Možno teda zhrnúť, že známe domáce faktory vývoja hovoria na rok 2011 o difúzii oživenia medzi viaceré odvetvia, o relatívne priaznivej klíme, ale aj o hospodárskej politike s krátkodobou výrazne reštriktívnym pôsobením. V ďalšom roku však už konsolidácia verejných financií zrejme nebude mať taký výrazne reštriktívny účinok a prevládnu faktory zrýchľujúce ekonomický rast.

Očakávaný makroekonomický vývoj v Slovenskej republike

Zameriavame sa predovšetkým na predikciu vývoja v týchto troch oblastiach: výkon ekonomiky, vývoj cenovej hladiny a vývoj indikátorov trhu práce.

Z konfrontácie vonkajších a domácich faktorov budúceho vývoja vyplýva, že v roku 2011 budú pravdepodobne v miernej prevahe sily spôsobujúce spomalenie ekonomického rastu, v ďalšom roku to budú skôr sily zvyšujúce tempo ekonomického rastu. Výsledkom bude podľa nášho názoru nezávažné spomalenie ekonomického rastu v roku 2011, nasledované jeho podstatnejším zrýchlením v roku 2012 (tab. 25). Je veľmi pravdepodobné, že reálny HDP v roku 2011 presiahne úroveň z „predkrízového“ roku 2008. Vôbec však nepredpokladáme, že tempo rastu reálneho HDP by sa dostalo do blízkosti tých mimoriadne vysokých hodnôt, aké boli namerané v posledných rokoch pred prepuknutím ekonomickej recesie.

T a b u l k a 25

Predikcia vývoja vybraných makroekonomických parametrov

Parameter	Jednotka	2009 (s)	2010 (s)	2011 (p)	2012 (p)
Medziročná zmena reálneho HDP	%	-4,7	4,0	3,4 až 3,9	4,2 až 5,0
Objem HDP v bežných cenách	mld. eur	63,3	65,9	69,6 až 71,0	73,9 až 76,9
Medziročná zmena počtu pracujúcich podľa VZPS	%	-2,8	-2,0	0,6 až 1,1	0,7 až 1,6
Miera nezamestnanosti podľa VZPS	%	12,1	14,4	13,6 až 14,1	12,8 až 13,6
Priemerná ročná miera inflácie meraná indexom spotrebiteľských cien	%	1,6	1,0	3,5 až 4,0	2,9 až 3,7

Prameň: Skutočnosť (s) za roky 2009 a 2010 podľa Štatistického úradu SR; prognóza (p) autori.

Možno očakávať, že značnú pozornosť odbornej verejnosti, ale aj celej spoločnosti, bude pútať predovšetkým vývoj cenovej hladiny a vývoj na trhu práce.

„Atraktivnosť“ témy vývoja cenovej hladiny bude daná výrazným zvýšením miery inflácie oproti predchádzajúcemu obdobiu. Značnú spoločenskú pozornosť si hneď na začiatku roka 2011 získala téma oživej inflácie, a obzvlášť téma rastu cien potravín. Pritom však treba pripomenúť, že ani celková miera inflácie, ani miera rastu cien potravín sa ani zďaleka nenachádzala na nejakých extrémnych hodnotách. Hodnoty zo začiatku roka 2011 sa zdajú vysoké len pri porovnaní s poslednými dvomi rokmi. Pri porovnaní v dlhodobejšom horizonte možno vylúčiť, že by išlo o nejaké neobvykle vysoké hodnoty.

Ak zúžime pohľad na ceny potravín, nemožno poprieť skokovitý vývoj. Ale napríklad januárový skok v hladine cien potravín (na úrovni 6,1 % – čo je rast nepochybne omnoho silnejší ako v posledných dvoch rokoch) je podobný ako v celom rade ďalších rokov (2004, 2000, 1998, 1997) a je to dokonca skok nižší ako v januári 2008.

Ak pohľad rozšírime z rastu cien potravín na rast cien všetkých tovarov, zisťujeme, že celková miera inflácie za prvé dva mesiace roka 2011 na úrovni 3,2 % bola iba ojedinele nižšia, a to za celé obdobie 16 rokov, za ktoré je k dispozícii kvalitatívne homogénny časový rad. Relatívne silný rast cien potravín na začiatku roka 2011 bol do určitej miery kompenzovaný omnoho slabším rastom, alebo aj poklesom cien iných skupín tovarov.

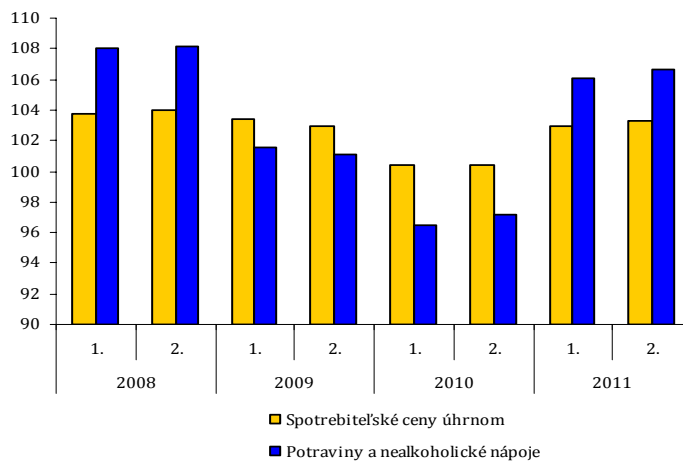
Miera inflácie je na začiatku roka 2011 vnímaná ako vysoká hlavne preto, lebo v predchádzajúcich dvoch rokoch bola kvôli recesii podstatne nižšia. Pri oživení ekonomík po recesii je normálnym javom aj oživenie rastu cenovej hladiny (a k tomu sa v SR pridal vplyv zvýšenej sadzby DPH, zvýšenie spotrebných

daní, vplyv neúrody či korekcie cien energií). Pritom táto miera inflácie nie je vyššia ako tá, ktorá bola bežná a „normálna“ pred recesiou.

Predpokladáme, že priemerná miera inflácie za rok 2011 bude ešte mierne vyššia v porovnaní so spomínanou hodnotou zo začiatku roka (tab. 25). Očakáva sa hodnota z intervalu 3,5 % až 4,0 %, skutočne nápadne vyššia ako úroveň 1,0 % z roka 2010. Pri vnímaní dlhodobejšieho vývoja je táto miera inflácie relatívne nízka vzhľadom na pomery ekonomiky SR. V roku 2012 možno očakávať mierne zníženie miery inflácie (za predpokladu vyprchania inflačného efektu oživenia po recesii, ako aj za predpokladu uvoľnenia napätej situácie na svetových komoditných trhoch či predpokladu nezvyšovania nepriamych daní v domácej ekonomike).

G r a f 42

Vývoj spotrebiteľských cien v prvých dvoch mesiacoch roka
(medziročné indexy)

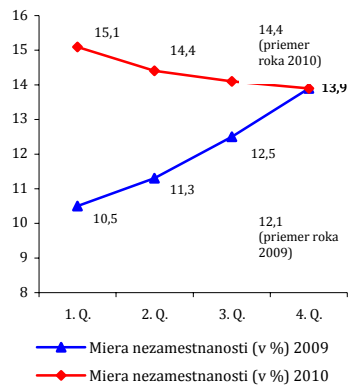
Prameň: Štatistický úrad SR.

Kvôli predchádzajúcej recesii sa zvýraznila pozícia trhu práce ako neuralgického bodu ekonomiky. V závere roka 2010, približne tri štvrťroky po obnovení ekonomického rastu, sa objavili signály zlepšenia situácie na trhu práce:

- Miera nezamestnanosti (podľa VZPS) vo 4. štvrťroku 2010 prvýkrát nebola vyššia ako v rovnakom štvrťroku predchádzajúceho roka (graf 43).
- Vo 4. štvrťroku 2010 sa prvýkrát po siedmich štvrťrokoch zvýšil počet pracujúcich, hoci iba mierne (o 0,4 %, pozri graf 44).
- V januári 2011 sa medziročne mierne zlepšili parametre tokov uchádzačov o zamestnanie v registroch úradov práce (graf 45). Mierne sa znížil ich prílev, ale citelnejšie sa zvýšil ich odlev a zvýšil sa aj počet umiestnených (teda tých, ktorí register opúšťajú kvôli tomu, že si našli prácu).
- Je pozoruhodné, že odlev uchádzačov z registra bol v závere roka 2010 najvýraznejší za posledné 4 roky (graf 46). Bol silnejší ako v posledných rokoch pred recesiou. Kombinácia vysokého prílevu s vysokým odlevom je dôkaz zintenzívnených tokov na trhu práce, čo svedčí o priebehu tzv. tvorivej deštrukcie (veľa pracovných sa ešte prepúšťa, ale už sa ich viac aj prijíma).

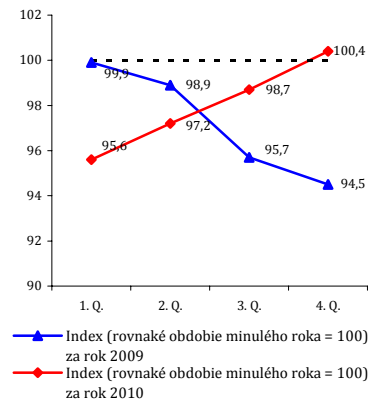
Hoci sa už objavili prvé náznaky zlepšenia situácie na trhu práce, stále navrhujeme vnímať ďalší vývoj s veľkou dávkou opatrnosti. Predpokladáme, že recesia prinútila podniky realizovať prísnu racionalizáciu potrieb pracovných síl. Na obnovený dopyt sa podniky snažia v prvom rade reagovať pokusmi zvýšiť produktivitu, až v prípade nevyhnutnosti zareagujú citelnejším nárastom zamestnanosti. Preto ešte v roku 2011 rátame iba s miernym rastom počtu pracujúcich (mierne vyšším, ako sa objavil v poslednom štvrťroku 2010).

Graf 43
Miera nezamestnanosti
(VZPS) podľa štvrťrokov

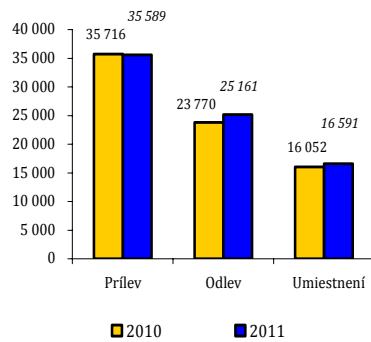
Prameň: Štatistický úrad SR.

Graf 44
Medziročná zmena počtu
pracujúcich (VZPS)

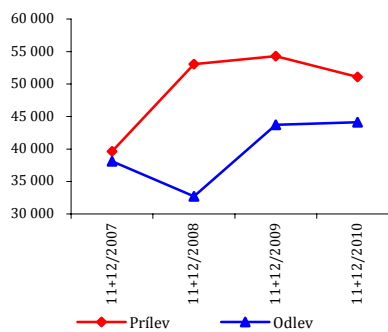
Prameň: Štatistický úrad SR.

Graf 45
Prílev a odlev nezamestnaných
v registroch úradov práce
(prvý mesiac príslušných rokov)

Prameň: ÚPSVaR.

Graf 46
Prílev a odlev nezamestnaných
v registroch úradov práce
(za posledné dva mesiace uvedených rokov)

Prameň: ÚPSVaR.

V ďalšom roku predpokladáme už lepšie šance na rast zamestnanosti, hoci stále nie také ako v posledných rokoch pred recesiou. Úroveň zamestnanosti tak podľa našich očakávaní ani v roku 2012 nedosiahne úroveň pred recesiou. Očakávame však aj mierne oživenie vo vývoji ceny práce. Po približne trojpercentnom medziročnom raste priemernej mzdy v rokoch 2009 a 2010 očakávame rast miezd na úrovni okolo 4,5 % v roku 2011 a cca 5 % v ďalšom roku.

Vývoj miery zamestnanosti bude síce priaznivo ovplyvnený obnovením rastu zamestnanosti v súkromnom sektore, ale nepriaznivo ju ovplyvní prepúšťanie zamestnancov vo verejnej správe. Nepriaznivo ju môže zasiahnuť (skôr na kratšie obdobie) aj reakcia vyplývajúca z dôsledkov zamýšľanej reformy odvodov na časť SZČO.⁴¹ Podstatnejšiemu poklesu miery nezamestnanosti by pomohol prílev nových PZI. Očakávame (podľa VZPS) len veľmi mierny pokles miery nezamestnanosti v rokoch 2011 aj 2012 (tab. 25).

Základnou črtou očakávaného makroekonomického vývoja je tak najprv nezávažné oslabenie ekonomického rastu (2011) vystriedané jeho posilnením (2012), pri veľmi miernom raste zamestnanosti, veľmi miernom poklese miery nezamestnanosti a pri oživení inflácie. V horizonte tohto výhľadu sa výkon ekonomiky dostane už výrazne na predrecesnú úroveň, úroveň zamestnanosti však na ňu stále nedosiahne. Narastie však váha domácich determinantov hospodárskeho vývoja (za predpokladu, že poklesne význam externých šokov). Malo by to byť obdobie opätovného posilnenia konvergenčných procesov.

⁴¹ Ide hlavne o SZČO, ktorých činnosť má charakter závislej práce; často ide o tzv. nedobrovoľných živnostníkov, ktorí sa stali SZČO kvôli úsporám nepriamych nákladov práce či kvôli vyhnutiu sa pracovnej legislatíve.

10. VYBRANÉ HOSPODÁRSKOPOLITICKÉ OPATRENIA V ROKU 2010

Najdôležitejšou politickou udalosťou v roku 2010 boli parlamentné voľby a vytvorenie novej vlády, ktorá zmenu charakteru hospodárskej politiky vyjadrila vo svojom programovom vyhlásení (*Občianska zodpovednosť a spolupráca – Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky na obdobie rokov 2010 – 2014*). Vláda v ňom vyjadruje záujem predovšetkým o: zdravé a udržateľné financie, zlepšenie podnikateľského prostredia, riešenie nových sociálnych rizík, odstránenie bariér rastu zamestnanosti, zlepšenie vymáhateľnosti práva a boj proti korupcii. Proklamovaný je i záujem o podporu vzdelávania, vedy a výskumu.

Prvé opatrenia novej vlády sa týkali boja proti korupcii a transparentnosti verejného sektora. Prijatím zákona č. 546/2010 Z. z. vznikla od 1. 1. 2011 povinnosť ústredným orgánom štátnej správy, verejnoprávnym inštitúciám a ich podriadeným organizáciám zverejňovať zmluvy, ktoré sa týkajú nakladania s verejnými prostriedkami. Druhým prijatým opatrením sa zaviedli (od 1. 1. 2011) povinné elektronické aukcie pri väčšine zákaziek verejného obstarávania na ministerstvách, v ich podriadených organizáciách, v ostatných ústredných orgánoch štátnej správy a štátnych podnikoch.

Začiatkom roka 2010 vláda R. Fica rozhodla v rámci úsporných opatrení v štátnej správe o zrušení ministerstva životného prostredia jeho splynutím s ministerstvom pôdohospodárstva. Nová vláda činnosť samostatného ministerstva životného prostredia obnovila novelou kompetenčného zákona. Ministerstvo životného prostredia SR začalo od 1. novembra 2010 opätovne fungovať.

Nepriaznivý vývoj verejných financií prinútil novú vládu prijať v roku 2010 niekoľko úsporných opatrení. Vláda nepredĺžila platnosti koncesnej zmluvy na prvý balík PPP projektov na výstavbu a prevádzkovanie 75 km úsekoch diaľnice D1 od Martina po Prešov. Taktiež odmietla poskytnúť finančnú výpomoc zadlženému Grécku vo výške 818 mil. eur. Plán úspor sa dotkol aj štátnej správy, v ktorej sa znížili mzdové náklady vo výške 10 % . Opätovne sa zaviedla degresívna obchodná prirážka na lieky pre nemocnice (ročná úspora 10 mil. eur) a nakupovanie viacerých onkologických liekov pre pacientov priamo zdravotnými poisťovňami, a nie prostredníctvom lekární.

Zmeny sa týkali aj zdaňovania. Novelou zákona o dani z príjmov sa zrušili alebo upravili niektoré výnimky a oslobodenia.⁴² Podľa novely sa od 1. januára 2011 zdaňuje aj hodnota emisných kvót zapísaných v rokoch 2011 a 2012. Ich hodnota sa určí podľa trhovej ceny. Základom dane má byť hodnota prevedených a nespotrebovaných emisných kvót. Sadzba dane z emisných kvót bude podľa novely vo výške 80 % zo základu dane. Novelizoval sa aj zákon o dani z pridanej hodnoty. Najdôležitejšie ustanovenie sa týka zmeny základnej sadzby DPH, ktorá sa zvýšila od 1. januára 2011 z 19 % na 20 %. Zvýšenie základnej sadzby má iba prechodný charakter a 19 %-ná sadzba by sa mala opätovne zaviesť v kalendárnom roku nasledujúcom po kalendárnom roku, v ktorom schodok rozpočtu verejnej správy SR klesne pod 3 %. Znížená 6 %-ná sadzba DPH, ktorá sa aplikovala na obmedzený rozsah tovarov, sa novelou ruší.

⁴² Znížila sa výška oslobodenia na niektoré druhy príjmov; znížila sa nezdaniteľná časť základu dane na daňovníka a manželku; zrušila sa nezdaniteľná časť základu dane na životné poistenie, doplnkové dôchodkové sporenie a účelové sporenie; a zjednotila sa výška paušálnych výdavkov daňovníkov; oslobodenie príjmov z predaja nehnuteľností bude možné po piatich rokoch od jej nadobudnutia alebo vyradenia z obchodného majetku.

V oblasti trhu práce a sociálnej politiky sa prijalo niekoľko zmien. Prijatá novela zákona o službách zamestnanosti zaviedla nový nástroj aktívnej politiky trhu práce – príspevok na podporu zamestnanosti, na realizáciu opatrení na ochranu pred povodňami a na riešenie následkov mimoriadnej situácie. Príspevok sa poskytuje na realizáciu opatrení na ochranu pred povodňami a na riešenie následkov mimoriadnej situácie. Novelou zákona bola taktiež stanovená minimálna doba trvania výkonu absolventskej praxe na 3 mesiace. Absolventská prax sa vykonáva na účely získania odborných zručností a praktických skúseností, pričom podľa pôvodnej právnej úpravy bola obmedzená iba hornou hranicou 6 mesiacov. Novela zrušila aj príspevok na podporu zamestnávania absolventov vzdelávania a prípravy pre trh práce (príspevok na presťahovanie za prácou sa zachoval). Prijatím zákona o dotáciách na rozvoj bývania a o sociálnom bývaní, ktorý nahradil výnos bývalého ministerstva výstavby a regionálneho rozvoja, sa upravili podmienky poskytovania dotácie na bývanie.⁴³ Minimálna mzda roku 2010 bola 307,7 eur. Nová vláda ponechala vyplácanie vianočného príspevku pre dôchodcov s nízkym príjmom aj v roku 2010. Výška príspevku bola v 8 pásmach od 66,39 eur do 40,34 eur v závislosti od výšky dôchodku a príspevok sa týkal dôchodcov s penziou do 446,70 eur.

Okrem novely zákona o službách zamestnanosti vláda reagovala na následky povodní aj prijatím nového zákona o poskytovaní dotácie na kompenzáciu strát spôsobených nepriaznivou poveternostnou udalosťou, ktorú možno prirovnať k prírodnej katastrofe, prírodnou katastrofou alebo mimoriadnou udalosťou. Týmto

⁴³ Dotáciu možno poskytnúť na obstarávanie nájomných bytov, ktorých priemerná plocha nepresiahne 60 m². V rámci Programu rozvoja bývania boli na tieto účely na rok 2010 vyhradené prostriedky vo výške 47,069 mil. eur a v rokoch 2011 a 2012 tieto výdavky dosiahnu 50,787 mil. eur.

zákonom by sa mala zabezpečiť pomoc pri značných hospodárskych škodách, ktoré vznikajú v pôdohospodárstve pri povodniach.

Novela zákona o ochrane vkladov zrušila plné krytie vkladov v bankách. Predchádzajúca vláda zaviedla ochranu vkladov v plnej výške ako reakciu na svetovú finančnú krízu. Nová európska smernica od 31. decembra 2010 určila jednotný limit ochrany vkladov pre všetky členské štáty. Maximálna hranica na výplatu náhrad za nedostupné vklady úverovej inštitúcie sa určila na 100 000 eur. Skrátila sa aj lehota na vyplácanie náhrad za nedostupné vklady z troch mesiacov na 20 pracovných dní. Menia sa aj kompetencie Rady Fondu ochrany vkladov. Novým prvkom je aj povinnosť členských štátov Únie pravidelne overovať funkčnosť systémov ochrany vkladov. Finančného sektora sa týka aj novela zákona o spotrebiteľských úveroch, ako aj o iných úveroch a pôžičkách pre spotrebiteľov. Prijaté zmeny nastávajú najmä v rozsahu pôsobnosti zákona, v informačných povinnostiach a v ukončení právneho vzťahu medzi spotrebiteľom a poskytovateľom spotrebiteľského úveru.

Národná rada Slovenskej republiky sa dňa 4. marca 2010 uzniesla na zákone o neprimeraných podmienkach v obchodných vzťahoch medzi odberateľom a dodávateľom tovaru, ktorým sú potraviny.⁴⁴

Predchádzajúca NR SR prijala zákon č. 101/2010 Z. z. o preukazovaní pôvodu majetku. Účelom tohto zákona je upraviť podmienky a postup orgánov verejnej moci pri odnímaní majetku fyzickým a právnickým osobám, o ktorých súd v konaní podľa tohto zákona vysloví, že majetok nadobudli z nelegálnych príjmov.

⁴⁴ Za neprimerané podmienky sa považujú napríklad peňažné plnenia za zaradenie výrobkov do evidencie tovaru odberateľa; za využitie distribučnej siete odberateľa; za umiestnenie tovaru dodávateľa na určitom mieste v prevádzkarni odberateľa; za služby poskytované treťou osobou zamerané na podporu predaja odberateľa a jeho propagáciu a pod.

Jednotlivé prípady posudzuje finančná polícia na základe písomného oznámenia orgánu verejnej moci alebo z vlastného podnetu. Ak finančná polícia zistí porušenie podľa tohto zákona, podá prokurátorovi návrh na začatie konania. Prokurátor následne vyzve fyzickú alebo právnickú osobu, aby podala vysvetlenie a preukázala pôvod nadobudnutého majetku. Pokiaľ predmetná osoba vo vymedzenej lehote dostatočne nepreukáže legálny pôvod svojho majetku, prokurátor podá na súd návrh, ktorým sa domáha rozhodnutia o vyslovení nadobudnutia majetku z nelegálnych príjmov. Pokiaľ sa preukáže nelegálne nadobudnutie majetku, súd môže rozhodnúť o prepadnutí tohto majetku v prospech štátu.

Národná rada SR dňa 3. marca 2010 rozhodla o zmene a doplnení zákona č. 581/2004 Z. z. o zdravotných poisťovniach, dohľade nad zdravotnou starostlivosťou a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení zákona č. 580/2004 Z. z. o zdravotnom poistení a o zmene a doplnení zákona č. 95/2002 Z. z. o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Prijaté zmeny majú z dlhodobého hľadiska vytvoriť predpoklady na synchronizáciu zdravotného a daňového systému, ktorá je nevyhnutným predpokladom plynulého prechodu na systém „spoločného výberového miesta“. Cieľom spoločného výberu daní, cieľ a odvodov je zjednodušenie a zníženie administratívnej náročnosti.

Národná rada SR prijala zákon č. 136/2010 Z. z. o službách na vnútornom trhu a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý upravuje práva a povinnosti poskytovateľov služieb, práva príjemcov služieb, dozor nad poskytovateľmi služieb, činnosť jednotných kontaktných miest a spoluprácu s orgánmi iných členských štátov Európskej únie. Prijatím tohto zákona sa transponovala smernica Európskeho parlamentu a Rady o vnútornom

trhu. Zámerom smernice je liberalizovať služby, odstraňovať neprimerané, neopodstatnené a diskriminačné prekážky pri poskytovaní služieb a zjednocovať podmienky v oblasti poskytovania služieb v jednotlivých členských štátoch. V roku 2010 bol taktiež prijatý zákon č. 91/2010 Z. z. o podpore cestovného ruchu, ktorý upravuje podporu cestovného ruchu, práva a povinnosti fyzických osôb a právnických osôb pôsobiacich v cestovnom ruchu, tvorbu koncepčných dokumentov a financovanie rozvoja cestovného ruchu. Na financovaní rozvoja cestovného ruchu sa podľa zákona bude podieľať štát, vyššie územné celky, obce, fyzické osoby a právnické osoby, najmä prostredníctvom dotácií zo štátneho rozpočtu a členských príspevkov organizácií cestovného ruchu. Predmetom tejto právnej úpravy je upraviť zriaďovanie, činnosť a financovanie krajských a oblastných organizácií cestovného ruchu a upraviť práva a povinnosti právnických a fyzických osôb v oblasti cestovného ruchu. Ide o prvú systémovú úpravu pre oblasť podpory cestovného ruchu.

Volebný rok 2010 bol z hľadiska prijímaných hospodársko-politických opatrení špecifický. Vládu R. Fica, ktorá sa profilovala ako ľavicová, vystriedala stredo-pravá koalícia na čele s premiérkou I. Radičovou. Nová vláda v druhej polovici roka musela reagovať na predchádzajúci vývoj (povodne, pôžička Grécku, rozpočtové hospodárenie štátu). Preto pripravované reformné kroky avizované v programovom vyhlásení sa začali prijímať až v roku 2011. Kľúčové sa ukazujú najmä pripravované zmeny, ktoré smerujú k zlepšovaniu podnikateľského prostredia (zmeny Zákonníka práce a daňového a odvodového zaťaženia niektorých skupín podnikateľov), ako aj zmeny v justícii.

LITERATÚRA

ECB (2010): Energy Markets and the Euro Area Macroeconomy. Structural Issues Report. Frankfurt/Main: European Central Bank.

ECB (2011a). Reforma hospodárskeho riadenia v eurozóne – základné prvky. Mesačný bulletin, marec 2011.

ECB (2011b). Statistics. Exchange Rates.

EEAG (2011): The EEAG Report on the European Economy 2011. <<http://www.cesifo-group.de/portal/page/portal/ifoHome/B-politik/70eeagreport>>.

EISLER, P. (1968): Americké hospodárství v letech 1918 – 1945. In: Úvod do hospodářských dějin. Praha: Svoboda.

European Commission (2010): European Economic Forecast – Autumn 2010. <http://ec.europa.eu/economy_finance/eu/forecasts/2010_autumn_forecast_en.htm>.

EUROSTAT (2011). Statistics Database. <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>>

EURÓPSKA RADA (2011). Závery, 24. – 25. marca 2011.

HAVLIK, P. et al. (2011): Economic Prospects for Central, East and Southeast Europe. Vienna: WIIW.

Ifo (2011): Ifo Business Climate Germany. <<http://www.cesifo-group.de/portal/page/portal/ifoHome/a-wininfo/d1index/10indexgsk>>.

IfW (2011a): Deutsche Konjunktur im Frühjahr 2011.
<http://www.ifw-kiel.de/wirtschaftspolitik/konjunkturprognosen/konjunkt/2011/konjunkturprognosen_deutschland_1-11.pdf>.

IfW (2011b): Weltkonjunktur im Frühjahr 2011.
<http://www.ifw-kiel.de/wirtschaftspolitik/konjunkturprognosen/konjunkt/2011/konjunkturprognosen_welt_1-11.pdf>.

IMF (2010): Global Financial Stability Report. Sovereigns, Funding, and Systemic Liquidity. Washington, DC: International Monetary Fund, October.

ISI Web of Knowledge (2011): On-line bibliografická databáza.
<http://apps.isiknowledge.com/UA_GeneralSearch_input.do?product=UA&search_mode=GeneralSearch&SID=V19g1lbgiNccF7kd5cn&preferencesSaved>.

MF SR (2010): Rozpočet verejnej správy na roky 2011 až 2013.
<<http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=7830>>.

MF SR (2011a): Priebežné plnenie štátneho rozpočtu. URL:
<<http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=7767>>.

MF SR (2011b): Dlh ústrednej vlády Slovenskej republiky. URL:
<<http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatId=7319&id=2010>>.

MF SR (2011c): Štrukturálne fondy a Kohézny fond k záveru decembra 2010. URL:
<<http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatId=84&NewsID=395>>.

MITCHELL, B. R. (1980): European Historical Statistics 1750 – 1975. Second Revised Edition. London: Macmillan Facts on File.

MORVAY, K. a kol. (2010): Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2009. Bratislava: Ekonomický ústav SAV. ISBN 978-80-7144-177-9.

MORVAY, K. (2010): Vplyv ekonomickej recesie na štruktúrne zmeny zamestnanosti na Slovensku. In: Ekonomický časopis/ Journal of Economics, 58, č. 2, s. 144 – 155.

NBS (2010). Analýza konvergenzie slovenskej ekonomiky. Bratislava: Odbor výskumu NBS, júl 2010.

NBS (2010 – 2011). Mesačné bulletiny. Bratislava: Národná banka Slovenska.

NBS (2011): Mesačný bulletin NBS, február.

NEBESKÝ, Š. – PALUŠ, P. – PÉNZEŠ, P. – ŠESTÁK, L. (2010): Súvislosti vzniku nového usporiadania regulácie a dohľadu nad finančným trhom v Európskej únii. Biatec, 18, č. 10, s. 22 – 27.

OECD (2010a): Economic Outlook. Zv. 2, č. 8, november.

OECD (2010b): Economic Surveys: Slovak Republic 2010. Paris: OECD Publishing.

OECD (2011): Composite Leading Indicators (CLIs). Dostupné na: <www.oecd.org/std/cli>, marec.

OKÁLI, I. et al. (2007): Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2006. Bratislava: Ekonomický ústav SAV.

Slovensko-nemecká obchodná a priemyselná komora (2011): Prieskum konjunktúry 2011: Zahraniční investori na Slovensku sú opäť optimistickí. <http://www.dsihk.sk/fileadmin/ahk_slowakei/Dokumenty/Prese/Tlacova_sprava_prieskum_konjunktury_2011.doc>.

ŠÚ SR (2011a): Databáza Slovstat.

ŠÚ SR (2011b): Štatistická správa o základných vývojových tendenciách v hospodárstve SR v roku 2010. Bratislava: ŠÚ SR, marec 2011.

ŠÚ SR (2011c). Ukazovatele ekonomického vývoja SR. Bratislava: Štatistický úrad SR.

ÚPV SR (2011): Výročná technická správa týkajúca sa činností v oblasti patentových informácií. Bratislava: Úrad priemyselného vlastníctva SR.

<http://www.indprop.gov.sk/swift_data/source/pdf/vyroczne_technicke_spravy/patenty_2009.pdf>.

WIIW (2011): Current Analyses and Forecasts. Vienna: WIIW, február.

WORLD ECONOMIC (2011): International Monetary Fund. Updated January 2011.

<<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/update/01/index.htm>>.

ŽÍDEK, L. (2007): Dějiny světového hospodářství. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o.

O AUTOROCH

Ing. Karol Morvay, PhD., je absolventom Národohospodárskej fakulty Ekonomickej univerzity v Bratislave. Tam ukončil aj doktorandské štúdium v špecializácii hospodárska politika. Zaoberá sa predovšetkým makroekonomickou analýzou, prognózovaním, trhom práce a otázkami sociálno-ekonomického rozvoja. V Ekonomickom ústave SAV pôsobí od roku 1996, od roku 1997 je pravidelným spoluautorom publikácie *Hospodársky vývoj Slovenska*.

Ing. Karol Frank, PhD., od roku 2003 je pracovníkom Ekonomického ústavu SAV, doktorandské štúdium absolvoval na Národohospodárskej fakulte Ekonomickej univerzity v Bratislave v roku 2010. Vo svojej výskumnej činnosti sa venuje problematike verejných financií a štrukturálnej politike Európskej únie. Spoluautorom publikácie *Hospodársky vývoj Slovenska* je od roku 2003.

Ing. Herta Gabrielová, CSc., absolvovala Vysokú školu ekonomickú v Bratislave v roku 1966. Pracuje v Ekonomickom ústave SAV od roku 1960; v rokoch 2002 – 2009 zastávala funkciu zástupkyne riaditeľa ústavu. Zaoberá sa analýzou štrukturálnych zmien v slovenskej ekonomike a v medzinárodnom kontexte, ako aj súvisiacimi hospodárskymi politikami. Na spracúvaní publikácie *Hospodársky vývoj Slovenska* sa zúčastňuje od roku 1993.

Ing. Veronika Hvozdíková, PhD., pracuje v Ekonomickom ústave SAV od roku 2002, absolvovala doktorandské štúdium v externej forme na Fakulte medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave, ktorej je absolventkou. Jednou z oblastí jej výskumného zamerania je problematika ľudského faktora v národnom a medzinárodnom kontexte s implikáciami pre konkurencieschopnosť ekonomiky a trh práce. Na príprave publikácie *Hospodársky vývoj Slovenska* spolupracuje od roku 2010.

Ing. Tomáš Jeck, PhD., je pracovníkom Ekonomického ústavu SAV, absolvoval doktorandské štúdium na Národohospodárskej fakulte Ekonomickej univerzity v Bratislave v roku 2010. Vo svojej výskumnej činnosti sa venuje oblasti inovačného rozvoja. Spoluautorom publikácie *Hospodársky vývoj Slovenska* je od roku 2007.

Ing. Ivan Okáli, DrSc., absolvoval Vysokú školu ekonomickú v Bratislave v roku 1956. Pracuje v Ekonomickom ústave SAV, kde v rokoch 1983/1990 zastával funkciu riaditeľa. Zaoberá sa otázkami makroekonomickej analýzy a hospodárskej politiky. V posledných rokoch sa zúčastnil (ako gestor i spoluautor) na vypracovaní ekonomickej časti Vízie a stratégie rozvoja slovenskej spoločnosti. Od začiatku spracúvania analytických štúdií o hospodárskom vývoji Slovenska až do roku 2009 bol ich spoluautorom i editorom.

Ing. Ivana Šikulová, PhD. pôsobí na Ekonomickom ústave SAV, kde ukončila i doktorandské štúdium v odbore svetová ekonomika. Jej výskumné aktivity sú zamerané na problematiku európskej integrácie s dôrazom na fungovanie eurozóny a Slovenska ako jej člena. V rámci národohospodárskeho výskumu sa zaoberá otázkami inflácie a vzťahmi slovenskej ekonomiky so zahraničím. Spoluautorkou publikácie *Hospodársky vývoj Slovenska* je od roku 2007.

Výber publikácií Ekonomického ústavu SAV

List of Publications of the Institute of Economic Research of SAS

MORVAY, K. a kol.: Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2009 [Economic Development of Slovakia in 2009]. 2010. 97 s. ISBN 978-80-7144-177-9.

WORKIE TIRUNEH, M. a kol.: Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky. Ozdravenie svetovej ekonomiky: realita alebo mýtus? [The Development and Perspectives of the World Economy. The Recovery of the World Economy: Reality or Myth?]. 2010. 312 s. ISBN 978-80-7144-178-6.

ŠIKULA, M. a kol.: Stratégia rozvoja slovenskej spoločnosti [Development Strategy of the Slovak Society]. 2010. 695 s. ISBN 978-80-7144-179-3.

RADVANSKÝ, M. – WORKIE TIRUNEH, M. – FRANK, K. – JECK, T. – KORÓNY, S. KOŽIAK, R. – SUDZINA, F. – VOJTKOVÁ, M. Analýza determinantov regionálnych rozdielov v Slovenskej republike: vybrané aplikácie [Analysis of the Determinants of Regional Disparity in the Slovak Republic: Selected Issues]. 2010. 304 s. ISBN 978-80-7144-183-0.

ŠIKULA, M. (ed.): Krízové a pokrízové adaptačné procesy a nové nároky na konkurencioschopnosť [Crisis and Anti-crisis Adjustment Processes and New Demands for Competitiveness]. Zborník príspevkov z medzinárodného workshopu. 2010. 208 s. ISBN 978-80-7144-181-6.

WORKIE TIRUNEH, M. – RADVANSKÝ, M. (eds): Regional Disparities in Central and Eastern Europe: Theoretical Models and Empirical Analyses: Peer-reviewed International Conference Proceedings. 2010. 400 s. ISBN 978-80-7144-180-9.

RADVANSKÝ, M. – WORKIE, TIRUNEH, M. (eds): Trendy regionálnych disparít Slovenska. Teoretické modely a empirické analýzy [Trends in Regional Disparity in Slovakia. Theoretical Models and Empirical Analyses]. 2009. 179 s. ISBN 978-80-7144-176-2.

WORKIE, TIRUNEH, M. a kol.: Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky. Globálna finančná a hospodárska kríza. Príčiny – náklady – východiská [The Development and Perspectives of the World Economy. The Global Financial and Economic Crisis. Causes – Costs – Remedies]. 2009. 284 s. ISBN 978-80-7144-175-5.

- OKÁLI, I. et al.: Economic Development of Slovakia in 2008. 2009. 94 s.
- OKÁLI, I. a kol.: Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2008 [Economic Development of Slovakia in 2008]. 2009. 74 s. ISBN 987-80-7144-173-1.
- BUNČÁK, J. – DŽAMBAZOVIČ, R. – HRABOVSKÝ, M. – SOPÓCI, J.: Názory občanov na budúcnosť Slovenska [Citizens Opinions of the Future of Slovakia]. 2009. 93 s. ISBN 978-80-7144-172-4.
- DLHODOBÁ VÍZIA rozvoja slovenskej spoločnosti [A Long-term Vision of the Slovak Society Development]. Druhé, nezmenené vydanie. 2009. 274 s. ISBN 978-80-7144-168-7.
- HVOZDÍKOVÁ, V. a kol.: Riziká aktuálnych vývojových trendov vo svetovej ekonomike. Finančná, demografická, potravinová a environmentálna kríza [Risks Connected with Actual Development Trends of the World Economy. Financial, Demographic, Foodstuffs and Environmental Crisis]. 2008. 147 s. ISBN 978-80-70144-170-0.
- OBADI SALEH MOTHANA a kol.: Globálna ekonomika. Nové trendy a analýzy vybraných problémov [Global Economy. New Trends and Analysis of Selected Problems]. 2008. 187 s. ISBN 978-80-7144-169-4.
- DLHODOBÁ VÍZIA rozvoja slovenskej spoločnosti. Zhrnutie [A Long-term Vision of the Slovak Society Development. Summary]. 2008. 36 s. ISBN 978-80-7144-165-6.
- A LONG-TERM VISION of the Slovak Society Development. Summary. 2008. 40 s. ISBN 978-80-7144-167-0.
- DLHODOBÁ VÍZIA rozvoja slovenskej spoločnosti [A Long-term Vision of the Slovak Society Development]. 2008. 274 s. EÚ SAV: ISBN 978-80-7144-168-7; VEDA, vydavateľstvo SAV: ISBN 978-80-224-1050-2.
- WORKIE TIRUNEH, M. a kol.: Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky. Turbulencie na finančných trhoch a dilema hospodárskej politiky [Development and Perspectives of the World Economy. Turbulences on the Financial Markets and the Dilemma of Economic Policy]. 2008. 301 s. ISBN 978-80-7144-166-3.
- OKÁLI, I. et al.: Economic Development of Slovakia in 2007. 2008. 78 s. ISBN 978-80-7144-164-9/X.
- OKÁLI, I. a kol.: Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2007 [Economic Development of Slovakia in 2007]. 2008. 74 s. ISBN 978-80-7144-163-2.

KVETAN, V. – PÁLENÍK, V. – MLÝNEK, M. – RADVANSKÝ, M.: Starnutie, zdravotný stav a determinanty výdavkov na zdravie v podmienkach Slovenska [Aging, Health Status and Determinants of Health Expenditure under Slovak Conditions]. 2007. 57 s. ISBN 978-80-7144-160-1.

HOŠOFF, B.: Križovatky hospodárskej politiky USA (1980 – 2005) [Crossroads of Economic Policy of the USA (1980 – 2005)]. 2007. 186 s. ISBN 978-80-7144-161-8.

WORKIE TIRUNEH, M. a kol.: Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky – Prínos informačných technológií a hrozba klimatických zmien [Development and Perspectives of the World Economy – The Benefits of Information Technology and the Costs of Climate Change]. 2007. 332 s. ISBN 978-80-7144-159-5.

OKÁLI, I. a kol.: Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2006 [Economic Development of Slovakia in 2006]. 2007. 63 s. ISBN 978-80-7144-144-8.

OKÁLI, I. et al.: Economic Development of Slovakia in 2006. 2007. 64 s. ISBN 978-80-7144-157-1.

KLAS, A.: Vývoj inštitúcií vyššieho vzdelávania na Slovensku (860 – 2005) [Development of Higher Education Institutions in Slovakia (860 – 2005)]. 2006. 195 s. ISBN 80-7144-156-2.

ŠIKULOVÁ, I.: Konvergencia v procese európskej integrácie [Convergence in the Process of European Integration]. 2006. 150 s. ISBN 80-7144-155-4.

JURÍČKOVÁ, V. a kol.: Podnikateľské prostredie a firemné stratégie [Entrepreneurial Environment and Strategies of Firms]. 2006. 172 s. ISBN 80-7144-154-6.

WORKIE TIRUNEH, M. a kol.: Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky. Globálna konkurencieschopnosť a energetická a demografická kríza [Development and Perspectives of World Economy. Global Competitiveness and Energy and Demographic Crises]. 2006. 302 s. ISBN 80-7144-152-X.

ŠIKULA, M. – HVOZDÍKOVÁ, V. (eds): Performance and Perspective of the European Union as Seen by the New Member States [Post-Accession Monitoring Conference]. 2006. 185 s. ISBN 80-7144-151-1.

OUTRATA, R. a kol.: Globalizácia a slovenská ekonomika [Globalization and Slovak Economy]. 2006. 379 s. ISBN 80-7144-150-3.

ŠIKULA, M. (ed.): Konkurencieschopnosť slovenskej a českej ekonomiky – stav a perspektívy [Competitiveness of the Slovak and Czech Economy – State and Prospects]. 2006. 264 s. ISBN 80-7144-148-1.

KLAS, A. a kol.: Technologický a inovačný rozvoj v Slovenskej republike [Technological and Innovation Development in the Slovak Republic]. 2005. 389 s. ISBN 80-7144-147-3.

MORVAY, K. a kol.: Transformácia ekonomiky: skúsenosti Slovenska [Transition of Economy: Experience of Slovakia]. 2005. 330 s. ISBN 80-7144-143-0.

OBADI SALEH MOTHANA: Integračné zoskupenie juhovýchodnej Ázie a zahraničnoobchodné vzťahy so Slovenskom a s Európskou úniou [The Integration Block of Southeast Asia and Foreign Trade Relations with Slovakia and the EU]. 2004. 84 s. ISBN 80-7144-142-2.

WORKIE TIRUNEH, M. a kol.: Vplyv informačných technológií na ekonomický rast a zamestnanosť: teoretické a empirické pohľady [The Impact of the Information Technology on Growth and Employment: Theoretical and Empirical Views]. 2004. 92 s. ISBN 80-7144-141-4.

OKÁLI, I. a kol.: Hospodárska politika Európskej únie a Slovenska v EÚ [Macroeconomic Policy of the European Union and Slovakia in the EU]. 2004. 352 s. ISBN 80-7144-140-6.

OKÁLI, I. et al.: Concept Outline of Slovakia's Economic Policy at the Stage of Integration into the European Union. Summary. 2004. 30 s. ISBN 80-7144-139-2.

ŠIKULA, M. a kol.: Ekonomické a sociálne súvislosti integrácie Slovenska do Európskej únie [Economic and Social Context of Slovakia's Integration into the EU]. 2003. 381 s. ISBN 80-7144-135-X.

ŠIKULA, M. (ed.): Economic and Social Context of Slovakia's Integration into the EU. Summary. 2003. 47 s. ISBN 80-7144-133-3.

ŠIKULA, M. a kol.: Determinanty formovania priemyselnej politiky v podmienkach globalizácie a integrácie [Determinants of the Industry Policy Forming in the Conditions of Globalization and Integration]. 2003. 166 s. ISBN 80-7144-134-1.

MORVAY, K. a kol.: Aktuálne otázky fungovania verejných financií SR [Current Issues of the Functioning of Slovakia's Public Finance]. 2002. 129 s. ISBN 80-7144-127-9.

OUTRATA, R. a kol.: Ekonomické a sociálne súvislosti vstupu SR do EÚ [Economic and Social Context of Slovakia's EU Accession]. 2002. 396 s. ISBN 80-7144-125-2.

Publikácie, ako aj jednotlivé čísla *Ekonomického časopisu*, ktorý vydáva EÚ SAV, možno objednať alebo kúpiť v kníhkupectvách ELITA, ACADEMIA a VEDA, vydavateľstvo SAV v Bratislave.

Publikácie *Hospodársky vývoj Slovenska* vychádzajú každoročne od roku 1993 v slovenskej aj anglickej verzii a v prípade záujmu sú dostupné v kníhkupectve ELITA.

**HOSPODÁRSKY VÝVOJ SLOVENSKA
V ROKU 2010
A VÝHLAD DO ROKU 2012**

Autori: Karol Morvay a kolektív

Vychádza od roku 1993.

1. vydanie

© Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied
Šancová 56, 811 05 Bratislava 1

Telefón: 42-1-2-52 49 54 80, Fax: 42-1-2- 52 49 51 06
E-mail: milan.sikula@savba.sk
<http://www.ekonom.sav.sk>